

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Ғылыми кітапхана

2020 ЖЫЛҒЫ АТАУЛЫ КҮНДЕР ТІЗБЕГІ

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ПРЕЗИДЕНТІ
ҚАСЫМ-ЖОМАРТ КЕМЕЛҰЛЫ ТОҚАЕВ
2020 ЖЫЛДЫ - ЕРІКТІЛЕР ҚОЗҒАЛЫСЫ
ЖЫЛЫ ДЕП ЖАРИЯЛАДЫ**

Орал, 2019

ӘОЖ 059.3

КБЖ 91

А 92

Құрастырушылар: Джанбаева Г.И., Наугольная А

Жауапты редакторы: Алимбекерова Т.Е. - ғылыми кітапхана директоры

2020 жылғы атаулы күндер тізбегі / құрастырушылар:
Г.И. Джанбаева, А.Наугольная, жауапты ред. Т.Е. Алимбекерова. -
Орал: М.Өтемісов атындағы БҚМУ БАҚ және РБО, 2019. - 111 б.

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық-библиографиялық бөлімі жыл сайын Қазақстан Республикасы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Күнтізбе кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет саласындағы қызметкерлерге және жалпы оқырмандарға арналады.

ӘОЖ 059.3

КБЖ 91

Құрастырушыдан

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық-библиографиялық бөлімі жыл сайын Қазақстан Республикасы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Әдебиеттерді насихаттауда және өлкеміздегі көрнекті оқиғаларды хабарлауда көрсеткіштің алатын орны ерекше. Көрсеткіште негізінен Батыс Қазақстан өңірінен шыққан, осы өңірде еңбек етіп, өмір сүрген атақты адамдардың мерейтойлары енгізілген. Сондай-ақ түрлі мекемелер мен кәсіпорындардың, қала, аудан, ауылдарға байланысты айтулы даталар берілген.

Бірінші бөлімде Қазақстан Республикасының мемлекеттік мейрамдар тізімдері мен Қазақстан Республикасының аумағында аталып өтілетін ресми, кәсіби мейрамдармен қатар дүниежүзілік көлемде аталып өтілетін айтулы күндер, әр түрлі мамандыққа байланысты мейрамдар тізімі берілген. Көрсеткіштің екінші бөлімінде Батыс Қазақстан облысы бойынша 2020 жылы аталып өтілетін еске алынатын даталар тізімі, үшінші бөлімде айы мен күні белгісіз 2020 жылы еске алынатын күндер тізбегі көрсетіледі. Ал соңғы бөлімде облысымыздың тарихы мен мәдениетіндегі, экономикасы мен әлеуметтік өміріндегі көрнекі даталарға, қайраткерлердің мерейтойлық даталарының кейбіреулеріне қысқаша мәлімет жазылып, әдебиеттер тізімі берілген.

Қысқаша мәлімет берілген даталар алғашқы бөлімде ерекше белгімен (*) көрсетілген.

Күнтізбе соңында есімдердің алфавиттік көрсеткіші берілген.

Көрсеткіш кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет қызметкерлеріне және жалпы оқырмандарға арналған.

090000 Орал қаласы

Н.Ә.Назарбаев даңғылы, 162 үй

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Ғылыми кітапханасы

Тел: 51-29-88

**ҚАЗАҚСТАН-РЕСЕЙ ЖАСТАР ФОРУМЫ АЯСЫНДА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ
ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ КЕЛЕСІ ЖЫЛ “ЕРІКТІЛЕР
ЖЫЛЫ” БОЛАТЫНЫН МӘЛІМДЕДІ**

**"Еріктілердің ар-ожданы таза емес және арам ойлы адамдар
бола алмайтынына терең сенімдімін. Волонтерлер – нағыз
патриот, олардың елді жақсарту ниетін құрметтеймін.
Белсенді өмірлік ұстаным, армандарды жүзеге асыруға
ұмтылу, үлкен жеке жеңіске, жеке табысқа жол ашады деп
санаймын.»**

К.-Ж. ТОҚАЕВ

*(Ресей-Қазақстан жастар форумы
20-21 мамыр 2019ж, Қостанай қаласы)*

Қазақстан Республикасының Конституциясына 25 жыл

Қазақстан Республикасы үшін 2020 жыл өте маңызды болып табылады. Ел Конституцияның 25 жылдығын тойлайды.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы Конституциясы 1995 жылғы 30 тамызда бүкілхалықтық референдумда қабылданды. 1995 жылы Конституция жобасын талқылауға үш миллионнан астам Қазақстан азаматы жұмылдырылды. Бұл күн мемлекеттік мереке — Қазақстан Республикасының Конституциясы күні болып табылады. Елдің Негізгі заңын қабылдау алдында Конституция жобасын ел халқының кеңінен талқылауы болды. Жалпы алғанда, жобаның 33 мыңға жуық ұжымдық талқылауы өтті, оған 3 млн-нан астам азамат қатысты. Талқылау кезінде 30 мыңға жуық ұсыныстар мен ескертулер енгізілді. 55 бапқа 1100-ден астам түзетулер мен толықтырулар енгізілді. ҚР Конституциясы қабылданғаннан кейін небары үш-ақ рет өзгертулер мен толықтырулар енгізілді. 1998, 2007 және 2011 жылдары өзгерістер енгізілді.

Қазақстан халқы Ассамблеясына 25 жыл

Келесі жылы Қазақстан халқы Ассамблеясы өзінің құрылуының жиырма бес жылдығын атап өтеді.

Қазақстан халқы Ассамблеясы - 1995 жылғы 1 наурызда Қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығымен Мемлекет басшысы жанындағы консультативті-кеңесші орган. Ел Президенті Н.Ә. Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясын құру идеясын алғаш рет 1992 жылы Тәуелсіздіктің бірінші жылына арналған Қазақстан халқының бірінші форумында жариялады. Мұндай институтты құру қажеттілігі саяси тұрғыдан, сондай-ақ жаңадан құрылған, тәуелсіз, полиэтносты, поликонфессиялық мемлекеттің тұрақты дамуы тұрғысынан туындаған еді. Аталған бастама мәдениет аралық диалогты нығайтудың жаңа кезеңінің негізін қалап, этносаралық қатынастарды дамыту мәселелерін жоғары деңгейде шешуге мүмкіндік жасайтын әлемдік тәжірибедегі тың бағыт болып табылды. 25 жыл ішінде тарихында Ассамблея қарқынды дамып, елеулі өзгерістерді бастан кешірді. Оның дамуы барысында Н.Назарбаевтың этносаралық толеранттылық және қоғамдық келісімнің қазақстандық үлгісі қалыптасты. Осы жылдар ішінде Қазақстан халқы Ассамблеясының институционалдық құрылымы нығайып, қоғамды ұйымдастырушы әлеуеті толысты, ол халық дипломатиясының маңызды күретамырына айналды. Бүгінде Ассамблея ел Президенті Төрағалық ететін конституциялық орган болып табылады. Бұл оның ерекше мәртебесін айқындайды.

БҰҰ 2020 жылы өсімдіктер денсаулығының халықаралық жылы деп жариялау туралы шешім қабылдады

Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясы 2020 жылды Халықаралық өсімдіктер денсаулығын қорғау жылы деп жариялады. Бұл шешімге Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымының (FAO) деректері бойынша жыл сайын әлемде зиянкестерге, аурулар мен арамшөптерге байланысты азық-түлік дақылдарының 40% - ға дейін жоғалатыны дәлел болды. Тек өсімдіктер аурулары жаһандық экономикаға шамамен 220 миллиард АҚШ долларына, ал зиянкестер-жәндіктердің инвазивті түрлері – 70 миллиард долларға айналады. Әрине, бұл фактілерді ауыл шаруашылығы саласындағы саясатты анықтайтын жұртшылық пен адамдарға жеткізу қажеттілігі өте маңызды деп танылды.

ТМД-да 1941-1945 ж.ж. Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің 75 жылдығы аталып өтеді

ТМД-да 2020 жыл 1941-1945 жылдардағы Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің 75 жылдығы болып жарияланды. Мұндай шешім 2017 жылдың қазан айында Сочиде өткен ТМД

мемлекеттері басшыларының өткен Саммитінің қорытындысы бойынша қабылданды.

Соғыс-бұл жарылыстар мен қирау, аштық және бомбалау, контузия және партия. Соғыстың басталуы-адамдардың қайғы теңізі, жақын адамдардың көптеген шығындары. Соғыс деп жаста да , кәрі де, үлкен де, еңбек буыны да мойымады. Барлығы өз Отанын қорғауға дайын болды. Оқыту және отбасын құру орнына барлық күштер жаумен күреске бағытталған. Біреу қару жасады. Қалғандары сол жерде соғысты. Қоршалған қалаларда өлім аштықтан және суықтан көптеген адамдар зардап шекті.

Барлығының мақсаты бір – фашистерді жеңу болды. Біз үшін өз өмірлерін отқа қиған батырларымызды ешқашан ұмытпауымыз керек. Біздің еліміз батырлардың ерен еңбектерің ұмытпау мақсатында, өсіп келе жатқан өскелен ұрпаққа насихаттау үшін Жеңіс күнін атап өтеміз! Біз бейбіт аспан астында өмір сүру үшін өз өмірлерін қиған жандарға мәңгілік қарыздармыз! Тарих қателіктерін қайталамау үшін, әлемді сақтап белгіленген мақсаттан ауытқымауымыз қажет.

**Ұлы ақын, жазушы, қоғам қайраткері, қазіргі қазақ
жазба әдебиетінің негізін қалаушы Абай Құнанбайұлының
туғанына 175 жыл**

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев қазақ халқының ұлы ақыны, ағартушы, философ, композитор, саяси қайраткері Абай Құнанбайұлының туғанына 175 жылдық мерейтойына арналған жарлыққа қол қойды.

Абай Құнанбайұлының 175 жылдығын атап өту - Тәуелсіз Қазақстанның жаңа тарихындағы маңызды оқиғалардың бірі. Ол халықтың тарихи санасын тереңдетуге, елдің рухани мәдениетін жаһандық форматта толығымен насихаттауға бағытталған.

Абай - бүкіл әлем мойындаған дана ұстаз, оның ақындығы сан қырлы, қаламынан қанатты өлең туылған, адамзаттың данышпаны. Қазақтың жаңа реалистк жазба әдебиетінің негізін салушы. Абайдың данышпандығының ұлылығы, ой өрісінің кеңдігі сыршыл лириканың сирек кездесетін өнер иесі. Абай шығармашылығын қазіргі көзқарастар деңгейінде талдап, тереңдеп түсінуге соңғы кездегі іргелі зерттеу еңбектері айтарлықтай үлес қосты.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МЕЙРАМДАРЫ

1-2 қаңтар	Жаңа жыл
7 қаңтар	Рождество Христово
8 наурыз	Халықаралық әйелдер күні
22 наурыз	Наурыз мейрамы
1 мамыр	Қазақстан халқының бірлігі күні
7 мамыр	Отан қорғаушы күні
9 мамыр	Жеңіс күні
6 шілде	Астана күні
12 тамыз	Құрбан Айт
30 тамыз	ҚР Конституциясы күні
1 желтоқсан	Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күні
16 желтоқсан	Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні

КӘСІБИ МЕРЕКЕЛЕР МЕН АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН КҮНДЕР

ҚАҢТАР

- 1 қаңтар - Бүкіләлемдік бейбітшілік күні
- 6 қаңтар - Халықаралық кеден күні
- 10 қаңтар - Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының күні
- 14 қаңтар - Ескі Жаңа жыл
- 25 қаңтар - Татьяна күні (Студенттер күні)
- 27 қаңтар - Халықаралық Холокостты еске алу күні.
- 29 қаңтар - Ядролық соғыс қаупіне қарсы жұмылдыру күні
- 31 қаңтар - Халықаралық зергерлер күні

АҚПАН

- 4 ақпан - Дүниежүзілік обырға қарсы күрес күні
- 6 ақпан - Халықаралық бармен күні
- 9 ақпан - Халықаралық тіс дәрігерлері күні
- 12 ақпан - Халықаралық ғылым және гуманизм күні
- 13 ақпан - Дүниежүзілік радио күні
- 14 ақпан - Компьютершілер күні

- 15 ақпан - Кеңес әскерлерінің шектеулі контингентінің Ауғанстан
Демократиялық Республикасынан шығару күні
20 ақпан - Дүниежүзілік әлеуметтік әділеттілік күні
21 ақпан - Дүниежүзілік экскурсия жүргізушілердің күні
22 ақпан - Қылмыс құрбандарына қолдау көрсетудің
халықаралық күні

НАУРЫЗ

- 1 наурыз - Дүниежүзілік азаматтық қорғаныс күні
1 наурыз – Алғыс айту күні
15 наурыз - Дүниежүзілік тұтынушылардың құқығын қорғау
күні
22 наурыз - Дүниежүзілік су күні
23 наурыз - Дүниежүзілік метеорология күні
24 наурыз - Дүниежүзілік туберкелезбен күрес күні.
27 наурыз - Халықаралық театр күні
30 наурыз - Жерді қорғау күні

СӘУІР

- 1 сәуір - Күлкі күні
1 сәуір - Құстар күні
2 сәуір - Халықаралық балалар кітабы күні
5 сәуір - Геолог күні
7 сәуір - Дүниежүзілік денсаулық күні
11 сәуір - Фашистік концлагерьлер тұтқындарын азат етудің
Халықаралық күні
12 сәуір - Дүниежүзілік космонавтика және авиация күні
12 сәуір – Ғылым қызметкерлері күні
16 сәуір - Ғылым күні
18 сәуір - Халықаралық ескерткіштер мен тарихи орындар күні.
21 сәуір -Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі
күні
23 сәуір – Дүниежүзілік кітап және авторлық құқық қорғау күні
29 сәуір – Халықаралық би күні

МАМЫР

- 3 мамыр - Дүниежүзілік баспасөз күні
- 5 мамыр - Халықаралық мүгедектер құқығын қорғау күні
- 7 мамыр - Радио күні
- 8 мамыр - Дүниежүзілік Қызыл жарты ай және Қызыл крест күні
- 12 мамыр - Медицина бикелерінің ынтымақ күні
- 15 мамыр - Халықаралық отбасы күні
- 18 мамыр - Халықаралық мұражайлар күні
- 20 мамыр - Дүниежүзілік травматолог күні
- 21 мамыр - Халықаралық мәдени даму күні
- 31 мамыр - Саяси қуғын-сүргін-құрбандарын еске алу күні
- 31 мамыр - Химия өнеркәсібі қызметкерлерінің күні

МАУСЫМ

- 1 маусым - Халықаралық балаларды қорғау күні
- 4 маусым - ҚР мемлекеттік рәміздері күні
- 5 маусым - Дүниежүзілік тіршілік өрісін сақтау күні
- 16 маусым - Медицина қызметкерлері күні
- 23 маусым - Полиция күні
- 25 маусым - Нашақорлық пен наша бизнесіне қарсы халықаралық күрес күні
- 26 маусым - Баспасөз күні
- 27 маусым - Дүниежүзілік балықшылық күні
- 28 маусым - Байланыс және ақпарат қызметкерлері күні

ШІЛДЕ

- 1 шілде - Дүниежүзілік сәулет күні
- 1 шілде - Ұлттық домбыра күні
- 2 шілде - Дипломатиялық қызмет күні
- 6 шілде - Астана күні
- 6 шілде - Қазақстан десант-шабуылшы әскерлері күні
- 13 шілде - Ұлттық қауіпсіздік органдары қызметкерлерінің күні
- 19 шілде - Металлург күні

ТАМЫЗ

- 2 тамыз - Қазақстандағы көлік және байланыс қызметкерлері күні
- 6 тамыз - Ядролық қаруға тыйым салу жолындағы дүниежүзілік күрес күні
- 9 тамыз - Құрылысшылар күні
- 12 тамыз - Халықаралық жастар күні
- 18 тамыз - Шекарашылар күні
- 18 тамыз - Қазақстанның Әуе қорғанысы күштері күні
- 23 тамыз - Спорт күні
- 29 тамыз - Семей ядролық сынақ полигонының жабылу күні
- 30 тамыз - Шахтер күні

ҚЫРКҮЙЕК

- 1 қыркүйек - Білім күні
- 6 қыркүйек - Мұнай-газ кешені қызметкерлерінің күні
- 8 қыркүйек - Халықаралық журналистер ынтымағы күні
- 12 қыркүйек - Дүниежүзілік алғашқы медициналық көмек көрсету күні
- 13 қыркүйек - Отбасы күні
- 20 қыркүйек - Қазақстан халқының Тілдер күні
- 25 қыркүйек - Дүниежүзілік фармацевт күні
- 26 қыркүйек - Дүниежүзілік туризм күні
- 27 қыркүйек - Машина жасау күні
- 27 қыркүйек - Еңбек күні
- 28 қыркүйек - Атом саласы қызметкерлерінің күні
- 29 қыркүйек - Дүниежүзілік теңіз күні
- 30 қыркүйек - Әділет органдары қызметкерлерінің күні

ҚАЗАН

- 1 қазан - Халықаралық қарттар күні
- 1 қазан - Халықаралық музыка күні
- 4 қазан - Мұғалімдер күні
- 6 қазан - Халықаралық дәрігерлер күні
- 9 қазан - Дүниежүзілік пошта күні
- 14 қазан - Халықаралық стандарттау күні
- 18 қазан - Рухани келісім күні

- 18 қазан - Орман шаруашылығы қызметкерлерінің күні
- 19 қазан - Құтқарушылар күні
- 22 қазан - Бүкіл дүниежүзілік ақпараттар тарату күні
- 24 қазан - Халықаралық БҰҰ күні
- 25 қазан - Әлеуметтік қорғау жүйесі қызметкерлерінің күні

ҚАРАША

- 5 қараша - Сыртқы барлау күні
- 8 қараша - Статистика күні
- 10 қараша - Дүниежүзілік жастар күні
- 13 қараша - Халықаралық зағиптар күні
- 14 қараша - Дүниежүзілік Сапа күні
- 14 қараша - Дүниежүзілік диабетке (сусамыр) қарсы күрес күні
- 15 қараша - Ұлттық валюта - теңге күні
- 15 қараша - Ауыл шаруашылығы қызметкерлері күні
- 21 қараша - Бүкіләлемдік философия күні

ЖЕЛТОҚСАН

- 1 желтоқсан - Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің күні
- 1 желтоқсан - ЖИТС-пен дүниежүзілік күрес күні
- 3 желтоқсан - Халықаралық мүгедектер күні
- 6 желтоқсан - Прокуратура күні
- 9 желтоқсан - Адам құқықтары күні
- 17 желтоқсан - Демократиялық жаңару күні
- 20 желтоқсан - Энергетика күні
- 20 желтоқсан - Мемлекеттік фельдъегерлік қызмет күні

2020 жылы атап өтілетін және еске алынатын айтулы күндер тізбегі

ҚАҢТАР

1 қаңтар - "Егемен Қазақстан" газетіне 100 жыл, (1920)

5 қаңтар - қазақ ақыны **Қадыр Ғинаятұлының Мырзалиев** туғанына 85 жыл (1935-2011)

6 қаңтар - орыс ақын-демократ **А.Н.Плещеевтің** Орал қаласына жер аударғанына 170 жыл (1850)

7 қаңтар - атақты қазақ әншісі, актер, режиссер **Құрманбек Жандарбековтің** туғанына 115 жыл (1905-1973)

8 қаңтар – **Тасқала кәсіптік-техникалық мектебінің** ашылуына 60 жыл (1960)

10 қаңтар - қазақ жазушысы **Ілияс Есенберлиннің** туғанына 105 жыл (1915-1983)

10 қаңтар - Қазақстанның тұңғыш физигі, Батыс Қазақстан облысы Шыңғырлау ауданының тумасы **Қайырхан Айтиевтің** туғанына 110 жыл (1910)

12 қаңтар - жазушы **Сәбит Досановтың** туғанына 80 жыл (1940)

12 қаңтар – Қазақстан балалар жазушысы **Василий Яковлевич Копытиннің** туғанына 110 жыл (1910-1975)

13 қаңтар – М.Өтемісов атындағы БҚМУ аға оқытушысы, социология ғылымдарының кандидаты **Дина Бақытжанқызы Әбілқасованың** туғанына 50 жас (1970)

15 қаңтар – М.Өтемісов атындағы БҚМУ доценті, А.А. Остапец-Свешников атындағы Халықаралық балалар мен жасөспірімдер туризмі және өлкетану академиясының академигі **Александр Николаевич Жищенконьың** туғанына 70 жас (1950)

15 қаңтар - ақын, журналист, Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері, Батыс Қазақстан облысы Бөкейорда ауданының тумасы **Сатыбалды Дауымовтың** туғанына 85 жыл (1935-2018)

17 қаңтар - экономика ғылымдарының докторы, профессор, Батыс Қазақстан облысы Жаңақала ауданының тумасы **Мәжекен Есенұлы Бутиннің** туғанына 110 жыл (1910-1974)

20-25 қаңтар - РКП **Бірінші Орал губерниялық конференциясына** 90 жыл (1920)

25 қаңтар – суырып-салма ақын, күйші-қобызшы, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі, Батыс Қазақстан облысы Сырым ауданының тумасы **Қуаныш Әжімұратовтың** туғанына 75 жыл (1945-2000)

28 қаңтар – инженер-механик, Қазақстан ҰҒА академигі, техника ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан ғылымының еңбек сіңірген қайраткері **Шмидт Мұсаұлы Айталиевтің** туғанына 85 жыл (1935-2007)

30 қаңтар - ғалым, философия ғылымдарының докторы, профессор, Батыс Қазақстан облысы Сырым ауданының тумасы **Ғалихан Ғаламғалиұлы Ақмамбетовтің** туғанына 85 жыл (1935-2014)

АҚПАН

1 ақпан - Еңбек ардагері, ауыл шаруашылығының еңбек сіңірген қызметкері, Батыс Қазақстан облысы, Бөкейорда ауданының тумасы **Тауасих Мырзағалиевтің** туғанына 90 жас (1930)

2 ақпан - жазушы **Мұхтар Мағауиннің** туғанына 80 жас (1940)

2 ақпан - Кеңес мемлекетінің көрнекті қайраткері **Михаил Васильевич Фрунзенің** туғанына 135 жыл (1885-1925)

5 ақпан - Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық ауданының тумасы, жазушы **Бактығұл Ойшыбаевтың** туғанына 80 жас (1940)

8 ақпан – М. Өтемісов атындағы БҚМУ, педагогика және психология кафедрасының доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты **Байжан Айдынғалиұлы Молдағалиевтың** туғанына 70 жас (1950)

9 ақпан - Қазақ Автономиялық Кеңестік Социалистік Республикасының астанасы Орынбордан **Қызылордаға** ауыстырылғанына 95 жыл (1925)

13 ақпан - әнші, композитор, ҚССР Халық әртісі **Ескендір Хасанғалиевтің** туғанына 80 жас (1940)

15 ақпан - Қазақстан ҰҒА корреспондент-мүшесі, тарих ғылымдарының докторы, профессор, тарихшы **Ермұхан Бекмаханұлы Бекмахановтың** туғанына 105 жыл (1915-1966)

20 ақпан - ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Батыс Қазақстан облысы Сырым ауданында дүниеге келген **Чапай Ғабдығалиұлы Мусиннің** туғанына 85 жыл (1935-2009)

23 ақпан - ҚССР Ғылым Академиясының академигі, профессор, Қазақстандағы мектептің даму тарихын зерттеумен айналысқан педагог және психолог **Төлеген Тәжібайұлы Тәжібаевтың** туғанына 110 жыл (1910-1964)

НАУРЫЗ

1 наурыз - Қазақстан халқының Ассамблеясына 25 жыл (1995)

2 наурыз – тілші, лингвист, Қазақстан ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан ғылымының еңбек сіңірген қайраткері **Шоры Шамғалиұлы Сарыбаевтың** туғанына 95 жыл (1925-2018)

7 наурыз – археолог, тарих ғылымдарының кандидаты, Батыс Қазақстан облысы, Жаңақала ауданының тумасы **Ғаяз Абдувалиұлы Кушаевтың** туғанына 95 жыл (1925-1992)

8 наурыз – композитор, хор дирижері, Батыс Қазақстан облысы, Жаңақала ауданының тумасы **Николай Николаевич Культюшновтың** туғанына 95 жыл (1925-1993)

10 наурыз – Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы бойынша **Бөкей ордасы ауданы** болып қайта аталғанына 20 жыл (2000)

13 наурыз - мемлекет қайраткері, Батыс Қазақстан облысы, Бөкейорда ауданының тумасы **Қабаш Распайұлы Оспановтың** туғанына 105 жыл (1915-1970)

14 наурыз - «**Қазақстан пионері**» (қазіргі «Ұлан») газетінің алғашқы шығарылымына 90 жыл (1930)

14 наурыз – журналист, аудармашы, Батыс Қазақстан облысы Бөкейорда ауданының тумасы **Мифтах Қуанышқалиұлы Жанткиннің** туғанына 95 жыл (1925-1992)

19 наурыз - актер, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі, Батыс Қазақстан облысы, Казталов ауданының тумасы **Сердеш Қажымұратовтың** туғанына 70 жас (1950)

СӘУІР

1 сәуір - композитор, музыкант, КСРО және Қазақ ССР халық әртісі, Халық Қаһарманы **Нұрғиса Тілендиевтің** туылғанына 95 жыл (1925-1998)

3 сәуір – ақын, Батыс Қазақстан облысы Сырым ауданының тумасы **Абдолла Жұмағалиевтің** туғанына 105 жыл (1915-1942)

17 сәуір - Мемлекеттік қызметкер, Батыс Қазақстан облысы Жәнібек ауданының тумасы **Мирболат Хабиұлы Жақыповтың** туғанына 65 жас (1955)

22 сәуір - қазақтың әйгілі жазушысы, ақыны, қоғам қайраткері, Қазақ КСР Ғылым академиясының академигі **Сәбит Мұқановтың** туғанына 120 жыл (1900-1973)

24 сәуір - Батыс Қазақстан облысы, Қаратөбе ауданының тумасы, қазақ тілі сөздігін құрастырушылардың бірі, тілтанушы **Қанапия Неталиеваның** туғанына 95 жас (1925)

25 сәуір - Мемлекеттік және қоғам қайраткері **Нығмет Нұрмақовтың** туғанына 125 жыл (1890-1937)

25 сәуір - Жетісудағы 1916 жылғы халықты азат ету көтерілісін ұйымдастырушылардың бірі **Тоқаш Бокиннің** туғанына 130 жыл (1890-1918)

26 сәуір – Батыс Қазақстан облысы, Шыңғырлау ауданының тумасы, филология ғылымдарының докторы **Жамал Айтқалиқызы Манкееваның** туғанына 70 жас (1950)

Сәуір - Батыс Қазақстан облысы, Бөкейорда ауданының тумасы, қолөнер шебері **Мейіз Қарашайқызы Ибалиеваның** туғанына 120 жыл (1900-1988)

Сәуір – географ, саяхатшы **Николай Алексеевич Северцевтің** Орал қаласына келгеніне 160 жыл (1860)

Сәуір - «**Уралречфлот**» АҚ-ның құрылғанына 100 жыл (1920 ж.)

МАМЫР

7 мамыр - **125 жыл** бұрын радионы ойлап тапты (1895)

7 мамыр – филология ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚМУ шет тілдер кафедрасының доценті, меңгерушісі **Алма Ғабдрахманқызы Абуханованың** туғанына 65 жас (1955)

8 мамыр – Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, журналист, Батыс Қазақстан облысы, Жаңақала ауданының

тумасы **Серікқали Сатыбалдыұлы Хасановтың** туғанына 60 жас (1960)

9 мамыр - **Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің 75 жылдығы** (1945)

9 мамыр - Жайық өзенінің жағасында **Жеңіс мемориалының** ашылуының 40 жылдығы (1980)

10 мамыр - Мемлекет қайраткері, ғалым, Батыс Қазақстан облысы Жаңақала ауданының тумасы **Махмуд Сапарғалиевтің** туғанына 110 жыл (1910-1970)

12 мамыр - Жазушы, журналист **Әнуар Тұрлыбекұлы Әлімжановтың** туылғанына 90 жыл (1930-1993)

16 мамыр - Батыс Қазақстанда туылған медицина ғылымдарының академигі **Павел Феликсович Здродовскийдің** туғанына 130 жыл (1890-1980)

24 мамыр - Орыс жазушысы **Михаил Александрович Шолоховтың** туғанына 115 жыл (1905-1984)

31 мамыр - Орал қаласында туылған, жергілікті тарихшы, соғыс ардагері **Николай Григорьевич Чесноковтың** туғанына - 95 жыл (1925-2014)

МАУСЫМ

2 маусым – **Байқоңыр ғарыш айлағының** құрылғанына 65 жыл (1955)

10 маусым – М. Өтемісов атындағы БҚМУ-дың қауымдастырылған профессоры, Қазақстан Суретшілер Одағының және Еуразиялық Дизайнерлер одағының мүшесі **Қуандық Насихатұлы Мадировтың** туғанына 55 жас (1965)

18 маусым - Жазушы, журналист, Орал қаласының тумасы **Геннадий Николаевич Дорониннің** туғанына 75 жас (1945)

18 маусым – Ішкі Бөкей Ордасының Талов бөлімі қазақтарының жергілікті әкімшілікке қарсы, олардан жерді алып қойған кезде қарулы шыққан күніне 110 жыл (1910)

20 маусым – Ақын, Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, Батыс Қазақстан облысы, Тасқала ауданының тумасы **Айтқали Нарықовтың** туғанына 80 жас (1940)

21 маусым – М. Өтемісов атындағы БҚМУ, Педагогика және психология кафедрасының доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты **Ахлима Ғабдилқызы Мұханбетчинаның** туғанына 55 жас (1965)

27 маусым - 60 жыл бұрын Алматыда Қазақ ССР кітапханашыларының I съезі өтті (1960)

ШІЛДЕ

3 шілде – Орыс жазушысы **Владимир Галактионович Короленко** Оралға келгеніне 120 жыл (1900)

6 шілде - Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті **Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың** туғанына 80 жас (1940)

10 шілде – "Ақжайық" емдеу-профилактикалық шипажайының ашылғанына 35 жыл (1985)

20 шілде – Журналист, өлкетанушы, еңбек сіңірген мәдениет қызметкері, Орал қаласының тумасы **Борис Борисович Пышкиннің** туғанына 90 жыл (1930-1996)

23 шілде – композитор, Батыс Қазақстан облысы Казталов ауданының тумасы, **Темірғали Бақтыгереевтің** туғанына 70 жас (1950)

25 шілде – әдебиеттанушы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан ҒА академигі **Шәмшиябану Қанышқызы Сәтпаеваның** туғанына 90 жыл (1930-2002)

29 шілде – М. Өтемісов атындағы БҚМУ, биология ғылымдарының докторы, профессор **Талшын Есенаманқызы Дарбаеваның** туғанына 70 жас (1950)

30 шілде – әнші, халық композиторы, ақын **Жаяу-Мұса Байжановтың** туғанына 185 жыл (1835-1929)

31 шілде – М. Өтемісов атындағы БҚМУ педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент **Ольга Игоревна Ворожейкинаның** туғанына 50 жас (1970)

Шілде – **Т. Г. Шевченко** атындағы Қазақ мемлекеттік көркемсурет галереясының (қазіргі Ә. Қастеев ат. өнер мұражайы) құрылғанына 85 жыл (1935)

ТАМЫЗ

3 тамыз – журналист, Орал облыстық радиохабар және теледидар жөніндегі комитетінің бірінші дикторы, "Орал өңірі" газетінің редакторы, тілшісі, партия қызметкері, облыстық тілдерді дамыту жөніндегі комитет төрағасының орынбасары, облыстық әкімдіктің бас маман-аудармашысы, Еңбек ардагері, зейнеткер, Батыс Қазақстан облысы Сырым ауданының тумасы **Өтеш Қарейұлы Қуатовтың** туғанына 80 жас (1940)

7 тамыз – М. Өтемісов атындағы БҚМУ дүниежүзілік тарих кафедрасының доценті **Гүлнара Нәбиқызы Есееваның** туғанына 50 жас (1970)

9 тамыз – Революцияға дейінгі Қазақстан тарихын зерттеуге үлкен үлес қосқан тарихшы ғалым **Михаил Порфирьевич Вяткиннің** туғанына 125 жыл (1895-1967)

10 тамыз - Ұлы қазақ ақыны, композитор, философ, аудармашы, саясаткер, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы **Абай Құнанбайұлының** туғанына 175 жыл (1845-1904)

15 тамыз - Кеңес Одағының Батыры **Григорий Миронович Губаревтің** туғанына 95 жыл (1925-1998)

15 тамыз - композитор, Қазақ ССР халық әртісі, Қазақстан Республикасының Әнұранының авторы **Шәмші Қалдаяқовтың** туғанына 90 жыл (1930-1992)

17 тамыз – Батыс Қазақстан облысы, Теректі ауданының тумасы, Социалистік Еңбек Ері **Владимир Александрович Нагурныйдың** туғанына 85 жыл (1935-2001)

18 тамыз - Қазақ ССР Ғылым Академиясының академигі, Қазақ ССР Жоғары мектебінің еңбек сіңірген қайраткері **Яхия Әубәкірұлы Әубәкіровтің** туғанына 95 жыл (1925-2008)

29 тамыз - Кеңес Одағының Батыры **Иван Андреевич Куличевтің** туғанына 100 жыл (1920-1979)

30 тамыз - Батыс Қазақстан облысы, Тайпақ ауданының тумасы, жазушы **Сайынжан Нұрсейітұлы Еркебаевтың** туғанына 85 жыл (1935-1997)

30 тамыз – жалпы халықтық референдум негізінде қабылданған **Қазақстан Республикасы Конституциясына** 25 жыл (1995)

ҚЫРКҮЙЕК

1 қыркүйек - Кеңес Одағының Батыры **Дмитрий Лаврентьевич Стрелецтің** туғанына 100 жыл (1920-1998)

10 қыркүйек - Орыс ғалымы, табиғаттанушы, саяхатшы, Ресей Ғылым академиясының мүшесі **Иван Иванович Лепехиннің** туғанына 280 жыл (1740-1802)

10 қыркүйек - Ұлы Отан соғысына қатысушы, филология ғылымдарының докторы, профессор **Әуелбек Қоңыратбайұлы Қоңыратбаевтың** туғанына 115 жыл (1905-1986)

13 қыркүйек – өлкетанушы, "Нарын" қоғамдық қозғалысын ұйымдастырушылардың бірі, Батыс Қазақстан облысы Бөкейорда

ауданының тумасы **Темірболат Махимовтың** туғанына 80 жыл (1940-2009)

15 қыркүйек - Қазақстанның еңбек сіңірген заңгері, Батыс Қазақстан облысы Жаңақала ауданының тумасы **Хаби Жақыповтың** туғанына 105 жыл (1915-2002)

15 қыркүйек - Орал санитарлық-эпидемиологиялық бөлімшесінің құрылғанына 100 жыл (1920)

16 қыркүйек – ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Орал қаласының тумасы **Андрей Сергеевич Елагиннің** туғанына 100 жыл (1920-1993)

16 қыркүйек - азаматтық соғыс батыры **Иван Иванович Масленниковтың** туғанына 120 жыл (1900-1956)

17 қыркүйек - 65 жыл бұрын "**Оралаггрозремаш**" АҚ (Орал жөндеу зауыты) құрылды (1955)

26 қыркүйек - белгілі жергілікті тарихшы, Қазақстанның білім беру қызметінің жетекшісі, Батыс Қазақстан облысы Бөкейорда ауданында туылған **Гумар Зариповтың** туғанына 115 жыл (1905-1975)

30 қыркүйек – М. Өтемісов атындағы БҚМУ доценті, философия ғылымдарының кандидаты **Павел Анатольевич Добряевтың** туғанына 60 жас (1960)

ҚАЗАН

4 қазан – психолог, психология ғылымдарының докторы, профессор **Мәжит Мұқанұлы Мұқановтың** туғанына 100 жыл (1920-1985)

3 қазан - Орта Азия мен Қазақстанның зерттеушісі, географ, этнограф **Григорий Николаевич Потаниннің** туғанына 185 жыл (1835-1920)

5 қазан – қазақ ақыны, Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық (Тайпак) ауданының тумасы **Жұбан Молдағалиевтің** туғанына 100 жыл (1920-1988)

5 қазан – М. Өтемісов атындағы БҚМУ биология және экология кафедрасының доценті, биология ғылымдарының кандидаты **Асқарбек Сәрсенұлы Ерғалиевтың** туғанына 50 жас (1970)

6 қазан – 2000 жылы 31 тамызда Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімімен Батыс Қазақстан облысының ғылыми әмбебап кітапханасына жерлесіміз, ақиық ақын **Жұбан Молдағалиевтің есімі берілгеніне** 20 жыл (2000)

6 қазан – Орал қаласында ақиық ақын **Жұбан Молдағалиев ескерткішінің** ашылуына 20 жыл (2000)

7 қазан - Мәдениет қызметкері, Ғ.Құрманғалиев атындағы Батыс Қазақстан облыстық филармониясының директоры **Максот Константинович Омарғалиевтің** туғанына 75 жыл (1945-2017)

13 қазан - Ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, профессор, экономист **Ким Гусманович Ахметовтың** туғанына 90 жыл (1930-2010)

15 қазан – Қазақ совет жазушысы, Қазақстанның халық ақыны, Ұлы Отан соғысына қатысушы **Әбу Сәрсенбаевтың** туғанына 115 жыл (1905-1995)

23 қазан - Қазақстан өнеркәсібінің еңбек сіңірген қызметкері, Орал қаласының Құрметті азаматы **Петр Александрович Атоянның** туғанына 105 жыл (1915-2003)

25 қазан – **Біріккен Ұлттар Ұйымының** құрылғанына 75 жыл (1945)

25 қазан - **Қазақстан Ғылым академиясының** құрылғанына 75 жыл (1945)

Казан - **Тарас Григорьевич Шевченконың** Орал қаласына келгеніне 170 жыл (1850)

ҚАРАША

1 қараша – Тұңғыш қазақ ғалымы, ағартушы-демократ, саяхатшы, этнограф, фольклоршы, Орта Азия халықтарының тарихы мен мәдениетін зерттеуші **Шоқан Уәлихановтың** туғанына 185 жыл (1835-1865)

4 қараша - "**Қазақстан**" басылымының құрылғанына 100 жыл (1910)

7 қараша - Қазақстанның балалар мен жасөспірімдерге арналған Орыс мемлекеттік театрына 75 жыл (1945)

10 қараша – Мемлекет қайраткері, Батыс Қазақстан облысы, Теректі ауданының тумасы, "Құрмет" медалінің иегері **Құрман Дияровтың** туғанына 110 жыл (1910-1970)

12 қараша - Қазақ ССР Халық әртісі, Қазақстан композиторы **Евгений Брусиловскийдің** туғанына 115 жыл (1905-1981)

13 қараша – әнші, композитор, Батыс Қазақстан облысы, Қаратөбе ауданының тумасы **Ескендір Өтегенұлы Хасанғалиевтің** туғанына 80 жас (1940)

15 қараша – жазушы, қоғам қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор, Кеңес Одағының Батыры, Қазақстанның еңбек сіңірген ғылым қайраткері, Қазақстан ҒА академигі **Мәлік Ғабдуллиннің** туғанына 105 жыл (1915-1973)

15 қараша – М. Өтемісов атындағы БҚМУ оқытушысы, педагогика ғылымдарының кандидаты **Іңкәр Өтебайқызы Хасанованың** туғанына 50 жас (1970)

17 қараша – археолог, ҚР ҰҒА академигі **Қ. М. Байпақовтың** туғанына 80 жыл (1940-2018)

20 қараша – М. Өтемісов атындағы БҚМУ доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты **Ерғалиева Гүлжан Алғазықызының** туғанына 50 жас (1970)

20 қараша - тарих ғылымдарының докторы, Қазақстан тарихы оқулықтарының авторы **Наиля Ермұқанқызы Бекмаханованың** туғанына 80 жас (1940)

21 қараша - қазақ тілі мұғалімі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ССР ҒА академигі, Қазақ ССР ғылымына еңбек сіңірген қайраткері **Ахмеди Ысқақұлы Ысқақовтың** туғанына 110 жыл (1910-1996)

21 қараша - ақын, қоғам қайраткері, Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданында дүниеге келген **Айсұлу Қадырбаеваның** туғанына 70 жас (1950)

24 қараша - қазақ жазушысы, Қазақ Кеңес балалар әдебиетінің негізін қалаушы **Сапарғали Ысқақұлы Бегалинның** туғанына 125 жыл (1895-1983)

25 қараша - ақын, жазушы, ағартушы, педагог **Міржақып Дулатовтың** туғанына 135 жыл (1885-1935)

26 қараша - еңбек ардагері, зейнеткер, Орал қаласының тумасы **Мақсат Батыровтың** туғанына 90 жас (1930)

27 қараша - математика және инженерлік лингвистика саласындағы маман, филолог **Қалдыбай Бектайұлы Бектаевтың** туғанына 100 жыл (1920-1996)

28 қараша – Қазақстан Республикасы Мемлекеттік әнұранның мәтінін авторы, көрнекті ақын, Қазақстан Жастар одағы сыйлығының иегері **Жүмекен Сабырұлы Нәжімеденовтің** туғанына 85 жыл (1935-1983)

28 қараша – аудармашы, баспагер, ақын, Еңбек сіңірген мәдениет қызметкері, Батыс Қазақстан облысы Казталов

ауданының тумасы **Қибат Байышұлы Иманғалиевтің** туғанына 90 жыл (1930-2000)

Қараша - "**Жайық шаруасы**" Шаруа және фермер қожалықтарының облыстық қоғамының құрылуына 30 жыл (1990)

Қараша - 80 жыл бұрын Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің 5 сессиясында орыс графикасына негізделген **қазақ әліпбиі** қабылданды (1940)

ЖЕЛТОҚСАН

1 желтоқсан – ғалым, медицина ғылымдарының докторы, Батыс Қазақстан облысы Ақжайық ауданының тумасы **Әсия Бәкіқызы Қанатбаеваның** туғанына 80 жас (1940)

2 желтоқсан – М. Өтемісов атындағы БҚМУ аға оқытушысы, филология ғылымдарының кандидаты **Құспан Ғұмарұлы Ароновтың** туғанына 60 жас (1960)

8 желтоқсан - халық күйшісі **Тәттімбет Қазанғапұлының** туғанына 205 жыл (1845-1860)

12 желтоқсан - "Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградалары туралы" Президент Жарлығының шығуына 25 жыл (1995)

15 желтоқсан – еңбек ардагері, Орал облыстық комсомол комитетінің бұрынғы бірінші хатшысы **Кимаддин Сыздықовтың** туғанына 105 жас (1915)

15 желтоқсан – **Орал жоғары агро-техникалық колледждің** (ауыл шаруашылық колледжі) құрылғанына 70 жыл (1950)

16 желтоқсан – ғалым, ауыл шаруашылығы ғылымдарының докторы, Қазақстанның ҒА академигі, ғылымның еңбек сіңірген қайраткері, Батыс Қазақстан облысы Жаңақала ауданының тумасы **Ізтілеу Әбуғалиевтің** туғанына 90 жыл (1930-2004)

16 желтоқсан – Облыстық ақындар мүшәйрасының қатысушысы, күйші, Батыс Қазақстан облысы Жаңақала ауданының тумасы **Аманжол Ғұбайдуллиннің** туғанына 70 жыл (1950-1994)

21 желтоқсан – ғалым, геология-минералогия ғылымдарының докторы, Қазақстанның Ұлттық Ғылыми Академиясының мүшесі, Батыс Қазақстан облысы Қазталов ауданының тумасы **Сухан Мақсотұлы Камаловтың** туғанына 85 жыл (1935-2018)

23 желтоқсан - Қазақстан Республикасы Білім беру жүйесінің қызметкері, педагогика ғылымдарының докторы, Қазақстан тарихы бойынша оқулықтар мен әдістемелік құралдардың авторы **Тотай Тәжіұлы Тұрлығұловтың** туғанына 90 жас (1930)

23 желтоқсан – Батыс Қазақстан облысы Жәнібек ауданының тумасы, Кеңес Одағының Батыры **Николай Степанович Чуриковтың** туғанына 110 жыл (1910-1997)

23 желтоқсан - Орал қаласының тумасы, революция және азамат соғысының батыры **Меңдігерей Ипмағамбетовтың** туғанына 145 жыл (1875-1919)

24 желтоқсан – жазушы, Кеңес Одағының Батыры **Бауыржан Момышұлының** туғанына 110 жыл (1910-1982)

25 желтоқсан – журналист, ғылым докторы, профессор **Қайыржан Нұрғожаұлы Бекхожиннің** туғанына 110 жыл (1910-1979)

25 желтоқсан - әдебиеттанушы, ғылым докторы, профессор, Ұлы Отан соғысының ардагері **Әбіш Байтанайұлы Байтанаевтың** туғанына 100 жыл (1910-1933)

27 желтоқсан - қазақ әдебиеттанушы, жазушы, сыншы, Қазақ ССР Ғылым Академиясының академигі, қазақ әдебиеті оқулықтардың авторы **Мұхамеджан Қожасбайұлы Қаратаевтың** туғанына 110 жыл (1910-1995)

Желтоқсан - Орал қаласында Кеңес өкіметін орнатуына қатысушысы **Александр Иванович Самсоновтың** туғанына 165 жыл (1855-1957)

Желтоқсан - 85 жыл бұрын Ордада Денсаулық сақтау қызметкерлері мен дәрігерлердің екінші съезі өтті (1935)

Айы мен күні белгісіз 2020 жылы еске алынатын күндер

Араб діни уағыздаушы және саяси қайраткер **Мұхаммедтің** туғанына 1450 жыл (шамамен 570-632)

Әбу Наср Мұхаммед ибн Тархан ибн Узлаг әл - Фарабидің туғанына 1150 жыл және қайтыс болуына 1060 жыл (870-950)

Мұсылман философы, дәрігер, ақын **Ибн Синаның** туғанына 1040 жыл (**Авиценна**, 980)

Моңғол ханы, қолбасшы **Шыңғысханның** (**Тэмуджиннің**) туғанына 865 жыл (шамамен 1155-1227)

Тарихшы және саяхатшы **Жамал әл-Карши Абул-Фад ибн Мұхаммедтің** туғанына 790 жыл (1230-1315)

Қазақ жазушысы, қолбасшы-батыр **Қазтуған-жыраудың** туғанына 600 жыл (1420- белгісіз)

Қазақ хандығының билеушісі **Жәнібек ханның** ұлы **Қасым ханның** туғанына 575 жыл (1445-1518)

Қазақ хандығының құрылғанына 555 жыл (1465-2020)

Қазақ жыршысы, батыр **Шалкиіз-Жыраудың** туғанына 555 жыл (1465-1560)

Доспамбет-жырау туғанына 530 жыл (1490-1523)

Ақын, қолбасшы, қоғам қайраткері **Ақтамберді-жыраудың** туғанына 345 жыл (1675-1768)

Ұлттық тарихқа өлшеусіз үлес қосқан қазақ хандықтарының көрнекті мемлекет қайраткері **Тәуке ханға** 340 жыл (1680-1718)

Қазақ батырлары, қазақ батырларының ерліктерін мадақтап, батырлық эпостарын орындаушы **Тәтіқара акынның** туғанына 315 жыл (1705-1780)

XVIII ғасырдағы ұлы қазақ батыры **Райымбек Хангелдіұлының** туғанына 315 жыл (1705-1785)

Кіші жүз ханы **Айшуақ ханның** туғанына 300 жыл (1720-1810)

Батыс Қазақстан облысының тумасы **Құбек Шүкірәліұлының** туғанына 260 жыл (1760-1825)

Кіші жүз ханы **Арынғазы Әбілғазыұлының** туғанына 235 жыл (1785-1833)

Кіші жүз батыс бөлімінің билеуші сұлтаны, генерал-майор **Баймағамбет Айшуақұлы Айшуақовтың** туғанына 230 жыл (1790-1847)

Исатай мен Махамбет бастаған көтеріліске қатысушы, батыр **Үбі Үсенұлының** туғанына 230 жыл (1790 - белгісіз)

Қазталов ауылының құрылғанына 205 жыл (1815)

Суырып салма ақын **Сүйінбай Аронұлының** туғанына 205 жыл (1815-1898)

Зерттеуші ғалымдар **А. Левшин мен Г. Лессинг** Батыс Қазақстан облысына келгеніне 200 жыл (1820)

Жазушы, этнограф **Никита Федорович Савичевтің** туғанына 200 жыл (1820-1885)

Қазақ композиторы, күйші **Дәулеткерей Шығайұлының** туғанына 200 жыл (1820-1887)

Бөкейорда ауданының тумасы, қоғам қайраткері, ғалым-ағартушы **Мақаш Шолтырұлы Бекмахановтың** туғанына 200 жыл (1830-1904)

Ақын, Батыс Қазақстан облысы Бөкейорда ауданының тумасы **Қашқынбай Қожамбайұлының** туғанына 200 жыл (1830-1870)

Батыс Қазақстан облысы Казталов ауданының тумасы күйші, сыбызғышы **Сармалайдың** туғанына 195 жыл (1835-1885)

Ақын **Майлықожа Сұлтанқожа-ұлының** туғанына 195 жыл (1835-1898)

Қазақ әскери қайраткері, Ресей империясының генералы **Ғұбайдолла Жәңгірұлы Бөкеевтің** туғанына 180 жыл (1840-1909)

Атақты ботаник **А.Леман** 180 жыл бұрын Батыс Қазақстан облысына келді (1840)

Орыс географы және этнограф **Яков Владимирович Ханыков** 180 жыл бұрын Батыс Қазақстан облысына келді (1840)

С. М. Киров атындағы Мәдениет және демалыс саябағының құрылғанына 180 жыл (1840)

Алғашқы белгілі қазақ мал дәрігері, Орал қаласының тумасы **Мұхамедет Ақтановтың** туғанына 170 жыл (1850 ж.- белгісіз)

Этнограф **Павел Иванович Небольсин** 170 жыл бұрын Орал қаласына келді (1850)

Жергілікті басшы, Ресей армиясының әскери қайраткері, Батыс Қазақстан облысы, Бөкейорда ауданында туып-өскен **Шарафеддин Көшекқалиұлы Шығаевтың** туғанына 170 жыл (1850 ж.- белгісіз)

Емші, әулие, дінтанушы, Батыс Қазақстан облысы, Қаратөбе ауданының тумасы **Едіге Шымырлының** туғанына 170 жыл (1850-1926)

Шыңғырлау ауданының іргетасы қаланғанына 170 жыл (1850)

Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданының тумасы, күйші **Жақия Асановтың** туғанына 165 жыл (1855-1920)

Есет Көтібарұлы басқарған Кіші жүздегі ұлт-азаттық қозғалысқа 165 жыл (1855-1857)

Қоғам қайраткері, заңгер, демократ ағартушы, Батыс Қазақстан облысы, Қаратөбе ауданының тумасы **Бақытжан Бейсәліұлы Қаратаевтың** туғанына 160 жыл (1860-1934)

Халық ақыны, әнші, композитор **Шашубай Қошқарбайұлы** туғанына 155 жыл (1865-1852)

Ақын **Кенішбай Жұбандықовтың** туғанына 155 жыл (1865-1950)

Ақын **Жұбанияз Найзаұлының** туғанына 155 жыл (1865-1933)

Батыс Қазақстан облысы, Бөкейорда ауданының тумасы, ақын, күйші, домбырашы **Науша Мырзагерейұлы Бөкейхановтың** туғанына 150 жыл (1870-1944)

Нарын құмындағы белгілі емші, діни қайраткер **Жұмаш молланың** туғанына 150 жыл (1870-1918/19)

Батыс Қазақстандағы Алаш Орда қозғалысының қатысушысы, алғашқы білімді қазақ дәрігерлерінің бірі **Дәулет Күсепқалиевтың** туғанына 150 жыл (1870-1944)

Ақын-ойшыл, қоғам қайраткері, Батыс Қазақстан облысы Жәнібек ауданының тумасы **Ғұмар Қараштың** туғанына 145 жыл (1875-1921)

Халық емшісі, Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданының тумасы **Ізімғали әулиенің** туғанына 140 жыл (1880-1911)

Социалистік Еңбек Ері, Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданының тумасы **Ғұсман Абдуллиннің** туғанына 135 жыл (1885-1965)

Көрнекті мемлекет қайраткері, тұңғыш қазақ заңгері, Батыс Қазақстан облысы, Сырым ауданында дүниеге келген **Жаншы Досмұхамедовтың** туғанына 135 жыл (1885-белгісіз)

Бөкейорда ауданының тумасы, күйші, композитор **Салауаткерейдің** туғанына 135 жыл (1885-1915)

Алаш Орда Батыс бөлімшесінің қайраткері, алғашқы білімді әскери мамандардың бірі, Батыс Қазақстан облысында туып-өскен **Қазмұхамед Мұқанұлы Тәтібаевтың** туғанына 135 жыл (1885-1962)

Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданының тумасы, күйші, композитор **Махамбет Нұрмұхаметұлы Бөкейхановтың** туғанына 130 жыл (1890-1937)

Қаратөбе ауданы Соналы ауылындағы халық-азаттық қозғалыс басшыларының бірі, "Алаш" қозғалысының қатысушысы **Сенғали Даушовтың** туғанына 130 жыл (1890-1928)

Батыс Қазақстандағы әйгілі маман, емші, Жаңақала ауданының тумасы **Арыстан Жұмағалиұлының** туғанына 130 жыл (1890-1976)

"Алаш" қозғалысының қатысушысы, бірінші әскери маман, Батыс Қазақстан облысының тумасы **Нұғман Сарбупиннің** туғанына 130 жыл (1890-1918)

Социалистік Еңбек Ері, Батыс Қазақстан облысы, Казталов ауданының тумасы **Мәмбет Сержановтың** туғанына 130 жыл (1890-1954)

Орда орман шаруашылығына 130 жыл (1890)

125 жыл бұрын ақын **Ғабдолла Тоқай** Оралда өмір сүрген (1895-1907)

Ағартушы, ақын, журналист, дәрігер, Алашорданың қайраткері **Ахмет Мамытұлы Мәметовтың** туғанына 125 жыл (1895-1938)

Ақын **Қуаныш Баймағамбетовтың** туғанына 125 жыл (1895-1973)

Халық ақыны **Саяділ Керімбековтің** туғанына 125 жыл (1895-1954)

Мемлекет қайраткері, жазушы, публицист, экономист **Смағұл Сәдуақасовтың** туғанына 120 жыл (1900-1933)

Қоғам қайраткері **Хансұлтан Сүйінішәлиевтің** туғанына 115 жыл (1905-1938)

Халық ақыны, Батыс Қазақстан облысы Ақжайық ауданының тумасы **Жібек Ерубаеваның** туғанына 110 жыл (1910)

Константин Александрович Фединнің Оралға келгеніне 110 жыл (1910)

Мүсінші, Қазақстан Суретшілер Одағының мүшесі, облыс және Орал қаласының ескерткіштері мен мүсіндерінің авторы **Хасан Зиганшевич Шамсутдиновтың** туғанына 110 жыл (1910-1991)

Шыңғырлау темір жол станциясына 110 жыл (1910)

Ақын, облыстық ақындар сайысына қатысушы, Батыс Қазақстан облысы Казталов ауданының тумасы **Мектеп Досқалиевтің** туғанына 100 жыл (1920-1985)

100 жыл бұрын Орал қаласында **Наркологиялық диспансер** ашылды (1920)

100 жыл бұрын **Орда Халық театры** құрылды (1920)

Кинорежиссер, аудармашы, Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қайраткері, киномотография Одағының көрнекті қайраткері, Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданының тумасы **Фазыл Айтушевтің** туғанына 95 жыл (1925-1988)

Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі, Островский атындағы облыстық драма театрының актрисасы **Зинаида Михайловна Әкімованың** туғанына 95 жыл (1925-1983)

Орал қаласының тумасы, журналист және жазушы, Үш дәрежелі Даңқ орденінің кавалері **Александр Георгиевич Балашовтың** туғанына 95 жыл (1925-1999)

Кеңес Одағының Батыры **Иван Петрович Зреловтың** туғанына 95 жыл (1925-1983)

95 жыл бұрын орыс жазушысы **Всеволод Иванов** Орал қаласына келді (1925)

Генерал-майор, Қазақстанның еңбек сіңірген қызметкері, Батыс Қазақстан облысы Жаңақала ауданының тумасы **Наурыз Әлжанұлы Өтегеновтың** туғанына 95 жыл (1925-2005)

Батыс Қазақстан облысының белгілі журналисі **Махмуд Шомбаловтың** туғанына 95 жыл (1925-1988)

95 жыл бұрын Орал қаласында облыстық "Динамо" спорт қоғамы ашылды (1925)

Облыстық туберкулез диспансерінің ашылғанына 95 жыл (1925)

90 жыл бұрын Қазақ ССР-нің Орталық мемлекеттік тарихи мұражайы ашылды (1930)

Социалистік Еңбек Ері, Батыс Қазақстан облысы, Теректі ауданының тумасы **Бақтығали Әбілғазиевтің** туғанына 90 жыл (1930)

Ақын, журналист, Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданының тумасы **Хамит Әбілов** туғанына 90 жыл (1930-1998)

Қоғам қайраткері, еңбек ардагері, Батыс Қазақстан облысы, Зеленов ауданы тумасы **Айсағали Әбілқасымұлы Мұхамбетовтың** туғанына 90 жыл (1930)

90 жыл бұрын Орал қаласында **ветеринарлық клиника** ашылды (1930)

90 жыл бұрын **Жаңақала ауданы** құрылды (1930)

90 жыл бұрын **Орал балық комбинаты** ашылды (1930)

Казталов (Жалпақтал) ауданындағы **"Талдықұдық"** ауылы құрылды (1930)

Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық (Тайпақ) ауданының тумасы, КСРО еңбек сіңірген жаттықтырушысы **Ыбырай Төлеуғалиұлы Абдоловтың** туғанына 85 жыл (1935)

Ғалым, КСРО ауыл шаруашылығының еңбек сіңірген қызметкері, Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық ауданының тумасы **Мүсір Иманқұлұлы Айтасовтың** туғанына 85 жыл (1935)

Батыс Қазақстан облысы, Бөкей ордасы ауданының тумасы **Биболат Насырұлы Аюповтың** туғанына 85 жыл (1935-1969)

Ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор, Батыс Қазақстан облысы, Зеленов (Приурал) ауданында дүниеге келген **Нұрбек Сафиұлы Бозовтың** туғанына 85 жыл (1935)

Орал қаласында 85 жыл бұрын **Қазақ драма театры** ашылды (1935)

80 жыл бұрын **жаңа қазақ әліпбиі** құрылды және латын графикасы емес, славяндық негізінде хат және орфография ережелері ретке келтірілді (1940)

Жазушы, журналист, Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық (Тайпақ) ауданының тумасы **Бақтығұл Ойшыбаевтың** туғанына 80 жыл (1940-1997)

Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық ауданының тумасы, Еркін күрестен спорт шебері **Сайлау Төлегалиұлы Мұқашевтың** туғанына 70 жыл (1950)

70 жыл бұрын **Орал онкологиялық диспансері** құрылды (1950)

Композитор, Батыс Қазақстан облысының тумасы, Казталов ауданы, **Сүлейменов Әділбек Нәсекенұлының** туғанына 65 жыл (1955)

65 жыл бұрын "**Жайықселқұрылыс**" құрылыс-өнеркәсіп кәсіпорны құрылды (1955)

Д.Нұрпейісова атындағы музыка мектебінің ашылуына 65 жыл (1955)

60 жыл бұрын Орал қаласында **облыстық балалар-жасөспірімдер туризм және экология** орталығы құрылды (1960)

60 жыл бұрын қалалық **Жұқпалы аурулар ауруханасы** ашылды (1960)

60 жыл бұрын Орал қаласында **№2 кәсіптік-техникалық лицей** ашылды (1960)

Бірінші **Орал ЖЭО** іске қосылғанына 60 жыл (1960)

Жаңақаладағы **Үшкөлтас** газ кен орнының ашылғанына 60 жыл (1960)

Тасқала ауданы, Ақтау кенті, "**Красный маяк**" совхозының құрылғанына 55 жыл (1965)

Орал нан-тоқаш комбинатының ашылғанына 55 жыл (1965)

50 жыл бұрын **Мелиорация және су шаруашылығы министрлігінің** жобалау институты құрылды (1970)

50 жыл бұрын **Орал мұнай құбыры** басқармасы ашылды (1970)

Батыс Қазақстан облыстық халық шығармашылығы және мәдени-ағартушылық жұмыстар ғылыми-әдістемелік орталығы жанындағы **"Ақжайық" ансамблінің** құрылуына 45 жыл (1975)

Жәнібек ауданындағы **Су қоймасының** құрылғанына 45 жыл (1975)

Орал қаласында **«Саяхат»** қонақ үйінің ашылғанына 45 жыл (1975)

Зеленов ауданы Дарьинск ауылында **мәдениет үйінің** ашылғанына 45 жыл (1975)

Зеленов ауданының **"Трекино"** ауылының құрылғанына 45 жыл (1975)

Тасқала ауданы **"Семиглавый Мар"** ауылының құрылғанына 45 жыл (1975)

Орал қаласында **Көрме залының** ашылғанына 40 жыл (1980)

"Оралмұнайгазгеология" мемлекеттік мұнай барлау компаниясының ашылғанына 35 жыл (1985)

35 жыл бұрын **"Дубрава"** ботаникалық қорығы құрылды (1985)

Батыс Қазақстан облыстық ардагерлер қоғамының құрылғанына 35 жыл (1985)

"Аққайың" балалар шипажайының ашылуына 30 жыл (1990)

30 жыл бұрын Облыстық "Қазақ тілі" қоғамы құрылды (1990)

30 жыл бұрын "Селекциялық" ботаникалық қорығы құрылды (1990)

"Оралэнерго" АҚ-ның құрылғанына 30 жыл (1990)

Ақсай Нан-тоқаш комбинатының ашылғанына 30 жыл (1990)

Қаратөбе ауданында Өлкетану мұражайының ашылғанына 30 жыл (1990)

Армян облыстық диаспорасының "Ковчег-шапан" мәдени-ағартушылық қоғамының құрылғанына 25 жыл (1995)

Батыс Қазақстан облыстық "Ғылым" қорының құрылғанына 25 жыл (1995)

20 жыл (2000) бұрын Орал қаласында Ресей Федерациясының консулдығын және Астрахань қаласында Қазақстан Республикасының консулдығын ашу туралы келісімге қол қойды. Консулдық округ құрамы орталығы Орал қаласында Ақтөбе, Атырау, Маңғыстау және Батыс Қазақстан облыстары кіреді.

"Атамекен" жазғы демалыс лагерінің құрылғанына 20 жыл (2000)

№ 6 кәсіптік мектептің ашылғанына 20 жыл (2000)

Жаңақаладағы №8 кәсіптік мектептің ашылғанына 20 жыл (2000)

ҚЫСҚАША АНЫҚТАМАЛАР МЕН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

5 қаңтар

Мырзалиев Қадыр Ғинаятұлының туғанына 85 жыл (1935-2011)

Ақын, Қазақстанның халық жазушысы (1995), ҚР Ғұнұранының сөзін жазған авторлардың бірі. 1935 жылы 5 қаңтар Орал облысының Жымпиты кентінде туған. 1958 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін бітірген. Еңбек жолын сол кезде жаңадан ашылған балалар журналы «Балдырғаннан» бастаған. «Жұлдыз» журналы редакциясында поэзия және сын бөлімінің меңгерушісі, жауапты хатшы, бас редактордың орынбасары, 1968 - 1973 жылдары «Жазушы» баспасында қазақ поэзиясы бөлімінің меңгерушісі, «Балауса» баспасының редакторы, кейін Қазақстан Жазушылар Одағында поэзия секциясының кеңесшісі болған. 1966 жылы «Ой орманы» жинағы үшін Қазақстан Ленин комсомолының сыйлығы берілді. 1980 жылы «Жерұйық» жыр кітабы үшін Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды. Ол Қазақстанның халық жазушысы. 2001 жылы Тәуелсіз «Тарлан» сыйлығын иеленді. Оның тұңғыш туындысы 1954 жылы республикалық «Пионер» балалар журналында жарияланды. Талантты ақын қаламынан халық фольклорының атақты күлдіргі кейіпкері Алдар көсе жайлы «Сақал саудасы», «Қасқыр қақпан» атты өткір сатиралы комедия мен Махамбеттің ең соңғы азапты күндеріне арналған «Жаралы жолбарыс» және «Әмір-Темір» тәрізді драмалық шығармалары да жарық көрді. Тұңғыш жинағы «Көктем» 1959 жылы жарық көрді. Қадыр Мырза Әлінің көркем аударма саласында да жемісті еңбектері жетерлік. Әлемдік әдебиет ғұламаларының талайының шығармаларын ол қазақ тіліне аударды. Ал өзінің біраз топтамалары мен таңдаулы өлеңдері ағылшын, француз, неміс, поляк, болгар, венгер, фин тілдеріне аударылды. Орыс тілінде «Бессонница» (1967), «Белая юрта» (1968), «Соловьиный сад» (1971), «Степные пути» (1975), «Твой дом» (1976), «Верхняя

струна домбры» (1976), «Ладони» (1984), «Нижняя струна домбры» (1985), тағы басқа кітаптары жарық көрсе, өзбек тілінде «Күміс қоңырау» (1975), қырғыз тілінде «Алақан» (1979), әзірбайжан тілінде «Бұлбұл бағы» (1980), моңғол тілінде «Шымыр жаңғақ» секілді еңбектері басылды. Сондай-ақ дарынды ақынның оннан аса кітабы бұрынғы КСРО халықтарының көптеген тілдеріне аударылып, Ташкент, Баку, Бішкек, Алматы, Мәскеу қалаларында басылып шықты. 1966 жылы «Ой орманы» өлеңдер жинағы үшін Қадыр Мырза Әліге Қазақстан Ленин комсомолы сыйлығының лауреаты атағы берілді. 1980 жылы «Жерұйық» жыр кітабы үшін ол Қазақ ССР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды. 2001 жылы Тәуелсіз «Тарлан» сыйлығына ие болды. 1993 жылы Қадыр Мырза Әлі әлемдік поэзияға қосқан аса зор еңбегі үшін Моңғолияның халықаралық «АВЪЯС» сыйлығын алды. Қадыр Мырза Әлі Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесіне екі рет депутат болып сайланды, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының мүшесі болды. Соңғы жылдары ақынның он алты томдық таңдамалары жарық көрді. 2003 жылы Санкт-Петербургтің «Славия» баспасында «Прапамять» атты үлкен бір томдығы орыс 28 тілінде басылып шықты.

Әдебиеттер:

1. Мырзалиев Қ. Қорамсақ: өлеңдер. – Алматы : Жалын, 1980. – 191 б.
2. Мырзалиев Қ. Қылыш пен қанжар: өлеңдер кітабы. – Алматы : Жалын, 1991. – 285 б.
3. Мырзалиев Қ. Күміс қоңырау: өлеңдер, мысалдар, жұмбақтар, жаңылтпаштар, ертегілер, диалогтар, мазақтамалар. – Алматы: Жазушы, 1970. – 376 б.
4. Мырзалиев Қ. Үш томдық шығармалар жинағы: өлеңдер мен поэма. – Алматы: Жазушы, 1989. – 445 б.
5. Сөз сиқыры: жыр туралы кітап. – Алматы : Жазушы, 1982. – 463 б.
6. Мырзалиев Қ. Көш: өлеңдер. – Алматы : Жазушы, 1973. – 320 б.
7. Мырзалиев Қадыр Ғинаятұлы // Абай. Энциклопедия. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1995. – 424 б.
8. Мырза Әлі Қадыр Ғинаятұлы Қазақстан: Ұлттық энциклопедия. – Алматы : Қазақ энциклопедиясы, 2004. – Т. 6. – 660 б.
9. Мырза Әлі Қадыр Ғинаятұлы // Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы : Аруна, 2005. – 388 б.

10. Ақжайық ақын ұлын ардақтайды: Қ. Мырза Әлидің 70 жасқа толуына байланысты шығармашылығын насихаттауға арналған әдістемелік-көмекші құрал. – Орал: Полиграфсервис, 2005. – 28 б.
11. Қазақ жырының Қадыры: Қадыр Мырза Әлінің 75 жылдық мерейтойына арналған библиографиялық көрсеткіш //Ж. Молдағалиев атындағы Батыс Қазақстан облыстық ғылыми-әмбебап кітапханасы, өлкетану бөлімі. – Орал: [Б.ж.], 2010. – 67 б.
12. Қадыр Мырзалиев. Дерек көзі: http://baxultanov.ucov.kz/publ/adyr_myrzaliev/1-1-0-5
13. Мырза Әлі Қадыр Өмірбаян анықтамалығы. Дерек көзі: <http://adebiportal.kz/>

10 қаңтар

Ілияс Есенберлиннің туғанына 105 жыл (1915-1983)

Ақмола облысы Атбасар қаласында туған. Жазушының балалық шағы аштық жалмаған зұлмат заманға тап келіп, 5 жасында тұл жетім қалды. Бала Ілияс балалар үйіне тапсырылды.

Шығармашылыққа бір табан жақын өскен ол қабырға газетіне өлең жазып тұрды. Мектепті бітірген соң, Қызылорда қаласына интернат мұғалімі болып жұмысқа орналасты.

Кейін Қарсақпайдағы аудандық атқару комитетінде жұмыс істеді. Жұмыс істей жүріп, Алматыдағы Қазақ тау-кен институтына түсті. Талантты да талапты бала тез көзге түсіп, 1937 жылы Қазақстан КСР-нің бірінші Конституциясын қабылдаған Қазақстан Советтерінің алғашқы Төтенше съезіне делегат болып сайланды.

1940 жылы институтты аман-есен аяқтап, Жезқазғанға жұмысқа жіберілген. Сол жылы күзде Қызыл әскер қатарына шақыртылып, Рига әскери-саяси училищесінде оқып, соғысқа аттанды. 1942 жылы қатты жарақаттанып, госпитальге түсіп, бір жылдан соң мүгедек болып елге оралды. 1947 жылға дейін Қазақстан Компартиясы Орталық комитетінің аппаратында инструктор болып жұмыс істеді.

1937 жылы атылып кеткен әділет халық комиссары Хамза Жүсіпбековтің қызына үйленіп, қайын енесін АЛЖИР-ден

алдырғаны үшін НКВД-ның назарына ілігіп, 1949 жылы 10 жылға бас бостандығынан айырылды. Жазасын Қарақұм каналы құрылысында жарылыс жұмыстары жөнінен тау инженері болып бес жыл жұмыс істеп өтеді. Айдаудан келген соң Қазақ КСР-нің Геология министрлігінде, кейін шахтада басқарма басшысы болып қызмет атқарады. 1958 жылдан «Қазақфильм» киностудиясында редактор, 1962 жылдан «Қазгослитиздат» мекемесінде редактор, 1967 жылдан «Жазушы» баспасында директор, содан Қазақстан Жазушылары Одағының хатшысы (1971 – 1975 жж.) қызметтерін атқарды. 1975 жылдан бастап толық шығармашылық жұмысқа көшіп, 16 жылда 15 романды дүниеге әкеледі.

1962 жылы драматургияда күшін сынап, «Таудағы тартыс» пьесасы Республикалық жас көрермен театрының сахнасында қойылды. Қазақ тіліне Константин Дмитриевич Ушинскийдің шығармаларын аударды. 1969 жылы «Қаһар», 1971 жылы «Алмас қылыш», 1973 жылы «Жанталас» романдарын жазды. Романдар 15-ғасырдан 19- ғасырдың ортасына дейінгі қазақ тарихы суреттелген «Көшпенділер» трилогиясына біріктірілді. Сөз болатын тақырыптар: қазақ халқының қалыптасуы, Қазақ хандығының Жоңғар хандығымен арпалысы, Қытай, Хиуа, Бұхара, Ресей империясы секілді көршілерімен аумалы-төкпелі қарым-қатынастары. Қазақ әдебиетінде бұрын-соңды тарихи тақырыпта қалам тартылмаған. Алғаш рет 1976 жылы «Көшпенділер» атымен жарық көрген трилогия орыс тілінің өзінде 12 рет басылып, 1,5 миллион тиражбен тарады. Жалпы «Көшпенділер» трилогиясы әлемнің 30 тілінде жарық көріп, 50 рет қайта басылды.

2005 жылғы есеп бойынша дүниежүзіне таралған жалпы тиражы – 3 миллион дана. Бұл трилогияның негізінде 2005 жылы «Көшпенділер» атты тарихи көркем фильм түсірілді. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, қазақ әдебиетінің тарихында бүгінге дейін ең көп роман (17) жазған жазушы Ілияс Есенберлиннің қаламынан туған «Айқас», «Ғашықтар», «Қатерлі өткел», «Алтын құс», «Маңғыстау майданы», «Алтын аттар оянады», «Көлеңкемен қорғай жүр», «Алыстағы арпалыс», «Аққу құстар қуанышы», «Махаббат мейрамы» романдары – тың тақырыпта жазылып, қазақ әдебиетінде оған дейін мүлде көтерілмеген мәселелерді қозғаған,

әдебиетке серпін әкелген, оқырман сүйіспеншілігіне бөленген туындылар. Өмірінің соңында жазушы «Алтын Орда» трилогиясын жазды (1982-83 жылдары). Жазушы 1983 жылы Алматыда дүниесін салды.

Әдебиеттер:

1. Есенберлин І. Аққу құстар қуанышы: роман. – Алматы : Көшпенділер, 2003. – 256 б.
2. Есенберлин І. Алтын Орда: роман-трилогия. – Алматы : І. Есенберлин атындағы қор, 1999. – 528 б.
3. Есенберлин І. Бақыт пен Өмір: өмірде қалай бақытқа жету туралы пайдалы кеңестер. – Алматы : Көшпенділер, 2002. – 72 б.
4. Есенберлин І. Біржан сал трагедиясы. – Алматы : Қаз. мем. көркем әдеб. бас., 1959. – 68 б.
5. Есенберлин І. Айқас: роман. – Алматы : Көшпенділер, 2003. – 271 б. Есенберлин І. Ғашықтар: роман. – Алматы : Көшпенділер, 2002. – 240 б.
6. Есенберлин І. Жанталас: тарихи роман. – Алматы: Жазушы, 1973. – 320 б. Есенберлин І. Көшпенділер: тарихи трилогия. – Алматы : І. Есенберлин атындағы қор, 1998. – 584 б.
7. Есенберлин І. Хан Кене: роман. – Астана: Аударма, 2009. – 566 б.
8. Есенберлин Ілияс// Қазақстан: Ұлттық энциклопедия. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2001. – Т. 3. – 418 б.
9. Есенберлин Ілияс//Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы: Аруна, 2005. – 190 б.

28 қаңтар

Шмидт Мұсаұлы Айталиев туғанына 85 жыл (1935-2007)

Ғалым, техника ғылымдарының докторы (1974), профессор (1980), ҚР ҒА академигі (1994). Еңбек сіңірген ғылым қайраткері (1995). Ш. М. Айталиев 1935 жылы 28 қаңтарда Батыс Қазақстан облысының Орал қаласында қызметкер отбасында дүниеге келген. 1952 жылы Жәнібек қазақ орта мектебін алтын медальмен бітірді.

С.М.Киров атындағы ҚазМУ-дың физика-математика факультетінің механика бөліміне түсіп, 1957 жылы үздік диплом алғаннан кейін Орал пединститутына жұмысқа жіберілді.

1960 жылдан бастап Ш. М. Айталиевтің барлық еңбек жолы ҚР ҰҒА-мен байланысты, онда ол кіші ғылыми қызметкерден академик-Батыс бөлімінің хатшысы және ҚР ҰҒА физика - математика ғылымдарының бөлімшесінен өтті. Академик Ш. М. Айталиев қазақстандық ғылымның дамуына үлкен үлес қосты, оның ғылыми зерттеулерінің негізгі бағыттары тау жыныстарының механикасы, жер асты құрылыстарының теориясы, аймақтық геодинамика, Көлік және теңіз құрылыстарының механикасы болды. Ол бұрынғы Одақта жер асты құрылыстарының сейсмостұрақтылығы бойынша Мәскеу және Ташкент қалаларында үш ғылыми мектептің бірін құрды және Қазақстандағы осы ғылыми бағыттар бойынша зерттеулерде танылған көшбасшы болды.

Шмидт Мұсаұлы Айталиев статистикалық, квазистатикалық және динамикалық әсер ету кезінде әртүрлі мақсаттағы жер асты құрылымдарының кернеулі-деформацияланған күйін, беріктігі мен орнықтылығын есептеудің тиімді әдістерін, олардың табиғи жатуындағы геоматериалдардың нақты қасиеттерін толық ескере отырып әзірледі. Ол жер асты құрылыстарының сейсмикалық төзімділігінің квазистатикалық теориясы ұзақ сейсмикалық толқындардың әсеріне және жер сілкінісінің алыс ошақтарынан жасалған. Шмидт Мұсаұлы толқындардың дифракциясын және жер асты құрылыстарының конструктивтік элементтеріндегі сынуларды есепке ала отырып, қатаң динамикалық теорияны құрды. Ол шекаралық және соңғы элементтер базасында сандық-аналитикалық әдістерді әзірледі, өз тербелістерінің нысандары бойынша ыдыраумен және жер сілкіністерінің синтезделген акселерограммасына мәжбүрлі тербелістердің теңдеулерін қадамдық интеграциялаумен.

Академик Ш. М. Айталиев 12 монография, ТМД, Германия, Польша, Португалия, Жапония, Корея, Түркия, Сингапурда 300-ден астам ғылыми мақалалар мен хабарламалар жариялады.

Шмидт Мұсаұлы Айталиевтің жетекшілігімен 15 докторлық және 47 кандидаттық диссертация қорғалды.

Шмидт Мұсаұлы ғылыми-педагогикалық және ұйымдастырушылық қызметпен белсенді айналысты. ҚазҰУ

профессоры болды. әл-Фараби атындағы КазАТК им. М. Тынышпаева, ҚР ҰҒА Президиумының, ғылым және жоғары білім министрлігі Алқасының, ҚР Мемлекеттік наградалар жөніндегі комиссияның, ҚР ЖАК Президиумының, халықаралық мұнайшы инженерлер Одағының, халықаралық және қазақстандық геотехникалық ассоциациялардың тұрақты мүшесі болды. Теориялық және қолданбалы механика бойынша ҚР Ұлттық комитетінің тең төрағасы, механика бойынша біріккен докторлық диссертациялық кеңестің төрағасы болды. Алматы қаласы Фрунзе ауданының депутаты болып сайланды (1967-1969 жж.), Атырау облыстық мәслихатының хатшысы (1994 - 1997жж.). ҚазКСР Жоғарғы Кеңесінің, ҚР ҰҒА,ҚР Ғылым министрлігі, ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі грамоталарымен, С.Торайғыров атындағы алтын медальмен марапатталған академик Ж. С. Ержанов.

Академик Ш. М. Айталиевтің ғылыми беделі елімізде кеңінен сұранысқа ие болды,ол көптеген ғылыми - техникалық журналдардың, энциклопедиялардың редколлегия мүшесі, ірі конференциялардың монографиялары мен еңбектерінің жауапты редакторы, кейбір қазақстандық математиктер мен механиктердің өмірі мен қызметі туралы қызықты очерктердің авторы, Алматы метрополитенінің қорғауындағы өткір газет мақалаларының авторы болды. Шешендік шеберлікке, поэтикалық және композиторлық дарынға ие болды. Ол механиктер әнұранының, қазақ көлік және коммуникация академиясының әнұранының авторы. Шмидт Мұсаұлы домбырада тамаша ойнады, өз әндерін орындаушы болды.

Әдебиеттер:

1. Айталиев Ш. М. К сохранности наземных объектов при горнодобычных работах // Научно-техническое обеспечение горного производства. – Алматы, 2007. – С. 24-30.
2. Айталиев Шмидт// Казахстан. Национальная энциклопедия. - Алматы: 2004. - Т.1. - С. 125-126.
3. Айталиев Шмидт// Кто есть кто: биографическая энциклопедия. – Алматы: Credo, 2002. - С. 24.
4. Айталиев Ш. М. Халық педагогикасы – жаңа ілім/Атырау облыстық мейірімділік балалар қоры. – Атырау, 2000. – 32-36 б.

5. Айталиев Ш. М. Влияние свободной поверхности на тоннель мелкого заложения при действии подвижных нагрузок // Изв. АН КазССР. Сер. физ.-мат. 1986. - № 5. - С. 60-63.
6. Айталиев Ш. М. Граничные интегральные уравнения в динамических задачах теории упругости// Вести Академии наук КазССР - 1985. - №9. - С.46-50.
7. Айталиев Ш. М. Механика прихвата бурильных колонн в нефтегазовых скважинах. – Алматы-Атырау: ЭВЕРО, 1999. - 82 с.
8. Айталиев Ш. М. Напряженное состояние породного массива при нестационарном воздействии на контуре протяженной выработки // Результаты комплексных исследований в сейсмоактивных районах Казахстана. - Алма-Ата, 1984. С. 148-155.
9. Айталиев Ш. М. Оболежные покрытия и плитные перекрытия станций метрополитена (динамика) // Айталиев Ш.М., - Алматы, 2006. - 244 с.
10. Айталиев Ш. М. Развитие науки в регионах созвучно курсу реформ // Казахстанская правда. - 1996. - 3 апреля.
11. Айталиев Ш. М. Оптимальное проектирование протяженных подземных сооружений - Алма-Ата: Наука. - 1986. - С.240
12. Геология регионов Каспийского и Аральского морей. – Алматы, 2004. – С. 416-424.

15 ақпан

Ермұханның Бекмаханов туғанына 105 жыл (1915-1966)

Тарихшы, ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ КСР ҒА-ның корреспондент мүшесі Бекмаханов Ермұхан Павлодар облысы Баянауыл ауданында дүниеге келген. 1937 жылы Ресейдің Воронеж қаласындағы педагогикалық институтын бітіргеннен кейін Қазақ КСР халық ағарту комиссариатының жанындағы ғылыми зерттеу институтында еңбек еткен. Екінші дүниежүзілік соғыс жылдары Республиканың халық ағарту комиссариаты басқармасының бастығы болған.

1946–1947 жылдары Қазақ КСР Ғылым академиясында жаңадан құрылған. Тарих, археология және этнография институты директорының ғылыми жұмыс жөніндегі орынбасары, 1947 жылдан бастап өмірінің соңына дейін, яғни 1966 жылғы 6-мамырға дейін Қазақ Мемлекеттік университетінде өзі ұйымдастырған Қазақстан тарихы кафедрасын басқарды.

Е. Бекмахановтың ғылыми мұрасы оның тақырыптарының алуан түрлі болуымен, тарихи мәселелерді кең қамтуымен және оларды байыпты шешуімен ерекшеленді. 1952 жылғы 5 қыркүйекте тұтқындалып, Қазақ КСР Жоғарғы Сотының Қылмыстық істер жөніндегі алқасының үкімімен 25 жыл мерзімге бас бостандығынан айырылып, ГУЛАГ-тың алыстағы лагерінің біріне айдалды. Берия атылғаннан кейін Е. Бекмахановтың ісі қайта қаралып, 1954 жылғы 16 ақпанда оның ісі жабылып, өзі ақталып шықты. Қазақ елі тәуелсіздік алғаннан кейін Е. Бекмахановтың «XIX ғасырдың 20–жылдарындағы Қазақстан» атты басты еңбегі ақталып, орыс және қазақ тілдеріндегі нұсқалары «Қазақ университеті» (қаз. «Санат») баспасынан жарық көрді.

Әдебиеттер:

1. Бекмаханов Ермухан // Казахстан. Национальная энциклопедия. - Алматы: 2004. - Т.1. - С. 389-390
2. Бекмаханов Ермухан Собрание сочинений в семи томах. Том 1: Жизнь и деятельность ученого и история Казахстана. - Павлодар: ЭКО, 2005. - 214 с.
3. Бекмаханов Ермухан Собрание сочинений в семи томах. Том 7: Воспоминания – Павлодар: ЭКО, 2005. - 238 с.
4. Бекмаханов Е. Б. Восстание хана Кенесары (1837-1847). - Алма-Ата: Ғылым, 1992. - 46 с.
5. Бекмаханов Е. Б. Исторические корни дружбы казахского народа с великим русским народом. - Алма-Ата: Казгосиздат, 1950. - 38с.
6. Бекмаханов Е История Казахской ССР: - Алма-ата: Казгосиздат, 1961. - 127 с.
7. Бекмаханов Е. Б. Казахстан в 20-40 годы XIX века. – Алматы: КазГУ, 1992. - 400 с.

8. Бекмаханов Е. Б. Присоединение Казахстана к России. – М.: АН СССР, 1957. - 339 с.
9. Бекмаханов Е. Б. Социально-экономические отношения в Казахстане в период империализма. - Алма-Ата, 1957. - 36с.
10. Сарсеке М. Ермухан Бекмаханов: документальный роман - эссе. - Астана: Фолиант, 2010. - 709с.

20 ақпан

Чапай Ғабдығалиұлы Мусиннің туғанына 85 жыл (1935-2009)

Ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор Мусин Чапай Ғабдығалиұлы 1935 жылы 20 ақпан күні Сырым ауданы, Қоңыр ауылында дүниеге келген. 1956 жылы ҚазМУ-ді бітірген.

1956-59 жылдары Жамбыл облысы Фурманов селосындағы орта мектептің мұғалімі. 1959-63 жылдары Жамбыл облысында комсомол жұмысында белсене атсалысты.

1963-66 жылдары Жамбыл гидромелиоратор құрылыс институтының аға оқытушысы болды.

1969-75 жылдары Қазақстан КП ОК жанындағы Партия тарихы институтының аға ғылыми қызметкері. 1975-82 жылдары Алматы зоотехникалық-малдәрігерлік институтының доценті болып қызметін атқарды. 1982-86 жылдары Қазақ мемлекеттік дене тәрбиесі институтының және 1986 жылдан Қазақ ауыл шаруашылық институтының кафедра меңгеруші жұмыстарын атқарды.

Әдебиеттер:

1. Мусин Чапай: [Өмірдерек] //Батыс Қазақстан облысы: энциклопедия. -Алматы, 2002.-397-398 б.
2. Маданов Х., Мусин Ч. Ұлы дала тарихы: [Оқу құралы]. - Алматы, 1994.-272 б.
3. Мусин Ч. Қазақстан тарихы: [Оқулық]. - Алматы, 2003.- 463 б.

23 ақпан

**Туғанына 110 жыл Төлеген Тәжібайұлы Тәжібаев ҚазССР
Ғылым Академиясының академигі. (1910-1964)**

Тәжібаев Төлеген Тәжібайұлы 1910 жылы Оңтүстік Қазақстан облысы Арыс ауданы Сүткент ауылында дүниеге келген. 1928 жылы Шымкент педагогикалық техникумын бітіріп, сол жерде оқытушы болып жұмыс істеді. 1931 жылы комсомолдың жолдамасы бойынша коммунистік тәрбие академиясына қабылданды.

Н.К.Крупская 1936 жылы оқуды аяқтағаннан кейін Академияның "Психология" мамандығы бойынша аспирантурасына түсіп, 1938 жылдан бастап Педагогика және психология кафедрасын басқарды (қазіргі Абай атындағы ҚазҰПУ).

1939 жылы "К. Д. Ушинский - Ресейдегі педагогикалық психологияның негізін қалаушы (Ресейдегі педагогикалық психологияның антропологиялық тамыры)" тақырыбында кандидаттық диссертация қорғады.

1938-1940 жылдары Т. Т. Тәжібаев атындағы Қазақ педагогикалық институтының Педагогика және психология кафедрасын басқарды. Кейін ҚазССР ағарту халық комиссарының бірінші орынбасары (1940-1942) болып жұмыс істеді.

1944-1957 жылдары ҚазКСР Сыртқы істер министрі, Қазақ мемлекеттік университетінің ректоры. С. М. Киров, ҚазКСР Министрлер Кеңесі төрағасының орынбасары. 1949 жылы оған профессор атағы берілді.

1954 жылы ҚазКСР ҒА академигі болып сайланды. 1954 жылдан бастап ҚазКСР Министрлер Кеңесі төрағасының орынбасары қызметін атқарды.

1957-1961 жылдары Үндістандағы КСРО елшісінің кеңесшісі. 1961-1964 ж.ж. Педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі. 1962 ж.ж С. М. Киров атындағы ҚазМУ –дың "XIX ғ. екінші жартысындағы Қазақстан мектептері мен ағартушылық" тақырыбында докторлық диссертациясын қорғады.

1962 жылы Т. Т. Тәжібаев Республикалық педагогикалық қоғамның президенті, Қазақ КСР Жоғары және орта арнайы білім министрлігінің Педагогика және психология жөніндегі ғылыми - әдістемелік кеңесінің төрағасы болды.

"Еңбек Қызыл Ту", "Құрмет Белгісі" ордендерімен, медальдармен, ҚазКСР Жоғарғы Кеңесінің Грамоталарымен марапатталған. 1964 жылы 14 маусымда қайтыс болды.

2 наурыз

Шоры Шамғалиұлы Сарыбаев туғанына 95 жыл (1925-2018)

Ташкент қаласында дүниеге келген. Филология ғылыми докторы (1974ж), профессор (1979ж), Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының корреспондент мүшесі, (1983ж), Қазақстанның еңбек сіңірген ғылым қайраткері (1985ж). ҚазМУ- ды (1950ж) және аспирантурасын (1953 ж) бітірген.

1954-1995 жылдары А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының қазақ тілі тарихы мен диалектологиясы бөлімінің меңгерушісі (1954-1960, 1967-1995 жж.), институт директорының орынбасары қызметтерін атқарды. 1995 жылдан осы институттың бас ғылыми қызметкері. Ғылыми зерттеу еңбектері диалектология, морфология, лексикология, лексикография, библиография, тіл тарихы, аударма, есімнама, алтаистика мәселелеріне арналған. 250-ден астам ғылыми мақалалары мен оқулықтары, монографиялары жарық көрген. С. Аманжоловтың тілдегі диалектілерді топтау теориясын әрі қарай дамытты, диалектология саласындағы терминдердің қалыптасуына атсалысты. «Қазақ тілінің қысқаша этимологиялық сөздігін» (1966), «Қазақ тілінің диалектологиялық сөздігін» (1969), «Жаңа атаулар сөздігін» (1992) құрастырушылардың бірі.

«Қазақтың аймақтық лексикографиясы» (1976) монографиясы – түркітану ғылымында аймақтық лексикография теориясына арналған алғашқы еңбек. «Қазақ тіл білімінің библиографиялық көрсеткіші» атты 6 томдық (1-т. 1965; 2-т.

1971; 3-т. 1977; 4-т. 1982; 5-т. 1987; 6-т. 1994) еңбегі арқылы қазақ тіл білімінің тарихын зерттеу ісіне зор үлес қосты.

Ол «Түркітану әдебиетінің библиографиясын» (1989) бастырып шығарды. Қазақ тіл білімі саласында қорғалған 1000 кандидаттық, докторлық диссертациясының библиографиялық көрсеткішін құрастырды (2000). 1965 жылы АҚШ-тағы Гарвард корпорациясының мүшелігіне сайланған, ГФР-да (1975), Түркияда (1994) өткен халықаралық конгресс, конференцияларда баяндамалар жасаған. «Құрмет» орденімен марапатталған.

Әдебиеттер:

1. Сарыбаев Ш. Ш. Библиографический указатель литературы по казахскому языкознанию. - Ч. 1. - Алма-Ата: Ғылым, 1965. – 270с.
2. Сарыбаев Ш. Ш. Библиографический указатель литературы по казахскому языкознанию. - Часть 3. - Алма-Ата, 1977. - 170с.
3. Сарыбаев Ш. Ш. Библиографический указатель литературы по казахскому языкознанию. - Т.4. - Алма-Ата: Наука, 1982. - 164с.
4. Сарыбаев Ш. Ш. Библиографический указатель литературы по казахскому языкознанию // Вопросы языкознания. - 1957. - № 5.
5. Сарыбаев Ш. Ш. Вопросы казахского языкознания = Қазақ тіл білімі мәселелері / Сост. и отв. ред. А.Гарифолла. – Алматы: Арыс, 2000. - 624 с.
6. Сарыбаев Ш. Ш. Выступление на координационном совещании по вопросам методов изучения истории тюркских языков, состоявшемся в Ашхабаде 19-22 октября 1959 г. // Вопросы методов изучения истории тюркских языков. - Ашхабад, 1961.
7. Сарыбаев Ш. Ш. Диалектизмы в произведениях Г.Сланова // Вопросы истории и диалектологии казахского языка. - 1958. - Вып. 1.
8. Сарыбаев Ш. Ш. Диалектная лексика как источник обогащения литературного языка // Қазақ тіліндегі аймақтық ерекшеліктер. - 1990. - С. 29-37.
9. Сарыбаев Ш. Ш. Диалектологический атлас казахского языка // Сов. тюркология. - 1972. - № 3. - С. 85-92.
10. Сарыбаев Ш. Ш. Диалектологические экспедиции Института языка и литературы АН КазССР // Вестн. АН КазССР. - 1959. - № 12.
11. Сарыбаев Ш. Ш. Еще раз к вопросу об унификации тюркских алфавитов в СССР // Советское востоковедение. - 1957. - № 1.
12. Сарыбаев Ш. Западная группа говоров казахского языка // Советская тюркология. - 1975. - № 47. - С. 122-123.

13. Сарыбаев Ш. Ш. Инструкция для составления диалектологического словаря казахского языка//Казахская диалектология: Сборник статей. - 1965. - Вып. 1. - С. 269-281.
14. Сарыбаев Ш. Казахское языкознание - детище Октября // Изв. АН КазССР. Сер. филол. - 1987. - N 3. - С. 3-11
15. Сарыбаев Ш. Ш. Казахская региональная лексикография. - Алма-Ата: Наука, 1976. - 216 с.
16. Сарыбаев Ш. Ш. К вопросу о монгольско-казахских языковых отношениях / (на материалах монгольско-казахского словаря) // Тезисы докладов на VI научной конф. проф.-препод-кого состава Алма-Атинского пед. инс. иностранных языков. - Алма-Ата, 1958.
17. Сарыбаев Ш. Ш. К вопросу о нормализации дублетных вариантов в казахском литературном языке. - Тр. Ин-та языкознания (АН КазССР), 1963. - Т. 3. - С. 41-46.
18. Сарыбаев Ш.Ш. К вопросу об интонации междометий в казахском языке // Известия АН КазССР. Серия филологии и искусствоведения. - 1959. - Вып. 1-2 (8-9).
19. Сарыбаев Ш. Ш. Лексикографическое оформление междометий в тюркско-русских словарях // III научные чтения, посвященные памяти академиков И.А.Батманова, К.К.Юдахина, Б.М.Юнусалиева. - Ош, 1985. - С. 64-65.
20. Сарыбаев Ш. Ш. Междометие в казахском языке. - Алма-Ата: АН КазССР, 1959. - 138с.
21. Сарыбаев Ш. Не надо бояться заимствовать в казахский язык элементы международной лексики // Панорама. - 1995. - № 9. - С.6.
22. Сарыбаев Ш. Ш. Монгольско-казахские лексические параллели // Проблема общности алтайских языков. - Л., 1971. - С. 256-262
23. Сарыбаев Ш. Ш. Некоторые вопросы тюркской региональной лексикографии // Советская тюркология. - 1973. - № 6. - С. 111-116
24. Сарыбаев Ш. Ниже возможностей: [О пер. стихотворений А.С.Пушкина на каз. яз.] // Сов. Казахстан.- 1957. - № 1. - С.123-127.
25. Сарыбаев Ш. Новый труд по синтаксису казахского языка // Изв. АН КазССР. Серия филологии и искусствоведения. - 1962. - Вып. 1. - С. 95-99.
26. Сарыбаев Ш. О местоимениях ту, тунеу // Изв. Акад. Филологии и искусствоведения. - 1959. - Вып. 1. - С. 73-75.
27. Сарыбаев Ш.Об изучении казахского языка за рубежом // Сов. тюркология. - 1987. - № 2. - С. 86-91.

28. Сарыбаев Ш. Подражательные слова и их отношение к междометиям // Изв. АН КазССР. Серия филологии и искусствоведения. - 1954. - № 135. - Вып. 1-2. - С. 28-45.

24 наурыз

Александр Георгиевич Балашовтың туғанына 95 жыл (1925-1999)

Александр Георгиевич Балашов 1925 жылы 24 наурызда Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласында дүниеге келген. 1942 жылы № 2 орта мектептің 10 сыныбын бітіріп, 1943 жылы қаңтарда Орал қалалық әскери комиссариаты Қызыл Әскер қатарына шақырылды. Қосалқы сөреде дайындықтан өтіп, бронебойщик мамандығын алды. 1943 жылдың желтоқсанынан бастап 35-ші гвардиялық атқыштар дивизиясының 102-ші гвардиялық атқыштар полкінің құрамында 3-ші Украин майданында басқыншылармен шайқасқа қатысты. Алғашқы ұрыстарда көзге түсіп, 1943 жылдың 19 желтоқсанында Новониколаевка елді мекеніне жақын гвардия сержант Балашов танктік десанттың құрамында әрекет ете отырып, бірнеше жауды жойды. Жарақат алған кезде, таңудан кейін, Қаруға қайта оралып, сапта қалды. 1944 жылдың 1 тамызына қараған түні 8-ші гвардиялық армияның барлау жасағының құрамында қызмет етті. Жаудың тылына еніп, аталған ауданда жаудың топтасуы мен шоғырлануы туралы маңызды мәліметтерді алып, оларды қолбасшылыққа жеткізіп осы ерлігі үшін Қызыл Ту орденімен марапаттауға ұсынылды. 1944 жылғы 15 тамыздағы 8-ші гвардиялық армия әскерлерінің бұйрығымен гвардия сержанты Балашов Александр Георгиевич 2-ші дәрежелі Даңқ орденімен марапатталды. 1944 жылғы 15 қаңтардағы 25-ші гвардиялық атқыштар дивизиясының бөлімдері бойынша бұйрықпен гвардия сержанты Балашов Александр Георгиевич 3-ші дәрежелі Даңқ орденімен марапатталды. 1945 жылдың ақпан және наурыз айларында бірнеше барлау жорықтарында жаудың қорғаныс сипаты мен инженерлік құрылыстарына сауатты барлау

жүргізді және топтарды өз позицияларына қайтарған кезде батыл әрекет етті. 1945 жылдың 16 сәуірінде гвардия сержанты Балашов үш жауынгері бар Зелов қаласы ауданындағы жаудың тылына кіріп, жаудың қорғаныс жүйесі туралы құнды барлаушыларды жинады. 19 сәуір күні жауынгерлермен бірге Берлинге біздің әскерлерді жылжыту үшін пайдаланылған көпірдің құлап кетпеуінің алдын алды. КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1946 жылғы 15 мамырдағы Жарлығымен гвардия сержанты Балашов Александр Георгиевич 1-ші дәрежелі Даңқ орденімен марапатталды. Даңқ орденінің толық кавалері болды. 1944 жылдың наурыз айында ауыр жарақат алды. Госпитальдан кейін 64-ші инженерлік-саперлік бригаданың моторизацияланған инженерлік барлау ротасына барлауға жіберілді. Осы бөлімнің құрамында соғыстың соңына дейін қызмет етті. Соғыстан кейін әскерде қызметін жалғастырды. 1949 жылдың сәуірінде старшина Балашов әскерден босатылып ерен еңбегі үшін 1-ші дәрежелі Отан соғысы, Қызыл Жұлдыз, 1-ші, 2-ші, 3-ші Даңқ ордендерімен, медальдармен марапатталып Отанға оралды. Келген жылы Мектепке жұмыс істеуге орналасып 1956 жылы компартияға кірді. 1959 жылы . А. С. Пушкин атындағы Орал педагогикалық институтын бітірді. Кеңес әлем қорының Орал бөлімшесі төрағасының орынбасары болды. Журналист және жазушы ретінде облыстық және республикалық басылымдарда жиі жарық көрген. 1999 жылдың 3 ақпанында қайтыс болды.

Әдебиеттер:

1. Батыс Қазақстан облысының әскери комиссариатының тарихынан. -СПБ, 2001. - С. 89.
2. Белан П. С. және т. б. Айбыны сарбаздар, Алма-Ата, 1974
3. Үш дәрежелі Даңқ орденінің кавалерлері: қысқаша өмірбаяндық сөздік / алдыңғы. ред. алқасы Д. С. сухоруков түсті. — М.: Воениздат, 2000. — 703 с. — 10 000 дана-ISBN 5-203-01883-9. Даңқ орденінің толық кавалерлері.
4. Биографиялық сөздік. Т. 1. М.: Воениздат, 2010

1 сәуір

Нұрғиса Атабайұлы Тілендиев туғанына 95 жыл (1925-1998)

Дәулескер домбырашының туып-өскен жері – Алматы облысының Іле ауданына қарасты Шилікемер ауылы. Топырақ бұйырған жері – Жамбыл кесенесінің іргесі.

Мәскеудегі П. И. Чайковский атындағы Консерваторияның Дирижерлік факультетін (профессор Н. П. Аносовтың класы бойынша) бітірді. Қазақтың Абай атындағы Опера және балет театрында (1953-1961 жж.), Қазақтың Құрманғазы атындағы Мемлекеттік Академиялық халық аспаптар оркестрінде (1961-1964 жж.) және тікелей өзінің ұйымдастыруымен дүниеге келген «Отырар сазы» халық аспаптары оркестрінде (1981-1998 жж.) бас дирижер қызметін атқарды.

Сондай-ақ 1968 жылы «Қазақфильм» киностудиясы музыка редакциясының бас редакторы болып істеді. Қазақстан Халық әртісі, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының иегері, КСРО халық әртісі Н. Тілендиевке 1998 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің жарлығымен «Халық Қаһарманы» атағы берілді. Нұрғиса Тілендиев – қазақ музыкалық мәдениетіне сазгер, дирижер, орындаушы ретінде өшпес із қалдырған суреткер. Ол – 500-ден астам музыкалық төл туындылардың авторы. Осынау мол мұраның жанрлық аясы да қайран қалдырды. Ән, күй, романс, увертюра, поэма, кантата, опера, балет, т.б. Сүйікті шығармаларынан «Достық жолымен» (1958 ж.), «Менің Қазақстаным» кантатасын (1959 ж.), Қ. Қожамьяровпен бірлесіп жазған «Алтын таулар» операсын (1961 ж.), «Ата толғауы» және оркестр үшін жазылған шығармаларын (1962 ж.), «Халық қуанышы» (1963 ж.), «Қайрат» (1964 ж.), «Жеңіс солдаты» (1975 ж.) сияқты увертюраларын атауға болады. Оның «Аққу», «Аңсау», «Арман», «Ата толғауы», «Әлқисса», «Қорқыт туралы аңыз», «Көш керуені», «Махамбет», «Фараби сазы» сияқты күйлері мен «Сарыжайлау», «Алатау», «Ақжайық», «Ақ құсым», «Өз елім» сияқты ондаған әндері халықтық бояу - нақышының

қанықтығымен, өзіндік қолтаңбасының айқындығымен жұртшылықтың сүйіп тыңдайтын рухани қазынасына айналған.

Мұның сыртында қырықтан астам пьесаға және жиырмадан астам фильмге музыка жазған. Нұрғиса Тілендиев музыкасын жазған М. Әуезовтың, Ш. Аймановтың, Ә. Тәжібаевтың пьесалары, сондай-ақ «Қыз Жібек», «Қилы кезең», «Менің атым Қожа», «Қарлығаштың күйрығы неге айыр?», «Ақсақ құлан» фильмдері әрқашан қазақ сахнасы мен экран өнерінің классикасына айналған.

Әдебиеттер:

1. Тлендиев Нургиса Атабаевич // Казахстан. Национальная энциклопедия. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы. – 2005. – Т. 5 – С. 207.
2. Тлендиев Н. Ожившие струны веков: Воспоминания выдающ. композитора, нар. арт. СССР и Казахстана из кн. “Елу жыл ел ағасы” // Казахстанская. правда. - 2005. - 2 апреля. - С.6
3. Тлендиев Н. Через свою профессию мы передаем историю нашего народа // Советы Казахстана. - 1995. - 5 апреля.
4. Тлендиев Н. Мои наставники // Айт. - 2006. - № 1. - С. 24-25
5. Тлендиев Н. Пусть не будет война. - Алматы: Жазушы, 1975. – 4 с., нота.
6. Жакитайұлы Т. Нургиса Тлендиев: Эссе. – Алматы: Арда, 2007. – 166 с.

3 сәуір

Абдолла Жұмағалиевтің туғанына 105 жыл (1915 –1942)

Ақын Батыс Қазақстан облысы Жымпиты ауданында дүниеге келген. Әуелі өз ауылында орта дәрежелі білім алып, 1934 жылы Орал педагогикалық институтының әдебиет факультетіне түскен. 1936 жылы оқуын Алматыдағы ҚазПИ-де жалғастырған. Абдолла ерлігі жайлы Қ. Аманжолов «Абдолла» поэмасын жазды. Ақындығымен көзге түскен кезеңі 1937– 1938 жж. Әдеби журналдарда, «Лениншіл жас» (қаз.

«Жас Алаш»), «Социалистік Қазақстан» (қаз. «Егемен Қазақстан») газеттерінде бірқатар өлеңдері жарық көрді. 1939 жылы Қызылордада мұғалімдік қызмет атқарды, осы кезеңде «Токио», «Шығыс қызы», «Асанқайғы» атты дастандарын жазды. Байроннан және Лермонтовтан бірнеше өлеңдер, поэмалар аударды. Ұлы Отан соғысы басталғанда Абдолла майданға аттанып, жалын жүрек ақын жаумен арпалысып, ерлікпен мерт болды.

Әдебиеттер:

1. Жумағалиев Абдолла // Қазақстан. Национальная энциклопедия. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы. – 2005. – Т. 2. – С. 350-351.
2. Жумағалиев Абдолла // Литература Казахстана.
3. Энциклопедический справочник. – Алматы: АрунаLtd, 2010. – С.200.
4. Жумағалиев А. Не потухшая пламя: сборник произведений. – Алматы: Государственное художественно-литературное издательство Казахстана, 1962. – 352 с.
5. Жумағалиев Абдолла Вечная жизненная поэма: стихи и поэмы. – Алматы: Жазушы, 1985. – 327 с.
6. Не потухнет горевшая пламя: Сборник стихов и воспоминаний посвященной 95 - летию поэта Абдоллы Жумағалиева – Жымпиты: 2010. – 36 с.

10 мамыр

Махмұд Сапарғалиевтің туғанына 110 жыл (1910-1970)

Мемлекет қайраткері, ғалым Махмұд Сапарғалиев 1910 жылы 10 мамырда Жаңақала ауданында дүниеге келген.

Махмұд Сапарғалиев 1929 жылы Орда орта мектебін, 1930 жылы РКФСР Халық ағарту халкомының 1 жылдық курсын бітірген.

1930-1936 жылдары Орал облыстық оқу бөлімінде инспектор әрі медицина техникумында оқытушы, облыстық жер басқармасы бастығының орынбасары, облыстық атқару комитетінің бөлім

бастығы болған. Кейін Ембі мұнай кәсіпшілігін, Мақат аудандық партия комитетін (қаз. Атырау обл.) басқарған.

Содан соң 1944 жылы республикалық жоспарлау комитеті төрағасының орынбасары, 1954-1953 жылдары Сауда министрі қызметін атқарған.

1945 жылы заң ғылымынан кандидаттық диссертация қорғап, ҒА-ның заң бөлімінің меңгерушісі. Сондай-ақ «Қазақ КСР тарихын» шығаруға атсалысқан.

1955-1959 жылдары Жамбыл облыстық атқару комитетінің төрағасы, кейін Жамбыл облыстық партия комитетінің 1-хатшысы, 1959-65 жылдары Қазақ КСР Ішкі істер министрі қызметін атқарған.

Махмұд Сапарғалиев өмірінің соңғы жылдары ҚР ҒА-ның сектор бастығы, Философия және құқық институтының аға ғылыми қызметкері болды. 2 мәрте Еңбек Қызыл ту орденімен, бірнеше медальмен марапатталған.

Әдебиеттер:

1. Сапарғалиев Махмұд: [Өмірдерек] //Батыс Қазақстан облысы: энциклопедия. - Алматы, 2002. -457б.

18 маусым

Геннадий Николаевич Дорониннің туғанына 75 жас (1945)

Белгілі журналист, жазушы әрі өлкетанушы Доронин Геннадий Николаевич 1945 жылдың 18 маусымында дүниеге келді. Ол Алматы қаласындағы Абай атындағы Қазақ Мемлекеттік университетінің журналистика факультетін бітірген.

Геннадий Николаевич көп уақыт бойы аудандық, облыстық «Приуралье», «Прикаспийская коммуна» (Атырау облысы) газеттерінде және телеарнада жұмыс жасады. Мекен-жайын ауыстырса да, ол жыл сайын өзі бастамашыларының бірі болған. Орал қаласында

ұйымдастырылған «По следам Правдухина» атты кезекті экспедицияға қатысады.

Жазушы Доронин шығармалары «Простор» журналында басылды. «Старый друг уезжает» (1986), «Пятый десяток» (1989), «Между пунктами назначения» (1991), «Бершарал» (2006) атты кітаптары жарық көрді. 2006 жылы «Оптим» кітап дүкенінде жазушы әрі өлкетанушының «Жизнь и смерть Буратино» атты жаңа кітабының тұсаукесері өткізілді.

Әдебиеттер:

1. Доронин Геннадий Николаевич: [Өмірдерек] // Батыс Қазақстан облысы: энциклопедия. - Алматы, 2002. - 230 б.
2. Кулик О. «Непричесанная» книга про нас с Вами, про жизнь треклятую и благословенную: [презентация кн. «Жизнь и смерть Буратино»] // Приуралье. - 2006. - 15 апр.
3. Уральская расподня: [презентация кн. «Бершарал»] // Казахст. правда. - 2007. - 22 марта.

6 шілде

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың туғанына 80 жас (1940)

1940 жылғы 6 шілдеде Алматы облысы, Қаскелең ауданы, Шамалған ауылында дүниеге келген. 1967 жылы Қарағанды металлургия комбинаты жанындағы жоғары техникалық оқу орнын бітірді.

Экономика ғылымдарының докторы. Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының, Халықаралық инженерлік академияның, Ресей Федерациясы әлеуметтік ғылымдар академиясының академигі. Әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік ұлттық университетінің құрметті профессоры. Беларусь ғылым академиясының құрметті мүшесі. М.В.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің құрметті профессоры.

1960-1969 жылдары Қарағанды металлургия зауытында жұмыс жасады.

1969-1973 жылдары Қарағанды облысы Теміртау қаласындағы партия-комсомол жұмыстарында жауапты қызметтер атқарды.

1973-1977 жылдары – Қарағанды металлургия комбинатының партком хатшысы.

1977-1979 жылдары – Қарағанды облыстық партия комитетінің хатшысы, 2-хатшысы.

1979-1984 жылдары – Қазақстан КП Орталық Комитетінің хатшысы.

1984-1989 жылдары – Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің төрағасы.

1989-1991 жылдары – Қазақстан КП ОК бірінші хатшысы, 1990 жылғы ақпан-сәуір аралығында Қазақ КСР Жоғары Кеңесінің төрағасы.

1990 жылдың сәуірінен – Қазақстан Республикасының Президенті.

1991 жылдың 1 желтоқсанында тұңғыш рет Қазақстан Президентінің жалпыхалықтық сайлауы өтті. Сайлау нәтижесінде Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев басым дауыспен (98,7 процент) жеңіске жетті.

1995 жылдың 29 сәуірінде жалпыхалықтық референдум нәтижесінде Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың өкілеттігі 2000 жылға дейін ұзартылды.

1999 жылдың 10 қаңтарында өткен баламалы сайлаудың нәтижесінде Н. Назарбаев 79,78 процент дауыс алып, Қазақстан Республикасы Президенті болып қайта сайланды.

2005 жылдың 4 желтоқсанында сайлаушылардың 91,5 процент дауысын алып, Қазақстан Республикасының Президенті болып қайта сайланды.

2010 жылдың 14 маусымында «Қазақстан Республикасының кейбір конституциялық заңдарына Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің - Елбасының қызметін қамтамасыз ету саласында заңнаманы жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» № 298-IV Қазақстан Республикасының Конституциялық Заңы күшіне енді.

2011 жылдың 3 сәуірінде сайлаушылардың 95,5 процент дауысын алып, Қазақстан Республикасының Президенті болып қайта сайланды.

2015 жылғы 26 сәуірде өткен сайлауда жеңіске жетіп, сайлаушылар дауысының 97,75 пайызына ие болды.

Қазақстан Қарулы Күштерінің Жоғарғы Бас Қолбасшысы.

Қазақстан халқы Ассамблеясының төрағасы.

"Нұр Отан" партиясының төрағасы.

Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік Кеңесінің төрағасы.

Зайыбы – Сара Алпысқызы Назарбаева, 1992 жылдың ақпан айынан бері - Халықаралық «Бөбек» балалар қайырымдылық қорының негізін салушы және президенті. 1994 жылдың шілде айынан С.Назарбаева - "SOS - Қазақстанның балалар қалашықтары" қорының президенті. Президенттің үш қызы бар.

Дариға Нұрсұлтанқызы Назарбаева (1963 ж.т.), үлкен қызы. Екі ұл, бір қызды тәрбиелеп отыр.

Саяси ғылымдар докторы. Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісі Төрағасының орынбасары.

Құлыбаева Динара Нұрсұлтанқызы (1967 ж.т.), ортаншы қызы. Бір ұл, екі қыз тәрбиелеп отыр. 2004 жылдан бері - Қазақстан-Британ техникалық университеті директорлар кеңесінің төрайымы.

Назарбаева Әлия Нұрсұлтанқызы (1980 ж.т.), кіші қызы. Екі қыз тәрбиелеп отыр. «Элитстрой» құрылыс компаниясының басшысы.

30 шілде

Жаяу Мұса Байжанов туғанына 185 жыл (1835-1929)

Қазақтың әйгілі әнші-сазгері, ақыны. Туған жері – Павлодар облысы Баянауыл ауданындағы Асыбай көлінің жағасы, Ақшоқы алқабы.

Алғаш ауыл молдасынан оқып, сауат ашады. Оң-солын тани келе өнер-білім қуып, Қызылжар, Омбы қалаларына келеді. Омбыдағы орыс мектебінде оқиды, қала өнерпаздарымен араласып, домбыра, сырнай, скрипка аспаптарын тартуды меңгереді, өзінің сезім-күйін әнге қосуға машықтанады, музыкалық әдеби кештерге араласады. Бойындағы өнерін жұрт алдында көрсете бастайды.

Қалада өткерген жылдарында Жаяу Мұса сол кездің саяси-әлеуметтік өмірін тереңірек танып, туған елінің бодандықтағы мүшкіл халіне ой зерделетіп, санасы толысқан шағында елге оралады. Ел ішіндегі әлеуметтік әділетсіздіктер мен сыртқы өктемдікті жай ғана бақылаушы болып қана қалмайды, өзінің ұстанымын тиісті жерінде өнерімен де, іс-әрекетімен де көрсетіп отырады. «Ақ сиса» сияқты әлеуметтік теңсіздікті әшкерелеген әндері ел ішіне тарай бастайды. Ақыры Жаяу Мұсаға «Патша саясатына наразы адам» деген айып тағылып, Тобылға жер аударылады. Тобыл түрмесінде ол генерал-губернаторға хат жазып, әскер қатарына сұранады. Мұсаның өтініші қабылданады.

Осылайша, оның әскер қатарындағы әр қиырды шарлаған күрделі өмірі басталады. Тобыл, Орынбор, Қазан, Новгород, Мәскеу, Владимир, Петербор қалаларында, Полония, Литуания жерінде болады. Кейін Қоқан хандығының саясатына қарсы жұмсалған полковник М. Черняевтің әскерінің құрамында Алатау, Әулие ата, Шымкент жорығына қатысады.

Осы жорықта Ресей әскерінің зорлықшыл әрекеттерін көзімен көрген Жаяу Мұса қатты налиды, ән - жырына қосады. Алыста жүріп, туған жерін сағынып «Сүйіндік» әнін шығарады. «Толғау», «Арап ұрыға», «Бозторғай», «Хаулау» әндеріне өмірден көрген сондай қиындық қиянаттар арқау болады.

Өмірдің көп тауқыметін бастан өткізіп, еліне оралған Жаяу Мұса әлеуметтік-саяси теңсіздікке арналған әндер шығаруды одан әрі жалғастырады. Ақмола уезіне қарасты Құлбай деген байдың немере қызы Сапармен көңіл жарастырып, отбасын құрып, саясатшылықпен айналысады.

Жаяу Мұса – қазақтың ән өнерін мазмұн, түр жағынан байытып, шығармашылық жаңалықтар енгізіп, әуен сазын жаңа биіктерге көтерген аса дарынды композитор. Ол өз шығармаларында қазақтың мұңын мұңдап, жоғын жоқтап, өз заманының арман-аңсарын әнмен бедерлей білді. Оның әлеуметтік көзқарастары, азаматтық ұстанымдары сол кездің демократтық-ағартушылық озық идеяларымен астасып жатты.

Әдебиеттер

1. Жаяу Мұса // Соловьи столетий. – Алматы: Дайк-Пресс, 2002. - 406 с.

2. Жаяу Мұса Байжанов – Павлодар: ЭКО, 2003. – 166 б.
3. Байжанов Ж. М. Сапар: өлеңдер. – Павлодар: ЭКО, 2011. – 115 б.
4. Байжанов Ж. М. Ақ сиса: әндер мен күйлер. – Алматы: Өнер, 1985. – 110 б.
5. Ақышев З. Жаяу Мұса: роман. – Алматы: Жібек жолы, 2011. – 454 б.
6. Калиева Ж. Жаяу Муса Байжанов – певец степей свободы и счастья // Бұқар жырау мен Мәшһүр Жүсіп және қазақ руханияты: респ. ғыл.-теор. конф. материалдары. – Қарағанды: Болашақ - Баспа, 2009. – 428-435.
7. Жаяу Мұса Байжанұлы // Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы: Аруна, 2005. – 214 б.

9 тамыз

**Михаил Порфирьевич Вяткиннің туғанына 125 жыл
(1895-1967)**

Вяткин М. П. 1895 жылы 9 тамызда Орынбор қаласында дүниеге келген. Михаил Порфирьевич Вяткин революцияға дейінгі Қазақстан тарихын зерттеуге үлкен үлес қосқан тарихшы ғалым.

1941 жылы Алматыға көшіріліп, 1944 жылы "Батыр Сырым" тақырыбында докторлық диссертациясын қорғады.

Бірінші кеңес ғалымдарының қатарында біздің еліміздің халықтарының тарихын зерттеумен айналысты.

Революцияға дейінгі Қазақстан тарихының деректануының дамуына елеулі үлес қосты.

10 тамыз

Абай (Ибраһим) Құнанбайұлының туғанына 175 жыл (1845-1904)

Қазақ халқының ұлы ақыны Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы қазіргі Шығыс Қазақстан облысы Абай ауданында дүниеге келген. 13 жасында Семейдегі мұсылман медресесінде оқиды. Осы жылдары араб, парсы, шағатай тілдерін меңгеріп, Шығыс классиктері Науаи, Низами, Физули, Сағди, Жәми, Сайхали шығармаларымен танысады. Сонымен қатар, Семей қаласындағы орысша приход мектебінде де оқиды. Өзінің ерекше қабілеттілігінің, зейінділігінің, зор ықыласының арқасында тез арада орыс тілін меңгереді. Алайда әкесі Құнанбай оны енді өзінің жанында ұстап, бірте-бірте ел билеу ісіне араластырмақ ниетпен ауылға қайтарып алады. Ендігі жерде Абай ел арасындағы әр түрлі ру таласы, жер дауы, жесір дауы секілді істерге араласып, халықтың тұрмыс жағдайын көзімен көріп, танысады. 1875–1878 жж. Болыс болып сайланып, ел билеуге тікелей араласып, әр түрлі даулы іске кесім айтып, күрделі мәселелерді шешуге қатысады.

70-жылдардың ортасында орыс әдебиетін қайтадан құмарлана оқып, өз білімін жетілдіре түседі. Бос уақытының бәрін кітап оқуға жұмсайды. Көптеген елдердің әдебиетіне жіті назар аударады. Батыс Еуропа әдебиеттерін жақсы білген.

Абай өз өлеңдерін қағаз бетіне түсіруді тек 80-жылдардың орта кезінде қолға алды. Ақынның осы тұста (1882–1886) жазған өлеңдері идеялық және көркемдік жағынан өте жоғары, терең ойлы.

Бұл ұзақ та өнімді ізденістерінің нәтижесі еді. Осы кезеңдегі шығармаларында тұжырымдалған идеялар мен тақырыптардың өрісі негізінен ақынның соңғы 20 жылдағы бүкіл шығармашылығына арқау болып, үнемі тереңдеп, дамып отырды. Абай қазақтың жаңа реалистік жазбаша әдебиетінің негізін салды. Оның ақындығы сан қырлы. Ол – керемет суреткер ақын және сыршыл лириканың сирек кездесетін шебері. Сонымен бірге ойшыл ақын. Абайдың кемеңгер ойшылдығы оның қара

сөздерінен, әсіресе, дінге қатысты, Алланың болмысы имандылық туралы терең толғаныстарынан айқын танылады. Абай поэзиясы өзі өмір сүрген тұтас бір тарихи дәуірді жан-жақты, барынша толық бейнелеп берді. Бірақ ақын шығармалары жарты ғасырды қамтитын дәуірді танытады деу аз.

Абай поэзиясы кейінгі дәуірлердің, соның ішінде бүгінгі замандағы өмір шындығын да танып-білуге үлкен септігін тигізе алады.

Кәкітай Ысқақұлы жазып, ақынның 1909 жылғы жинағына енгізілген мақаладағы деректер (Әлихан Бөкейханов та Абай өмірі туралы алғашқы мақалаларын соларға сүйеніп жазған) кейін бірте-бірте толықтырылып келді. Мұхтар Әуезов осыларды және өзі жинап қосқан материалдарды негізге алып, ақынның өмірбаянын кеңейтіп, жүйелі түрде жазып шықты.

Ал Ахмет Байтұрсыновтың 1913 жылы «Қазақ» газетінде жарық көрген «Қазақтың бас ақыны» деген мақаласы ақынның қазақ әдебиетіндегі алатын орнын анықтап берді. Осы мақаласында А.Байтұрсынов: «Оннан асқан бұрынғы-соңғы заманда қазақ баласында біз білетін ақын болған жоқ», – деп, Абайды аса жоғары қояды. Абайдың әдебиеттегі орнын анықтап, шығармашылық мұрасының танымдық, тағылымдық, көркемдік мәнін бағалау мәселесі өткен кезеңдердегі, әсіресе 20–30 жылдардағы идеологиялық талас-тартыстармен байланысты болды. Одан кейінгі кезде де (50 жылдардың басы) идеологиялық қатаң қағидаларды желеу қылған әр түрлі жаңсақ пікірлер бой көрсетіп жүрді. Абайдың өмірі мен шығармашылығын зерттеу ісі 1940–1950 жылдар да кең көлемде жүргізіліп, жаңа белеске көтерілді. Абайтанудың өз алдына дербес ғылым саласы болып қалыптасуына М. Әуезовтің көп жылғы зерттеу еңбегі негіз, тірек болды. Ақынның өмірі мен шығармашылығын кең қамтып, тереңдеп ұғып түсінуге, бірнеше арнада ғылыми зерттеулер жүргізуге М. Әуезовтің кейін тұтаса келе 4 томдық үлкен эпопея болып шыққан романдарының 1942–1957 жж. арасында бірінен соң бірі жарық көруі елеулі әсер етті. Ұлы ізашар ақын Абайдың шығармашылық дәстүрлерін дамытып, жалғастырған ізбасар ақындар, қазақ поэзиясының біртуар аса көрнекті қайраткерлері: Шәкәрім Құдайбердіұлы, Сұлтанмахмұт Торайғыров, Мағжан Жұмабаев, Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатов.

Әсіресе, бұл топта Шәкәрім Абайдың оқу-білім, ғылымды, адал еңбекті, талаптылықты, адамгершілікті уағыздау өнегесін, фәлсапашыл ойшылдығын өзінше өрістеткен, Сұлтанмахмұт әлеуметтік өмірдің қайшылықтарын, өз заманының шындығын нақтылы түрде, үлкен сыншылдықпен ашып көрсетуі жағынан Абай дәстүрлерін дамытуда өзіндік тың, жаңа өріс тапты.

Ал Мағжан болса, теңдесі жоқ лирик ақын ретінде Абайдың өз көңіл күйін және жалпы адамның жан дүниесін, ішкі сезімін суреттеудегі дәстүрлерін өзінің сыршылдық шеберлігіне тірек етіп, өзінше жалғастырды деу орынды.

Әдебиеттер

1. Құнанбаев А. Шығармаларының толық жинағы. – Алматы : Қазбірмембас, 1945. – 504 б.
2. Құнанбайұлы А. Өкінішті көп өмір кеткен өтіп.: өлеңдер, поэмалар, қара сөздер. – Алматы: Раритет, 2008. – 384 б.
3. Құнанбаев А. Библиографиялық көрсеткіш. – Алматы: Қазақстан, 1965. – 292б.
4. Құнанбаев А. Библиографиялық көрсеткіш. – Алматы, 1995. – 304 б.
5. Құнанбаев А. Библиографиялық көрсеткіш: (1995-2006). - Алматы: Арда, 2007. – 208 б.
6. Құнанбаев А. Кемел ойдың кемеңгері: әдебиет көрсеткіші. – Алматы: ҚР Ұлттық кітапханасы, 1998. – 69 б.
7. Құнанбаев А. – дана, Абай – дара қазақта: [Абай Құнанбаевтың 85,150 жылдық мерей тойына орай]. – Алматы, [Б.о.ж.], 1994. – 18 б.
8. Әуезов М. Абай Құнанбаев: мақалалар мен зерттеулер. – Алматы : Ғылым, 1967. – 392 б.
9. Абайдың өмірі мен шығармашылығы: мақалалар жинағы. – Алма-Ата: ҚазССР Ғылым акад. баспасы, 1954. – 270 б.
10. Қазақ Жазушылар Одағы Абай Дерек көзі:<http://writers.kz/>

15 тамыз

**Григорий Миронович Губаревтің туғанына 95 жыл
(1925-1998)**

Григорий Миронович Губарев 1925 жылы 15 тамызда Орынбор облысы Кваркен ауданының Кваркен ауылында дүниеге келген.

1942 жылдың аяғында Саратов облысы Пугачев аудандық әскери комиссариатына шақырылды. 1943 жылдың шілде айында Ленинград түбіндегі Волхов майданына бағытталған. Қатардағы жауынгер жаяу әскер Волхов, Ленинград, Прибалтика және 1-ші Украин майдандарында соғысты.

1945 жылдың 10 сәуірінде Польшадағы Одер өзенінен өту кезінде көрсеткен ерлігі үшін қатардағы Григорий Губаревке Кеңес Одағының Батыры атағы берілді.

Соғыстан кейін Г. М. Губарев Орал қаласында тұрып, 1998 жылдың 24 ақпанында қайтыс болды.

Әдебиеттер

1. Губарев Г. М., о нем // Беттің үлкен жолдың тарих әскери комиссариаттың Батыс Қазақстан облысы. - СПб, 2001. - С. 72.

18 тамыз

Яхия Әубәкірұлы Әубәкіров туғанына 95 жыл (1925-2008)

Қарағанды облысы Шет ауданы Ақтөбе ауылында дүниеге келген. Экономика ғылымдарының докторы (1972), профессор (1973), Қазақстан Ғылым академиясының академигі (1989). Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген жоғары мектеп қайраткері (1970). Омбы педагогикалық училищесін (1941), Қарағанды мұғалімдер институтын (1942), Омбы Мемлекеттік университетін

(1949) бітірген. ҚазМУ-да (қаз.ҚазҰУ) аспирант, ассистент, оқытушы, оқу ісі бойынша проректор және кафедра меңгерушісі (1943-1963 жылы және 1967 жылдан кейін).

Алматы Халық шаруашылығы институтында (қаз. Қазақ Экономика университеті) профессор, кафедра меңгерушісі (1963-1972) болды. Негізгі ғылыми еңбектері Қазақстанның ауыл шаруашылығында экономикалық заңдарды пайдалану, әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, мемлекеттік меншік пен жекешелендіру мәселелерін зерттеуге арналған.

Әдебиеттер

1. Аубакиров Яхия Аубакирович// Казахстан. Национальная энциклопедия. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы. – 2004. – Т. 1. – С. 294.
2. Аубакиров Я. А. Национальная экономика: теоретико-методологические и практические проблемы развития: – Алматы: Раритет, 2009. – 511 с.
3. Аубакиров Я. А. Социально-экономические преобразования в сельском хозяйстве Казахстана. – Алма-Ата: Казахстан, 1984. – 198 с.

29 тамыз

Иван Андреевич Куличевтің туғанына 100 жыл (1920-1979)

Иван Андреевич Куличев 1920 жылы 29 тамызда Астрахан облысының Жоғарғы Басқұншақ станциясында теміржолшы отбасында дүниеге келген. Оралда балалық шақ пен мектеп жылдары өтті. Еңбек жолын ол мектепте оқудан қол үзбей бастады: алдымен есеп жүргізуші, содан кейін Орал темір жол бөлімшесінің отын қоймасының бухгалтері болды.

1940 жылы әскер қатарына шақырылып, 1941 жылдың сәуір айында Мәскеу бастапқы пилоттар мектебінің курсанты болып қабылданды. 1943 жылы майданға келді.

Лейтенант Куличевтің жауынгерлік жолы 9-шы гвардиялық штурмдық авиациялық Красноградск дивизиясының (1-ші гвардиялық штурмдық авиациялық корпус, 5-ші әуе әскері, 2-ші

Украин майданы) 155-ші гвардиялық штурмдық авиациялық полкінің құрамында Днепр үшін қатал шайқаста, Украина жерінде шабуылдауда басталды. 1944 жылдың шілде айына дейін И. А. Куличев 103 жауынгерлік ұшақты, 8 танкті, 38 автомашинаны, 5 темір жол вагонын, үш зениттік батареяны, екі жау ұшағын жойды.

Бірде лейтенант Куличевтің басшылығымен сегіз ұшақтан тұратын топ Днепродзержинск көпірінің басында Антоновка-Домоткани аймағында жаудың 80 ұшағы біздің бөлімшелерді бомбалауға аттанған теңсіз әуе шайқасына кірісті. Жаумен бұл әуе шайқасы неміс қорғанысының алдыңғы шебінде өтті. Мыңдаған сарбаздар ИЛ-2-ны таңқалдырумен тамашалады. Міне, жаудың бір ұшақ түтіні мен мылтықтар жерге түсті. Оның артында екінші, үшінші ... сегізінші.

Батыл шабуылға төтеп бере алмаған фашистік ұшақтар бомбаны өздерінің жеке шетіне тастап, кері бұрылды. Біздің сегіз қанатты көліктің барлығы да базаға аман-есен оралды. Бір топ ұшқыштар ордендермен марапатталды, ал олардың командирі И.А. Куличевке 1944 жылы 26 қазанда Кеңес Одағының Батыры атағы берілді.

И.А. Куличевтің жауынгерлік жолы ерлікке бай: 186 табысты жауынгерлік ұшулар туған елдің аспанында ғана емес, Берлинді алу және Праганы босату үшін ұрыстарда да болды.

Соғыстан кейін Иван Андреевич Куличев өзінің әскери шеберлігін жоғарылатады. 1954 жылы әскери-әуе инженерлік академиясын бітіріп, бірқатар командалық қызметтерді атқарды. Ұзақ уақыт бойы Орынбор авиациялық әскери училищесінің бастығы болып қызмет атқарды. Соңғы жылдары КСРО еңбек сіңірген әскери ұшқышы генерал-лейтенант И. А. Куличев КСРО Қорғаныс министрлігінің аппаратында жұмыс істеді.

Ленин орденімен, үш Қызыл Ту орденімен, Александр Невский, 1-ші және 2-ші дәрежелі Отан соғысы орденімен, екі Қызыл Жұлдыз орденімен, 3-ші дәрежелі "КСРО Қарулы Күштерінде Отанға қызмет еткені үшін" орденімен, медальдармен, шетелдік наградалармен марапатталған.

1979 жылдың 28 тамызында қайтыс болды. Мәскеуде жерленген. Орал қаласының №7 мектепке Иван Андреевич Куличевтің есімі берілді.

Әдебиеттер

1. Кеңес Одағының Батырлары-қазақстандықтар. - Алма - Ата.,1968. -Т. 1. -С. 437-438.
2. Куличев И. А., о нем // Кеңес Одағының Батырлары, отандастар, қадірменді ағайын. - Орал, 1985. -С. 27-28.
3. Батыс Қазақстан облысы әскери комиссариатының тарихынан. - СПб, 2001. -С. 79.

5 қазан

Жұбан Молдағалиевтің туғанына 100 жыл (1920-1988)

Молдағалиев Жұбан 1920 жылдың 5 қазанында Орал облысының (қазіргі Батыс Қазақстан облысы) Тайпақ ауданы Жыланды ауылында дүниеге келген.

1940 жылы Орал ауылшаруашылық техникумын бітіріп, 1940-1947 жылдары әскер қатарында болып, әскери-саяси курстарда білім алды. Ұлы Отан соғысына қатысты. Соғыстан кейін 1948-52 жылдары «Лениншіл жас», «Қазақ әдебиеті» газеттерінде жауапты қызметтер атқарды, 1958-1963 жылдары «Жұлдыз» журналының бас редакторы болған. Бірнеше жыл Қазақстан Жазушылар Одағын басқарды. КСРО Министрлер Кеңесі жанындағы әдебиет, көркемөнер және архитектура саласындағы Лениндік және Мемлекеттік сыйлықтар жөніндегі комитетінің, «Новый мир» журналының редколлегиясының және библиотека «Библиотека почта» басылымы редколлегиясының мүшесі болды. Алғашқы өлеңдері 1939 жылы газет бетіне басылды. Алғашқы жыр жинағы «Жеңіс жырлары» деген атпен 1949 жылы шықты. Содан бергі уақытта 60-тан астам кітабы, әр кезеңде қазақ және орыс тілдерінде таңдамалы шығармаларының бірнеше томдары жарық көрді. Жұбан Молдағалиев қаламынан туған «Мен – қазақпын», «Кісен ашқан», «Қыран дала», «Сел» поэмалары үшін ең жоғарғы Мемлекеттік сыйлықтармен марапатталды.

1970 жылы Қазақстанның Мемлекеттік сыйлығының, содан кейін КСРО қорғаныс Министірлігі сыйлығының лауреаты атанды және А.Фадеев атындағы алтын медальды иеленді. 1986

жылы Жазушылар одағында Г.В.Колбинмен өткен кездесуде басын қатерге тіге отырып, жастар қозғалысын қолдады. Жұбан Молдағалиевтың өлеңдері мен поэмалары сан қырлы поэзия байлығына айналып, ауқымды оқырмандар қауымының игілігіне жарады. Ақын қазақ халқының тарихы туралы «Мен – қазақпын» атты толғауында халқының атынан мінбеге шығып сөйлей отырып, тарихи шындықты, халықтың эпикалық өмірін кестеледі.

Сан түрлі тақырыптағы лирикалық шығармаларында туған жер, Отан, өз ұлтына деген сүйіспеншілік, қазақ тілі, оның тағдыры, ана, әйел, махаббат, соғыс және бейбітшілік, замандастар бейнесін арқау етті. Ақынның көп деген шығармалары бірнеше шетел халықтары тілдеріне, атап айтқанда ағылшын, неміс, француз, поляк, испан, венгр, араб, монғол тілдеріне аударылған.

2000 жылы ҚР Үкіметінің қаулысымен 31 тамыздан бастап Батыс Қазақстан ғылыми-әмбебап кітапханасына Жұбан Молдағалиев есімі берілді.

Әдебиеттер

1. Акбай Ж. Живет строка Жубана // Приуралье. - 2005. - 4 окт.
2. Габбасов Э. И смеется под ударами камчи // Информбиржа.- 2005. -19 окт. - С.18.
3. Иванова М. Жубан Молдағалиев: Их имена на карте города // Пульс. - 2006. - 11 мая.

7 қазан

Мақсот Константинұлы Омарғалиевтің туғанына 75 жыл (1945-2017)

Мақсот Константинұлы Омарғалиев 1945 жылғы 7 қазанда Ресей Федерациясының Волгоград облысындағы Старо-Полтавский ауданының Гмелинское ауылында дүниеге келді. Мақсот Омарғалиев еңбек жолын 1973 жылы

Ғ. Құрманғалиев атындағы облыстық филармониясының әнші-вокалисті қызметімен

бастады, одан кейін бірнеше жыл бойына облыстық филармония директорының орынбасары болып жұмыс істеді.

1984-1988 жылдары аралығында Мақсот Константинұлы Омарғалиев облыстық халық шығармашылығы және мәдени ағарту жұмысы ғылыми - әдістемелігі орталығының директоры лауазымдық қызметін атқарды.

1988 жылдан 1992 жылға дейін ол Ғ. Құрманғалиев атындағы облыстық филармониясының директоры болып жұмыс істеді. 1992 жылғы сәуір айында облыстық мәдениет басқармасының бастығы жоғары лауазымдық қызметіне тағайындалды. 2003 жылғы тамызда ол жастар шығармашылығы орталығының директорлығына жолданады, одан кейін Ғ. Құрманғалиев атындағы облыстық филармонияның директоры болып тағайындалды.

Мәдениет жүйесінде отыз жылдан астам уақыт басшылық жұмыстарда болуы кезеңінде Мақсот Константинұлы Омарғалиев жемісті еңбек етті, саланың барлық жанрларының дамуына нақтылы ықпал жасады. Ол тек қала мен облыста ғана емес республиканың жалпы жұртшылығына, көркем-шығармашыл зиялы қауымға, ғылыми-педагогикалық орта мен парасат бизнесі өкілдеріне жоғары білікті, әмбебап маман, кәсіби музыкант, іскер басшы ретінде танымал.

Әдебиеттер

1. Омарғалиев Мақсот: [Өмірдерек] //Батыс Қазақстан облысы: энциклопедия.-Алматы, 2002.-421 б.
2. Мақсот Омарғалиев: [облыстық филармония директоры] //Информбиржа.-2006.-6 шілде.- 15 б.

Қазан

Тарас Григорьевич Шевченко (170 жыл (1850) бұрын Орал қаласында болған)

Ұлы Украин ақыны Тарас Григорьевич Шевченко (1814-1861) 47 жыл өмір сүрді. Оның ішінде 24 бекініс болды, 10 жыл Қазақстанда Кирилло - Мефодиев қоғамына қатысқаны үшін саяси сілтемесін, ал қалған 13 жыл салыстырмалы еркіндік жағдайында оқыды. Солдаттарға берілгеннен гөрі, Маңғышлақтың шексіз шөл даласына жазадан да қорқынышты болған жоқ. Шевченко бұл оқиғаны бастан кешірді.

1850 жылдың қазан айының басында Шевченко Орал қаласында болды, мұнда жолдастарымен, Петрашевтермен және Поляк революционерлерімен кездесті, содан кейін айдауыл астында кезең бойынша Гурьевке жөнелтілді.

Жол бойында ақын Орал казактарының тұрмыс-тіршілігін және мінез-құлқын жақын танып, оларды "закоренные раскольниками" деп атады.

Тарас Григорьевич жер аудару кезінде көшпенді қазақпен қатты дос болды. Ақын қазақ халқының қонақжайлылығы мен қарапайымдылығын ерекше поэтикалық және рухани байлығын атап өтті. Орал мұрағатшысы, өлкетанушы Н. Ф. Савичевтің ақынмен танысты. Ұлы "Қобзарем" жазған өлкетанушы портреті өлкетану мұражайында сақталды.

Оралдықтар ақынның есімдерін құрметтеп, оның есімімен көше атауын берді.

Әдебиеттер

1. Орел в Уральск в жизни Тарас Шевченко // Орал өңірі. -1987. - 24 қаңтар.
2. Постнова. С. Ақын, связавший екі народа // Орал Өңірі.-2006.- 21 наурыз.
3. [Ұлы кобзардың өмірінен белгісіз] // Аргументы и факты. Қазақстан.-2008.-№49.-С. 15.

4.Щербанов Н. Кездесу кобзарем [жазушы Н.Ф.Савичева] //Орал Өңірі. - 1984. -25 сәур.

15 қараша

Мәлік Ғабдуллин туғанына 105 жыл (1915-1973)

Көкшетау облысы Зеренді ауданында туған (15.11.1915 – 2.01.1973, Алматы). Жазушы, әдебиет зерттеуші, қоғам қайраткері, филология ғылымдарының докторы (1959), профессор (1959), КСРО Педагогика ҒА академигі (1959), Кеңес Одағының Батыры (1943). Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген ғылым қайраткері (1961).

М. Ғабдуллин 1935 жылы Абай атындағы Қазақ Мемлекеттік педагогикалық институтын бітірген. 1936 жылы әскер қатарына барып, әскери борышын өтеп қайтқаннан кейін осы институттың аспирантурасында оқыды.

М. Ғабдуллиннің ғылыми-шығармашылық жұмысы 1938 жылы КСРО ҒА-ның Қазақстандағы филиалында кіші ғылыми қызметкерліктен басталды. 1941–1946 жылдары Кеңес әскерінің генерал И.Панфилов бастаған даңқты 8 гвардия дивизиясы сапында болып, Ұлы Отан соғысына қатысты. Ғабдуллиннің Ұлы Отан соғысындағы ерлік даңқы бүкіл одаққа әйгілі. Оның бұл ерлігі алғаш рет белгілі жазушы Б. Полевойдың «Правда» газетінде жарияланған «Эпостың тууы» атты очеркінде баяндалды. Көптеген қазақ ақындары Ғабдуллинге арнап, өлең-жырлар шығарды. Соғыс аяқталып, армиядан қайтқаннан кейін Ғабдуллин ғылыми-педагогикалық мекемелерде қызмет атқарды. Қазақ КСР ҒА Тіл және әдебиет институтының директоры (1946-51), Абай атындағы Қазақ Мемлекеттік педагогикалық институтының ректоры (1951-1963жж.) қызметін атқарды.

1963-1973 жылдары Қазақ КСР ҒА М.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты фольклор бөлімінің меңгерушісі болды.

М. Ғабдуллин ғылыми-зерттеу саласында көп еңбек етті. «Қазақ халқының ауыз әдебиеті» (1958-1964жж.) атты күрделі монографиялық еңбегінде Ғабдуллин ауыз әдебиетін зерттеудің ғылыми-методологиялық негіздерін айқындап, қазақ ауыз

әдебиетіндегі батырлар жыры, лиро-эпостық дастандар, айтыс өлеңдер, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, ертегілер туралы жан-жақты терең ғылыми талдаулар жасады, олардың ғылыми, тәлім-тәрбиелік мәнін ашып көрсетті. Бұл еңбек жоғары оқу орындарына арналған оқулық ретінде бірнеше рет қайта басылып шықты. Ол 8-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» оқулығын (1952-1957) жазды. М. Ғабдуллиннің көркем шығармадағы тырнақалды туындылары дивизиялық, майдандық газеттерде жарық көрді. Шығармалары жеке жинақ болып, соғыстан кейін жарияланды. «Менің майдандас достарым» (1947), «Алтын жұлдыз» (1948), «Майдан очерктері» (1949), «Сұрапыл жылдар» (1971) атты кітаптарына енген әңгіме, очерктерінде М. Ғабдуллин майдан өмірін суреттеп, жауынгер тұлғасын, кеңес өкіметінің адамдарының Ұлы Отан соғысы кезіндегі қаһармандық бейнесін суреттеді. Педагог-жазушы ретінде ол жас ұрпақтың тәрбиесіне де ерекше көңіл бөлді. «Ата-аналарға тәрбие туралы кеңес» (1966) деген кітабында М. Ғабдуллин бесік жырынан бастап, батырлар жырына дейінгі халық поэзиясының тәрбиелік мәнін ашып, оны іс жүзінде пайдаланудың тәсілдерін көрсетеді. Сонымен бірге балаларды патриотизмге, шыншылдыққа тәрбиелеу, олардың болашаққа сенімін арттыру, жас баланы дұрыс сөйлеуге үйрету жөнінде ата-аналарға педагогтық кеңес береді. М. Ғабдуллин сайланған КСРО Жоғарғы Кеңесінің депутаты, КСРО Жоғарғы Кеңесінің парламенттік тобының құрамында Финляндияда (1953), Бельгияда (1957), Югославияда (1957) болды. Ғабдуллин еңбекшілер депутаттарының Алматы облыстық, қалалық Кеңестерінің депутаттығына, Қазақстан КП Алматы облыстық, қалалық, Фрунзе аудандық комитеттерінің мүшелігіне бірнеше рет сайланды. Ленин ордені, Қызыл Ту, Еңбек Қызыл Ту, Қызыл Жұлдыз, Ұлы Отан соғысы ордендерімен наградталған. «Қазақ халқының батырлар жыры» кітабы авторларының бірі.

Әдебиеттер

1. Габдуллин М. Бауржан Момышулы: Воспоминания друзей-однополчан // Легендарный батыр: К столетию со дня рождения Героя Советского Союза Бауыржана Момышулы. Документы. Архивные материалы. Воспоминания. - М.: Ленком, 2010. - С.93-163.

2. Габдуллин М. Бессмертный подвиг // Правда. - 1956. - 6 дек.
3. Габдуллин М. Будни войны: [Фронт. были / Авториз. пер. И.Щеголихина]. - Алма-Ата: Жазушы, 1968. - 180 с
4. Габдуллин М. Казахский героический эпос: Монография. - Алма-Ата: Наука, 1972. - 338 С.
5. Габдуллин М. Казахское народное поэтическое творчество дооктябрьского периода: Автореф. дис. док. филол. наук. - Алма-Ата, 1958. - 44 с.
6. Габдуллин М. Мои фронтовые друзья. - 1949. - 117 с.
7. Габдуллин М. Мои фронтовые друзья // Авториз. пер. И.Шухова. - Алма-Ата: КазОГИЗ, 1949. - 118 С.
8. Габдуллин М. Животворный источник: [К 80-летию со дня рождения А.М.Горького] // Казахст. правда. - 1948. - 28 март
9. Габдуллин М. За правдивый образ советского патриота // Казахст. правда. - 1947. - 6 апр.
10. Габдуллин М. О влиянии фольклора на поэтическое творчество С. Муканова 20-х годов // Взаимодействие литературы и фольклора: - Душанбе, 1974. - С.83-95
11. Габдуллин М. О друзьях-товарищах. - Алма-Ата, 1961. - 190 с.
12. Габдуллин М. О друзьях-товарищах: Фронт. очерки / Авториз. пер. И. Щеголихина. - Алма-Ата: Казгослитиздат, 1961. - 192 с.

21 қараша

Айсұлу Қадырбаеваның туғанына 70 жас (1950)

Айсұлу Қадырбаева 1950 жылдың 21 қарашасында Қаратөбе ауданының Қоскөл ауылында дүниеге келген. Қаратөбе орта мектебін бітіре салысымен ол Алматы қаласындағы Қазақ педагогикалық институтының филология факультетіне оқуға түседі.

Айсұлу Қадырбаева 1972-1984 жылдары «Жазушы» баспасында жұмыс істейді. Ал 1984-1990 жылдар аралығында Қазақ радиосының меншікті тілшісі, Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамы Батыс Қазақстан облыстық филиалының төрайымы қызметін атқарды.

1990-1994 жылдары Айсұлу Қадырбаева республикалық азаматтық «Азат» қозғалысының мүшесі болды. Ақын, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, қоғам қайраткері Айсұлу Қадырбаеваның өлеңдері Қазақстан мен Түркия баспасынан жарық көрді. «Айту парыз» (1996), «Ақ мама»(1997), «Барып қайт, балам ауылға» (1998), «Иманға жүгін, ей пенде» (2000) жинақтары баршаға кеңінен танымал.

Әдебиеттер

1. Қадырбаева Айсұлу:[Өмірдерек] // Батыс Қазақстан облысы: Энциклопедия.- Алматы, 2002.-333 б.
2. Ақ Жайықтың ақын қызы // Орал өңірі.-1989.-15 шілде. 3. Ақынның жыр кеші // Орал өңірі.-1989.-19 мамыр.

24 қараша

Сапарғали Ысқақұлының Бегалин туғанына 125 жыл (1895-1983)

Шығыс Қазақстан облысы Абай ауданы Дегелең ауылында туған. Қазақ балалар әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі.

1915 жылы Семей қаласындағы орыс-қырғыз (қазақ) училищесін бітірген.

1929–1935 жж. Дегелең облыстық атқару комитетінің төрағасы, Қарқаралы уездік атқару комитетінің мүшесі. Бөлім меңгерушісінің орынбасары, аудандық халық судьясы болды. Қазақ егіншілік халық комиссариатында, Түріксіб басқармасында жауапты жұмыстар 104 атқарды. 1935–1956 жж. «Теміржолшы» газетінде, Қазақ КСР ҒА-ның Тіл және әдебиет институтында (қаз. Әдебиет және өнер институты), Қазақстан Жазушылары Одағында қызмет етті.

Алғашқы өлеңі – «Қазақ бозбалаларына» 1914 жылы «Айқап» журналының № 9 санында басылды. «Қыран кегі» (1943), «Цимлян теңізі» (1953), «Таңдамалы» (1956), «Сырлы қайнар» (1963), т.б. өлеңдер мен поэмалар, «Көксегеннің көргендері» (1948), «Ермектің алмасы» (1955, 1985), «Сәтжан»

(1947, 1973, 1978), «Жас бұтақ» (1953), «Жеткіншектер» (1960), «Мектеп түлектері» (1961), «Шоқан асулары» (1971), «Қыран туралы аңыз» (1976), «Екі томдық шығармалар» (1976), т.б. әңгіме, повестер жинақтары, «Замана белестері» (1975) романы жарық көрді.

Халық ақындарының шығармаларын сұрыптап жинақ етіп шығарды («Халық ақындары», 1953; «Өмір жыры», 1953), өнер саңлақтары жөнінде («Сахара сандуғаштары», 1976), жыр алыбы Ж. Жабаяев туралы монография жазды. Көптеген туындылары шетел тілдеріне тәржімаланды. Халықтар Достығы, «Құрмет Белгісі» (2 рет) ордендерімен және медальдармен марапатталған.

Әдебиеттер

1. Бегалин Сапарғали Искакулы//Литература Казахстана. Энцикл. справочник. – Алматы, 2010. – С. 106.
2. Бегалин С. Молодой охотник: Рассказы. - М.: Детгиз, 1958. - 126 с.
3. Бегалин С. Писатель, ученый, природовед. - Алматы: Білім, 2005. - С.79-81.
4. Бегалин С. Рассказы. - Алма-Ата, 1957. - 147 с.
5. Бегалин С. Сатжан: Рассказы. - М. - Л., 1950. - 64 с.
6. Бегалин С. Сатжан: Повесть: Пер. с каз. - Алма-Ата, 1952. - 48 с.
7. Бегалин С. Соколиная охота: Рассказы. - Алма-Ата: Жазушы, 1988. - 90 с.
8. Бегалин С. Стихи и поэмы / Пер. с каз. - Алма-Ата: Казгослитиздат, 1958. - 140 с.
9. Бегалин С. Больше хороших книг для детей! // Учитель Казахстана. - 1959. - 5 марта.
10. Бегалин С. Годы, как мгновение: [К 60-летию со дня рождения И.П.Шухова] // Ленинская смена. - 1966. - 15 октября.
11. Бегалин С. На холме Шанханая: [Стихи, посвящ. Ч. Валиханову] / Пер. с каз. П. Якушева // Учитель Казахстана. - 1958. - 26 июня.
12. Бегалин С. Тансык: [Отр. из поэмы] / Пер. с каз. В.Копытина // Ленинская смена. - 1958. - 7 июня.

25 қараша

Міржақып Дулатовтың туғанына 135 жыл (1885-1935)

Міржақып Дулатов – ақын, жазушы, публицист, педагог, қоғам қайраткері, ХХ ғасырдың басындағы қазақ әдебиеті мен мәдениетінің ірі өкілдерінің бірі. Торғай облысының Жангельдин ауданында дүниеге келген. Анасы Демештен ерте айырылды, ол бар болғаны екі жаста болғанда қайтыс болған, ал әкесі Дулат 12 жасқа толған шағында қайтыс болған.

Міржақып бастапқы мектепті ауылда бітіріп, 1897 жылы орыс-қазақ училищесіне оқуға түседі. Оны 1902 жылы бітіріп, ауыл мұғалімі болады. 1904 жылы оның барлық өмірін түбегейлі өзгерткен оқиға болды. Қарқаралыда ол Ахмет Байтұрсынов және Әлихан Бөкейхановпен танысады. Қазақ реформалық ұлттық қозғалысының екі көшбасшысының ықпалымен отаршылыққа қарсы көзқарасын қалыптастырды. Дулатовтың саяси ұстанымы 1909 жылы Арғын деген бүркеншік атпен өзінің бірінші «Оян, қазақ!» поэзиялық жинағын шығарғанда анықталды. Кітапша шұғыл тәркіленді. Ол бұл кітапшаны 1911 жылы қайтадан шығарып, Торғай жеріне оралды. Осы аралықта 1910 жылы Міржақып өзінің алғашқы «Бақытсыз Жамал» атты повесін жарыққа шығарды. Бұғаулы қазақ әйелінің тарихы қазіргі заманғы қазақ әдебиетінің прозасындағы бірінші шығарма болды. Сонымен қатар, Дулатов қазақ реформизмі және ұлт-азаттық қозғалысының көшбасшыларының бірі болды. Өзінің шығармаларының кесірінен полицияның және патша қарауылдарының бақылауына түседі. Қара тізімге тап болған ол, көп уақытқа дейін қалада жұмысқа орналаса алмайды. Ал 1911 жылы Семейде тұтқынға алынып, бір жарым жыл абақтыда болады. Абақтыдан босағаннан кейін М. Дулатов Семей түрмесінен енді ғана босаған А. Байтұрсынов және Ә. Бөкейхановпен 1913 жылы өзі негізін қалаған «Қазақ» газетінде және «Айқап» журналында, Керен үкіметімен 1917 жылы жабылғанға дейін шығармаларын тұрақты басып отырды. Ол өзінің мақалалары мен поэмаларында империялық әкімшіліктің

езгісіндегі қазақ халқының әлеуметтік-экономикалық және саяси ахуалын сынға алады. 1913 жылы ол «Азамат» атты патриоттық поэмасын басып шығарады. 1917 жылдың жазында Міржақып Дулатов Орынбор қаласында бірінші қазақ саяси «Алаш» партиясы нақты бекітілген. Бірінші бүкіл қырғыздық съездің ұйымдастырушыларының бірі болды. 1917 жылы келешек федеративті Ресейді Меншевиктердің басқаруында көретін Қырғыз (Қазақ) автономиясының жариясынан кейін, М.Дулатов, Ә.Бөкейханов және А.Байтұрсынов жетекшілік еткен «Алаш-Орда» үкіметінің мүшесі болады. 1919 мамырына дейін «Алаш-Орда» қызылдармен де, ақтармен де келіссөздер жүргізуге тырысты. Бірақ оны ешқайсысы мойындамады. Ресей Жоғарғы билеушісі адмирал Колчак келіссөздерден бас тартты, ал үкіметке келген большевиктер 1920 жылдың ақпанында «Алаш-Орда» Автономиясын таратып жіберді. Оның көшбасшыларына рақымшылық жасалғанымен, олар басқарудың жергілікті органдарына еніп, ХІІК-нің үнемі бақылауында болды.

М.Дулатов баспа және педагогикалық қызметке қайтып оралды, және 1922 жылдан 1928 жылға дейін Орынбор қаласында тұрды. 1928 жылы Міржақып араб әліпбиін жоюға қарсы шықты, ол тіл реформасын халықты өз тарихынан алыстатуға, ана тілін жоғалтуға бастама болатын халықтың жазбаша тарихымен халықтың байланысын үзу құралы деп есептеп, қазақ тілінің және дінінің құқығын сақтап қалуға барынша тырысты. Келешек оның дұрыс жасағанын көрсетті, бірақ 1928 жылдың 29 желтоқсанында М.Дулатовты ХІІК органы қазақ ұлтшылы деген айыппен тұтқынға алды.

Әдебиеттер

1. Дулатов Миржакып: [Краткая биография]//Казахстан: Национальная энциклопедия. / Гл. Ред. Б. Аяган. – Алматы, 2005. – Т. 2. – С. 215
2. Дулатов Миржакып: [Краткая биогр.] // Литература Казахстана. Энцикл. справочник. – Алматы, 2010. – С. 154
3. Дулатов М. Прежняя жизнь киргизского народа; Киргизские земли; Тоска: / Пер. с каз. Н.Рамазанова, С.Сабатаева // Восточный сборник в честь А. Н. Веселовского. - М., 1914. - С. 233-235

4. Дулатов М. Бахытсыз Джемаль / Пер. с каз. Н. Рамазанова // Восточный сборник в честь А. Н. Веселовского. - М., 1914. - С. 236- 240
5. Дулатов М. На небе солнце светит... Стихотворение / Пер. с каз. М. Султанбекова // Иртыш. - 1992. - 21 марта.
6. Дулатов М. Земельный вопрос: О Земле // Страна и мир. - 2003. - 27 июня. - С.13
7. Дулатов М. На небе солнце светит...: Стихотворение // Пер. с каз. М. Султанбекова // Иртыш. - 1992. - 21 марта
8. Дулатов М. Наурыз: стихи / пер. М.Султанбекова // Султанбеков М. Чайки Прииртышья: избранное. - Семей, 2011. - С.236
9. Жетписбаева Б. А. Поэт-гражданин: [К 120-летию Мыржакыпа Дулатова] // Евразия. – 2005. - № 1. – С. 84-94.
10. Курманбаев Е. Проснись, казах! :[О поэте и писателе Миржакыпе Дулатове] // Свобода слова. – 2005. – 26 октября – С. 11

28 қараша

Жүмекен Сабырұлының Нәжімеденов туғанына 85 жыл (1935-1983)

Атырау облысы Құрманғазы ауданына қарасты Қошалақ құмының Ашақ ауылында туған. Құрманғазы атындағы Алматы Консерваториясының ұлт аспаптары факультетінде (1956–1959) оқыған.

М. Горький атындағы Әдебиет институты жанындағы Жоғары курсты (1971–1973) бітірген.

Еңбек жолын 1955 жылы Қарағанды шахтасында қарапайым жұмыс істеуден бастаған. 1959–1965 жж. «Жазушы» баспасында кіші редактор, 1965– 1966 жж. Республикалық «Лениншіл жас» (қаз. «Жас Алаш») газетінде әдебиет және өнер бөлімінің меңгерушісі болған. 1966– 1971 жж. Қазақстан Жазушылары Одағында әдеби кеңесші қызметін атқарған. 1974–1978 жж. Қазақ КСР Баспа, полиграфия және кітап саудасы істері жөніндегі мемлекеттік комитетінде редактор, 1978-83 жж. «Мектеп» баспасында редакция меңгерушісі болды. Алғашқы өлеңі «Лениншіл жас» газетінде 1955 жылы жарияланған. Тұңғыш кітабы

«Балауса» деген атпен 1961 жылы жарық көрді. 1967 жылы «Жоқ, ұмытуға болмайды!» атты поэмасы үшін Қазақстан Ленин комсомолы сыйлығының лауреаты атанды. Сағдидің «Бұстан» дастанын, түрік ақындарының өлеңдерін, А. Блоктың «Зауал» дастанын, М. Лермонтов пен В. Маяковскийдің өлеңдерін, А. Вознесенскийдің шығармалар жинағын қазақ тіліне аударған.

2006 жылы «Күй кітабы» шығармасының негізінде аудио-кітап жарыққа шықты. 2005 жылы ақынның сөзіне жазылған әндер топтастырылған «Жүмекен – Менің Қазақстаным» деген әндер жинағы басылған. 2002 жылы «Атырау кітапханасы» сериясымен «Жүмекен» атты жинақ басылып шыққан.

2005 жылы «Менің Қазақстаным» атты кітап қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде жарық көрді. Ол жайында «Жүмекен» атты деректі фильм түсіріліп, М.Азбанбаевтың «Менің Қазақстаным – Жүмекен» атты зерттеу кітабы шыққан.

2006 жылы қабылданған Қазақстан Республикасының Әнұраны авторларының бірі.

Әдебиеттер

1. Нажимеденов Ж. Весенние ветры. - Алма-Ата: Жазушы, 1969. - 80 с.
2. Нажимеденов Ж. Избранное: Стихи // Тамыр. - 2003. - №3. - С. 57-60.
3. Нажимеденов Ж. Мое рождение. - М.: Советский писатель, 1982. – 72 с.
4. Нажимеденов Ж. С. Мой Казахстан- Алматы: Арыс, 2005. - 120 с.
5. Нажимеденов Ж. Солнцеворот: Стихотворения и поэмы // Пер. с каз. - Алматы: Казахстан, 1994. - 184с.
6. Нажимеденов Ж. Тебе говорю потомок! - Алма-Ата: Жалын, 1986. - 21 с.
7. Нажимеденов Ж. Жүмекен Я есть...: / Пер.с каз...- СПб.: Славия, 2003. - 264 с.
8. Нажимеденов Ж. Обретение мастерства: К 50-летию со дня рождения А.Нурпеисова // Ленинская смена. - 1974. - 22 октября.
9. Нажимеденов Ж. Ода маторам // Литературная газета. - 1967. - 19 июня.
10. Нажимеденов Ж. Песнь утра // Ленинская смена. - 1963. - 8 мая.

11. Нажимеденов Ж. Родная степь // Ленинская смена. - 1962. - 9 декабря.

12. Нажимеденов Ж. Сентябрь; Меня волнуют... // Казахстанская правда. - 1996. - 5 января.

8 желтоқсан

Тәттімбет Қазанғапұлының туғанына 205 жыл (1815-1860)

Тәттімбет Қазанғапұлы – қазақтың күйші-композиторы, домбырашы, шертпе күй орындаушылық мектебінің негізін қалаушылардың бірі, халық аспаптық музыка өнерінің (күйдің) классигі. Орта шаруа отбасында дүниеге келген. Домбырашылық өнер арғы ата тегінен дарыған. Алғаш домбыра тартуды Қазанғаптың інісі Әлиден үйренеді, анасы Ақбөпе де өнерге баулиды.

Тәттімбет ел ішіндегі күйші-домбырашыларды көріп, олардың үздік орындаушылық өнерінен тәлім алады, домбырашы болып, күйлер шығаруға талпынады. Өсе келе өнері толысып, Сарыарқа өңіріне есімі мәлім күйші атанады. Тәттімбеттің әр түрлі тақырыпты қамтитын 40-тан астам күйлері бар. Ол – «Қосбасар» (бірнеше түрі), «Сарыжайлау», «Сарыөзен», «Теріс қақпай», «Сылқылдақ», «Былқылдақ», «Бестөре», «Азамат», «Алшағыр», «Азына», «Көккейкесті», «Бозторғай», «Қорамжан», «Боз айғыр», «Ерке атан», «Ноғай-қазақ», «Керкиік», «Қашқан қалмақ», «Қаражорға», «Балбырауын», «Жетім қыз», «Салқоңыр», «Көш жанаған», «Сарықамыс», «Шәйір қалды», т. б. Тәттімбет күйлері өмірді терең түсінген, ойшыл, қиялшыл жанның сырлары мен сезім толғауларын аңғартады.

Тәттімбет негізінен лирикалық композитор. Оның шығармалары философиялық ой түйіндерімен астасып жатады, ал музыкалық тілі көңілге қонымды, тез жатталғанымен орындауға қиын, күрделі болып келеді. Тәттімбет күйлеріндегі лирикалық сарындар, әуен толқындары қазақтың кең даласы мен оның сұлу табиғатын суреттейді. Композитор «Сарыжайлау» күйін Майдасары жайлауына қоныстанған кезінде, күз мезгілінде

шығарады. Мұнда табиғаттың әсем суреті, жаз-сайрандағы рақатты шақтар бейнеленеді. Күйдің ішкі философиясы табиғатты суреттеу арқылы жаз думанын бастан кешкен адам өмірінің қайта оралмас бұралаң жолдарын табиғат мезгілімен салыстыруды меңзейді. Күй табиғаты сыршыл, қиялшыл, мөлдір лиризмге толы. Күй бойындағы нәзік нюанстар мен әсем ырғақты иірімдер тындаушысын бірде желпіндіріп, енді бірде тәтті мұң толқынымен тербетеді. Тәттімбет күйлерінде негізінен өмір тартысы, тағдыр тауқыметі, сұлулыққа құштарлық, алыс арман, сарғайған үміт, өкініш сарыны баяндалады. Ал «Былқылдақ» күйі жер атына байланысты (елінде Былқылдақ атты сазды жайлау болған) шыққан. Күйдегі романтика – мың бұралған өзен ағысы, бұлақтың қоңыраулы сыңғыры, тоғайдағы құстың әсем үні сұлу табиғат тынысымен ұласып жатыр. Тәттімбет шығармаларының ең биік шыңы – «Көкейкесті» күйі. Мұнда халық шежіресінің ұлылығы мен ұлағатты ақыл-ойдың парасаты толғанады. Домбыра орындаушылық шеберлігінде кездесе бермейтін екі қолға бірдей вибрациялық діріл толқынын түсіру арқылы және саусақтардың қарымен жоғары қарай орап қағу «Көкейкестінің» өте күрделі туынды екендігін көрсетеді. Күйдегі орындаушылықтың жаңа формасы, яғни шерту тәсілдерінің сан қырлы өрнегі – Тәттімбеттің күй тарту мектебін даралай түседі. Сөйтіп, ол домбыра үніне «жан бітіреді», күйдің табиғатын, сырын ашады. Тәттімбет лирикасының тағы бір қырын ашатын «Сылқылдақ» күйі. Бұл күйді композитор өзімен күй сайысына түсіп, өнер көрсеткен домбырашы қызға арнап тартады. «Сылқылдақ» күйінің музыка тіліндегі күміс қоңырау үні, әдемі әуені тындаушыға ерекше әсер қалдырады. Күй бойынан жастық жалын мен өмірге құштарлықтың лебі еседі. Күй сарыны Тәттімбетке тән композициялық ерекшелік қолтаңбасын даралап, оның шертпе күйдегі стилін танытады. Тәттімбетте «Қосбасар» атты күйдің бірнеше түрі бар. Осы аттас күйлер Тоқа, Әбді т. б. халық композиторларында да кең өріс алған.

Әр «Қосбасардың» өз тарихы, айтары бар. Тәттімбет 111 «Қосбасарлары» туған жер табиғатын, халық өмірін суреттейді. Тәттімбет тек күйші ғана емес, сөзге ұста, шешен, шыншыл, әділетті көксеген ақын жанды сері адам болған. Реті келгенде бай-манаптарды өткір тілімен мінеп отырған. Композитор «Бес

төре» күйін халықты қыспаққа алып, жәбірлеген төрелерге арнап шығарады. Бұл күйдің әр фразасы юморға толы.

1855 жылғы 24 наурызда Ресей патшасы II Александрдің таққа отыру тойына Тәттімбет өнерпаз ретінде Арқа қазақтарының өкілдерімен бірге Петербургке барады. Осы сапарында өзінің тамылжыта тартқан күйлері арқылы Петербургтің өнер сүйер қауымының назарын аударып, күміс медальға ие болады. Сол медаль бұрынғы Егіндібұлақ ауданы «Қаратау» ұжымшарының тұрғыны Тәттімбеттің шөбересі Өзек Кебішұлында сақталған. Тәттімбет күйлерін насихаттаған өз інісі Жақсымбет, балалары Мұсатай, Исатай, сондай-ақ домбырашылар Н. Шынтеміров, Ғ. Айтбаев т. б. күйлерін ел арасына таратушы ұрпақтары – домбырашылар А. Әжібекұлы, С. Қарабаева, Т. Түсіпбеков, Ғ. Кәріпбеков. Тәттімбет өнері ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып, күйшінің стильдік ерекшеліктерін сақтап, күй тарту мектебіне айналды. Кеңес дәуірінде Тәттімбет күйлерін орындап, насихаттаушы профессионал домбырашылар: Ә. Хасенов, М. Хамзин, У. Бекенов. Қазақ композиторларының камералық аспаптық, симфониялық, опералық туындыларында Тәттімбеттің көптеген күйлері қолданылды. Мысалы, Е. Г. Брусиловскийдің «Қыз Жібек» операсында «Былқылдақ», «Қосбасар»; «Жамбыл» фильмінде «Сарыжайлау» күйлері пайдаланылды. М. Сағатов Тәттімбеттің «Сылқылдақ» күйін эстрада оркестрінің сүйемелдеуімен трубаға арнап пьеса жазды. Күйшінің туған жерінде Егіндібұлақ халық аспаптар оркестрі, Қарағанды қаласындағы музыкалық училище Тәттімбеттің есімімен, ал Ақтоғай аудандағы халық ансамблі композитордың «Сарыжайлау» күйінің атымен аталады.

1984 ж. Егіндібұлақ аулында Тәттімбетке ескерткіш белгі (мүсінші Ж. Молдабеков, архитектор А. П. Малков) қойылды. Алматы консерваториясында 1971 жылдан шертпе күй класы бар. Ол Тәттімбет күйлерін негізге ала отырып, Қазақстанның басқа да өңірінің шертпе күй орындаудағы дәстүрлерін жинақтап үйретеді.

Әдебиеттер:

1. Будут звучать в веках. Бессмертные мелодии кюйши Таттимбета // Кюйши Турысбек Тусупбеков: - Астана, 2010. - С. 32-68

2. Таттимбет // Жубанов А.Струны столетий: - Алма-Ата, 1958. - С. 162-178.
3. Таттимбет - композитор, аристократ, госдеятель: // ADAM bol. - 2014. - № 2. - С. 47.
4. Таттимбет Казангапов (1815-1862) // Музыка әлемінде = В мире музыки. - 2005. - №4-5. - С. 24-27
5. Байганатов Б. Великий кюйши: О каз. нар. композиторе-кюйши, одном из классиков инструмент. музыки Таттимбете // Жизнь. - 2004. - №9. - С. 36-38
6. Игсатова Д. Казахский рыцарь-сэри: [Рассказ о великом композиторе Таттимбете] // АРУ ЖАН. - 2011. - № 9. - С. 2-7

21 желтоқсан

Сухан Мақсотұлы Камаловтың туғанына 85 жыл (1935-2018)

Сухан Мақсотұлы Камалов 21 желтоқсанда Қазталов ауданы Асанқұдық ауылында дүниеге келген.

Қазталов орта мектебін бітіргеннен кейін Сухан Мақсотұлы Қазақ мемлекеттік университетінің геология факультетіне түседі. С. М. Кирова. Оқу далалық геологиялық партиялар мен экспедициялардағы өндірістік практикалармен, спорттың белсенді сабақтарымен ұштасқан. Бітіргеннен кейін университет оны туған өлкелеріне жұмысқа жібереді.

Сухан Мақсотұлы коллектор ретінде жұмыс істей бастады, кейін Геолог, Жаңақала ауылынан оңтүстікке қарай 30 шақырым жерде Әукетайшағыл газ кен орнын барлау бойынша геологиялық-іздістіру партиясының аға геологы.

Жүргізілген жұмыстардың нәтижелері бойынша 1960 жылы жаңадан бастаған геолог Сухан Камалов Каспий маңы ойпатының орталық бөлігінде орналасқан Әукетайшағыл ауданының Тұзды-күмбезді құрылымдарының кең даму аймағында геологиялық құрылымы мен газдылығы туралы өзінің алғашқы дербес геологиялық есебін жазды.

1965 жылы Оралдан келген жас геолог Сухан Камаловты ҚазКСР Геология және жер қойнауын қорғау министрлігіне

жұмысқа шақырады. Мұнай және газ бөлімінің жетекшісі, одан кейін бас маманы лауазымында ол Батыс және Оңтүстік Қазақстан облыстарында мұнай-газ іздеу жұмыстарына жетекшілік етті. Жиі іс-сапарларға шығып, далалық геофизикалық партияларға және терең ұңғымаларға барып, ағымдағы (тоқсандық, жылдық) ғана емес, сонымен қатар перспективаға арналған бағдарламалар мен жұмыс жоспарларын әзірлеуге белсенді қатысты. Мәжілістер мен семинарларда ол мұнай геологиясы мен геофизика саласындағы көптеген көрнекті ғалымдармен танысады. Сухан Камаловтың ерекше шығармашылық және жеке қарым-қатынасы белгілі ленинградтық ғалым, геология-минералогия ғылымдарының докторы Г.Е. Айзенштадтпен қалыптасты. Ол Сухан Камаловты оның алғашқы ғылыми жарияланымдарынан кейін ғылыми жұмыстармен айналысуға сендірді. 1972 жылы ВНИГРИ белгілі ғылыми-зерттеу институтында (г. Ленинград) "Каспий маңы ойпатының солтүстік және солтүстік нақты бөліктерінің және іргелес аумақтарының геологиялық құрылымы мен мұнай-газдылығының келешегі" тақырыбында геология-минералогия ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін диссертация қорғады.

Диссертацияны қорғағаннан кейін 1972 жылдың күзінде Сухан Мақсотұлы Ақтөбе терең бұрғылау мұнай барлау экспедициясының бас геологы болып тағайындалды. Бұл жерде оның басшылығымен көмірсутектерді іздеу едәуір шамада Каспий маңы ойпатының шығыс борттық бөлігіне қайта бағдарланды, нәтижесінде 1978 жылы Ақтөбедегі ең ірі Жаңажол мұнай - газ кен орнының, ал кейінгі жылдары палеозой жасындағы карбонатты шөгінділердегі (Қожасай, Синельников, Өріктау, Әлібекмола) бірқатар кен орындарының ашылуына алып келді.

Сухан Мақсотұлының диссертациясының ең тамаша қорғауы Қарашығанақ мұнай-газ конденсаты кен орнының ашылуы болды. Олар әзірлеген терең ұңғымалардың тиімді орналасу схемасы қаражат пен материалдық-техникалық ресурстарды көп үнемдеу кезінде барлау жұмыстарын жүргізуге және өте қысқа мерзімде объектіні пайдалануға енгізуге мүмкіндік берді.

1991 жылы С. М. Камалов Геология және жер қойнауын қорғау жөніндегі мемлекеттік комитет төрағасының орынбасары болып тағайындалды. Бұл ел өміріндегі өте күрделі кезең болды.

1992 жылдың соңында С. М. Камалов "Қазақгаз" мемлекеттік холдингінің жүйесіне ауысады, онда ол "Қарашығанақ" кен орнын игерумен айналысқан "Қарашығанақ" өндірістік бірлестігін басқарды.

Бір жарым жылдан кейін оған мұнай-газ компаниялары үшін жобалау жұмыстарын орындаған "Қазақгазжобалау" жобалау институтын қайта жаңғырту ұсынылды.

С. М. Камалов докторлық диссертациясын қорғағаннан кейін 1994 жылы ҚР Ұлттық Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі болып сайланды. 2004 жылы ол оның нақты мүшесі (академик) болды. Қазақстан аумағында терең ұнғымалар құрылысының көптеген техникалық және геологиялық жобаларын құру және оған қатысқан оның жоғары инженерлік қасиеттері 1995 жылы ҚР Инженерлік Академиясының академигі болып сайлануына алып келді. Бірақ екі академияның академигі лаврға құрмет көрсетпейді және тек жобалық институттың бас директоры лауазымында ғана емес, екі Академиямен өткізілетін тұрақты сессиялардың жұмысына қатысады, "Мұнайшы" қоғамдық қорының қамқоршылық кеңесінің мүшесі болып табылады. Геология саласының ардагерлеріне үлкен қайырымдылық көмек көрсететін н. Марабаева.

Оның үздіксіз шығармашылық "жануы" 326 беттен тұратын көлемді монография жазуға және шығаруға әкелді. Қарашығанақ мысалында іздеу әдістемесі және оларды игеру технологиясы". Кітап 1997 жылы Ресей инженерлік академиясының Самар филиалымен 500 дана тиражбен шығарылды.

1999 жылы ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Сухан Мақсотұлына "Парасат" орденін, 2008 жылы үшінші дәрежелі "Батыс" орденін тапсырды.

Әдебиеттер

1. Зорина Л. табу және берілмеу: [Мемлекет басшысының қолынан үшінші дәрежелі "Батыс" ордені] // Орал өңірі. - 2008. - 4 қаңтар.
2. Марченко М. А. "Жұлдызды сағат" Сухана Камалова: Деректі этюдтер // орал Өңірі. -2008. -5,10,12,15 шілде.
3. Ярлов В. Первооткрывателю Қарашығанақ – 70 жыл // орал Өңірі. -2005. - 24 желтоқсан.

23 желтоқсан

Мендігерей Ипмағамбетовтың туғанына 145 жыл (1875-1919)

1875 жылы 23 желтоқсанда Теректі ауданында кедей шаруа отбасында дүниеге келген.

Бірінші орыс революциясы кезінде М. Ипмағамбетов еңбекшілердің саяси ағартуымен айналысады.

1218 жылдың 18 наурызында Орал қаласында облыстық кеңес съезінде Ипмағамбетов атқарушы комитеттің мүшесі және денсаулық сақтау комиссары болып сайланады.

1918 жылғы 28 наурыздан 29 наурызға қараған түні Оралдағы төңкеріс төңкерісі болды. Ақ гвардияшылар облыстық атқару комитеті мен Орал кеңесі мүшелерінің үстінен қанды шайқасты. Осы уақытта М. Ипмағамбетов кенттерде және қазақ ауылдарында үлкен үгіт-насихат жұмыстарын жүргізді.

1919 жылдың қаңтар айында Қызыл Армия бөлімдерін Орал азат етті. Бұл күндері Мендігерей Ипмағамбетов Орал облыстық комитетінің Ұлттық істер жөніндегі алқасында жұмыс істеді. Нұсқаушы болып жұмыс істей отырып, М. Фрунзенің Қызыл Армия бөлімдерін ұйымдастыру бойынша еңбек етіп жүрген қазақтарға деген үндеуін насихаттауға белсенді қатысты.

Орал қалалық партия комитеті Орал қаласының тұрғындары арасында жұмыс істеу үшін Мендігерей жіберді, ол халық арасында үгіт жүргізді, кавалериялық қазақ ат бригадасы үшін жастар отрядтарын құрды, қорғаныс штабына жау бөлімдерінің жағдайы, олардың қару-жарағы, бекеттері мен алға жылжуы туралы ақпарат берді.

Орал қаласынан қоршауды алып тастағаннан кейін Мендігерей Ипмағамбетов Темір уездік ревком мүшесі міндетін атқарады және жолдастары тобымен Темірге барады, кедейлер арасында түсіндіру жұмыстарын жүргізеді, Жергілікті кеңестерді ұйымдастырады, партиялық ұяшықтарды құрады. Жолда ол алашордалықтармен тұтқындалып, Жымпиты түрмесіне аттанып, 1919 жылы атылды.

Әдебиеттер

1. М. Ипмагамбетов, ол туралы. // Революция отында. – Алма-Ата, 1957. - С. 132-133.
2. Дош А. Үшін жарқын өмір // Орал өңірі. - 1982. - 7 жел.

23 желтоқсан

Николай Степанович Чуриковтың туғанына 110 жыл (1910-1997)

Николай Степанович Чуриков 1910 жылы 23 желтоқсанда Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданы, жұмат ауылында шаруа отбасында дүниеге келді.

Ол ата-анасынан ерте айырылып, балалар үйінде тәрбиеленді. 1926 жылы Орал қаласындағы комсомол қатарына қосылып, ЧОН отрядының (арнайы жасақтардың) жауынгері болды. Саратов кооператив техникумын бітірді, Оралда Осоавиахим қалалық кеңесінің төрағасы, облыстық тұтынушылар одағында жұмыс істеді.

1941 жылдың шілдесінде, 1942 жылдың шілдесінде армияда ерікті түрде майданға аттанды. Шабуылшы Н. Чуриков Сталинград маңында алғашқы шомылдыру рәсімінен өтті, осында жойылған жаулардың жеке есебін бастады. Қысқа мерзімде 79 фашист Чуриковтың қолына түсті. Красноармейская «Ворошиловец» газеті бүкіл бетін Орал жағасындағы жауынгерге арнады, оның ерлігі «Сталинградты қорғағаны үшін» медалімен марапатталған. Серафимович үшін болған шайқастарда ол ауыр жараланып, кеудесіне «Қызыл жұлдыз» ордені түсті. 1943 жылы сауыққаннан кейін офицерлік курстарды бітіріп, кіші лейтенант атағын алып, тағы да майданға аттанды.

Кеңес әскерлерінің шабуылына қарсы қатты қарсылық көрсетіп, немістер Днепрге қарай шегініп, өзеннің батыс жағасында тіреу болады. Чуриковтың кіші лейтенанты взводына (241-ші атқыштар полкі, 95-ші атқыштар дивизиясы, 49-армия, 2-Беларусь майданы) Днепрді Колесница ауылына жақын жерде

күштеп шығаруға бұйрық берілді. Могилев және шегінген фашистік әскерлердің өтуін бұзады. Жаңбыр астында импровизацияланған құралдар - бөренелер, қылшық ағаштар, жауынгерлер жағаға жетті. Бөлім немістердің басты өткелінің орналасқан жеріне жасырын түрде кіріп, тиімді позицияға ие болды. Таңертең, көлік қозғалысы басталған кезде, жау пулеметінде пулеметтер мен пулеметтерден понтондар, қайықтар, жаяу әскер мен жабдықтар атылды. Дүрбелеңде фашистер суға лақтырып, батып кетті, оқтан өлді. Тірі қалған адамдар жағаға шығып, шабуылға асықты. Кеңес жауынгерлерінің мықтылығын бағалай отырып, жау Чуриков взводына қуатты миномет пен артиллериялық от жіберді. Отставкадағы командирдің орнына Н.Чуриков жауынгерлерді көтерді. Төрт қарсы шабуыл жасалды. Қарақшылардың саны еріп, патрондар мен гранаттар таусылды. Немістер қайтадан шабуыл жасап, командир өзінің соңғы шайқасында достарын көтерген кезде, біздің миномёттар келе жатқан нацистерге соққы берді - екі мылтық компаниясы ұрыс даласына келді. Оларды тек үш адам қарсы алды: кіші лейтенант Чуриков, оның тәртіптегі және жасақ командирі. Большая Церковщина ауылына жақындағанда немістер колонна қоршауды кесіп өтуге тырысты. Өзеннен өтіп, Н. С. Чуриковтың жауынгерлері қара бидай алқабы арқылы жасырын түрде ауылдың шетіне жетіп, немістердің шегіну жолын кесіп өтті. Кейінгі ұрыста Н.Чуриков бірнеше немістерді жойып жіберді, олардың атыс нүктелері қолмен ұрысқа түсті және ауыр жараланды. Орал ауруханасында ол 1944 жылдың 21 шілдесінде Кеңес Одағының Батыры атағын алғанын біледі. Соғыстан кейін Н.Чуриков бейбіт жұмысқа оралды. 1957 жылы Ленинград өсімдіктерді қорғау институтын бітірді, Оралдағы облыстық өсімдіктерді қорғау станциясының бастығы болып жұмыс істеді.

Ленин ордендерімен, 1-дүниежүзілік соғыс, Қызыл Жұлдыз, Құрмет белгісімен, медальдармен марапатталған. 1997 жылы Оралда қайтыс болды.

Әдебиеттер:

1. Чуриков Н. С., ол туралы // Кеңес Одағының Батырлары - қазақстандықтар. - Алма-Ата.,1968. - Т. 2. -Б. 379-380

2. Чуриков Н. С., ол туралы // Кеңес Одағының Батырлары – Орал өңірі.- Орал,1985.-С. 48.

3. Н. С. Чуриков, ол туралы/ / Батыс Қазақстан облысының әскери комиссариатының тарихынан. - СПб, 2001. -С. 69.

Дәулеткерей Шығайұлының туғанына 200 жыл (1820-1887)

Дәулеткерей Шығайұлы 1820 жылдар шамасында қазіргі Орал облысының Орда ауданында ауқатты отбасында дүниеге келген. Әкесі Шығай да, Бөкей ордасының ханы Жәңгір-Керей хан да оны бала жасынан ел билеуге, төрелік салтанат құруға тәрбиелеген. Алғашқы уақытта ол сол елдегі жеке-жеке руларды басқарып көреді. Бірақ билікте жүрген адамның амалсыздан қатігез болатынын ол нәзік жүрегімен ерте түсінеді. Туысы Жәңгір ханның қарапайым қазақтардың жерін тартып алып, шұрайлы, өзен-сулы жайылымдарды, қыстауларды кең даламызға бойлай еніп келе жатқан орыс отаршылдарына беруі Дәулеткерейдің де ызасын келтірген. Тікелей қатыспаса да XIX ғасырдың орта тұсындағы Исатай-Махамбет көтерілісіне тілектес болған деген дерек те бар. Мұны оның "Жігер" атты күйінен байқауға болады.

Атақты музыка зерттеушісі, академик Ахмет Жұбановтың айтуына қарағанда, Дәулеткерейдің туған жиені, Кеңес өкіметінің тұсында өмір сүрген Науша Бөкейханов күйшінің елу шақты күйін тартады екен. Даңқты сазгер туралы, құнды деректер берген де сол кісі көрінеді. Дәулеткерей бала кезінде молдадан оқып, мұсылманша хат таныған. Ресейде білім алып, кейін генерал дәрежесіне дейін жеткен хан Жәңгір Ордада балалардың орысша білім алуына да жағдай туғызыпты. Дәулеткерей орысша үйреніп, оқи да, жаза да алатын болған. Кішкентайынан-ақ оқымысты бала атанған. Домбыраны тамаша орындаушы Мүсірәлі деген күйшіден шеберлікті үйренген. Оның үстіне сұлтандардың қысқы мекеніне айналған Ордаға қырқыншы жылдардың бас кезінде Саратовтан драма және эстрада артистері шақырылады екен. Дәулеткерей орыс және Еуропа музыкасымен

жастайынан танысқан деген жорамал бар. Ол орыстың балалайкасында шебер ойнапты. Сондай-ақ гитара мен мандолинаны да тарта білген. 1854 жылы француз саяхатшысы Паули сызған суреттің нобайымен Чередеев салған акварельде күй тартып отырған Дәулеткерей, одан басқа да аспаптарда орындаушылар бейнеленген. Ең қызығы — ортада билеп жүрген еркек бейнесі бар.

1855 жылы Екінші Александр патшаның таққа отырып, тәжіккію салтанатына қатысқан өкілдердің ішінде Дәулеткерей де бар еді. Оны делегация құрамына кіргізудегі мақсат бірте-бірте ел басқару тәртібін үйрене берсін дегендік еді. Бірақ ол патша колонизаторларының сарайымен емес, озықойлы Ресеймен, Пушкин елімен танысуға келген-ді. Ол осы сапардан көрмегенін көріп, естімегенін өз құлағымен естіп қайтады. Еуропа сазгерлерінің оркестр ойнаған шығармаларын тыңдайды. Өзі өлең жазбаса да поэзияны жүрегімен түсінетін күйші екі жылдан кейін Пушкинге, ақынның өзі оқыған лицей жанынан ескерткіш қоюға Бөкей ордасынан қаржы жиналған кезде, бірінші болып өз үлесін қосқан. Дәулеткерей 1861 жылы Қызылқұрт елінің билеушісі боп тағайындалған соң, бір жылдан кейін күй атасы Құрманғазымен кездескен. "Дәулеткерейдің Құрманғазымен әңгімелесіп, халық дәстүрі үлгісіндегі басқа да домбырашыларды көріп тануы, оның музыкалық творчествосына қатты әсер етеді", — деп жазады академик Ахмет Жұбанов.

Құрманғазы және оның шәкірттерінің ең үздік музыкалық шығармалары дауылдатқан екпінімен, тастай тегеуірінділігімен, өршіл батылдығы, кең тыныстылығымен ерекшеленеді.

Дәулеткерейдің халық тағдырын, елдің еркіндікке ұмтылу сезімін бейнелеген "Топан", "Жігер" атты күйлері тегеуірінділігімен қоса тақсірет көрген ержүрек адамның салмақты, салиқалы тебіреніс-толғанысын бейнелейді.

"Жігер" туралы Затаевич былай деп жазған: "Бұл күй — дыбыстық мүмкіндігі аз домбыраның тар көмейіне сыймай, тасып жатқан терең де мол, көтеріңкі лептегі мән-маңызы зор шығарма".

Өткен ғасырдың жетпісінші жылдары қайтыс болған Дәулеткерей, ұзақ уақыт өмір сүрмесе де артына өлмес, өшпес мұра қалдырып кеткен ұлы күйшілердің бірі.

Әдебиеттер

1. "Даулеткер туралы": ол туралы / / Жұбанов А. Струны жүзжылдықтар. - Алматы, 2001. - С. 83-253.
2. Аравин И. В. Дәулеткерей және XIX ғасырдың музыкасы.-Л, 1984.- 150 Б.
3. Иванова М. Дәулеткерей: Олардың есімдері қала картасында // жайық үні.-2006.- 11 мамыр.
4. Утегалиева Б. Күй-да камералық-аспаптық звучании // Музыка әлемдері. -2008. -№4. - С. 25.

Сармалайдың туғанына 185 жыл (1835-1885)

Садық Сармалай 1835 жылы Батыс Қазақстан облысы Казталов ауданы (Фурманов) Талды-Құдық елді мекенінде дүниеге келген.

Садық-эхо оның шын есімі, ал Сармалай - "Қызыл батрак" дегенді білдіреді.

Садық ұрпағы кедей болды, мал жеп, Батра болды. Бала кезінен оның музыкаға бейімділігі болды. Сармалай осы құралды жақсы меңгерген әкесін еліктеп, шабызғада ойнаған. Постуше өмір салты, табиғат аясына тұрақты болу Сармалайдың музыкаға табиғи бейімділігінің дамуына қолайлы жағдай жасады, ал сыбызғы оған барынша қол жетімді құрал болды. Оның көптеген күйлерінің сюжеті табиғатпен, жануарлармен, құстармен, көлдермен, өзендермен тығыз байланысты. Бұл күйлер "Нар иген" ("сауу түйе"), "Жорға аю" ("аю-иноходец"), "Шал бүркіт" ("ескі бүркіт"), "Бұлбұл" ("бұлбұл") және т. б. күйлер.

Сармалай аспапты жетілдірумен айналысады: сыбызғы тесіктерінің санын 6-ти-ге жеткізеді, бұл аспапты дыбыстық байытуда үлкен рөл атқарады.

Сармалай 70-ші жылдары Маңғышлақ ауданында болып, сыбызғыдан өз руларын жасап, Орда, Орал, Орынбор, Башкирияда, базарда, жәрмеңкелерде, тояхтарда, жиындарда ойнады.

70-ші жылдардың ортасында Сармалай өз ауылына оралып, сыбызғыға арналған күйлерді шығарумен айналысады. Сармала,

басқа да халық композиторлары сияқты қазақ қыздарының тағдырын сатып алған. Бұл жерде Сармалай шығармашылығының шыңы болып табылатын "Мұңды қыз" ("қайғылы қыз") күйлерін шығарады.

Сармалай елу жыл өмір сүрді. Ол шамамен 1685 жылы қайтыс болды. Сармалайдан сыбызғыға Ерғали Жарықбасов (1860— 1923) және Вали-Исхак Валиевтың әкесі.

Әдебиеттер

1. Сармалай, ол туралы // Жұбанов А. Струны жүзжылдықтар. - Алматы, 2001. -С. 259-268.

Константин Александрович Федин 110 жыл бұрын Оралда болған (1910)

Белгілі кеңес жазушысы Константин Федин (1892-1977) Саратовта дүниеге келді, балалық шағын өткізді. Саратов әскерлері оның көптеген шығармалары мен бейнелерін жасау үшін материалдар жинады.

Бірақ жазушы Константин Фединнің өмірбаянында біздің өлкемізге байланысты маңызды кезең бар. Және байланысты емес, бірақ белгілі дәрежеде жазушы шығармашылығына түрткі болды.

Константин Федин Орал қаласында бірнеше рет болған, мұнда өзінің аға әпкесі Александрға қонақ болған. "Костер" романы бойынша жұмыс істей жүріп, ол былай деп жазды: "Өзінің қайраттылық еңбегінің батырлығын жазушының тағдыры келген жаздың белгісіз және қайғылы жазымен ғана салыстыруға болады – 1910 жылғы Оралмен, онда Қарашаров сияқты саяжай мансарында менің алғашқы әңгімемім бір рухпен жазылған".

Оралдағы "Братья" романын құру үшін К. Фединаға әсер етті. Оның әрекеті Орал қаласында революция қарсаңында және азаматтық соғыс жылдарында орын алады. Романның басты кейіпкері Никита Каревтің тағдыры Константин Фединнің тағдырына ұқсайды. Оның кейіпкері сияқты, ол скрипкада

ойнауды үйренеді, содан кейін Германияға оқуға барады және онда азаматтық тұтқынның жағдайында болады.

Константин Федин көрнекті кеңестік жазушы, Социалистік Еңбек Ері, КСРО ҒА мүшесі. "Қалалар мен жылдар", "Еуропаны ұрлау", "Братья" романдарының авторы, "Алғашқы қуаныш" трилогиясы, "Ерекше жаз", "Алау" және көптеген повестердің, әңгімелер мен әдебиеттанулық еңбектердің авторы; ол бізге бай шығармашылық мұра қалдырды. Оның шығармалары бірнеше рет сахналанып, экрандалды.

Константин Федин 1959 жылдан өмірінің соңғы күндеріне дейін КСРО Жазушылар Одағын басқарды.

Саратов қаласында Константин Федин хил үйінде әдеби мұражай ашылды. Оның құрушысы және сақтаушысы Орал қаласының тумасы Рассохин болды. Қолжазбалардың арасында Оралдағы әпкесіне К. Фединнің көптеген хаттары сақталған.

Орал қаласында Константин Александрович Федин тоқтаған және тұрған үйі сақталды.

Әдебиеттер

1. Павлова Т Орал өмірде К. Федин // Орал өңірі.-1992.- 4 наурыз.
2. Кеңес жазушысы К. А. Фединнің туғанына 100 жыл (1992-1977) // Орал өңірі. -1992. -29 дек.
3. Оралдың Шығармашылық тағдырында К. А. Федина / / Н. И. Фокин, Н. М. Щербанов. -Кемерово-Орал, 1995. -С. 30-36.

Всеволод Вячиславович Иванов Қазақстан Республикасы, Орал қаласында болған күніне 95 жыл (1925)

20-шы жылдардың ортасында Орал өңірінің қонағы Всеволод Вячеславович Иванов (1895-1963 жж.) болды. Сол кезде танымал "Партизан повестерінің" авторы, ол Солтүстік Қазақстаннан (Семей елін) республиканы жақсы білетін, шығармашылықпен байланысты болған: оның кейбір шығармаларының әрекеті қазақ даласында жүріп жатыр, Б. Майлинмен және Ғ. Мүсіреповпен бірге ол

Амангелді Имановқа арналған фильмнің сценарийін жасады. Жазушы оны үнемі "Қазақстанның алтын және мөлдір пейзаждары" қудалағанын мойындады.

Танымал кеңес жазушысы В.В. Иванов Қазақстанға тұрақты сипат алды. Біздің өлкемізде Ивановтың 1925 жылы жазда үгіт-насихат ұшағына қатысып келді". "Ақиқат" ұсынысы бойынша Мәскеу-Царицын, Астрахань-Гурьев, Орал, Орынбор, Мәскеу бағыты бойынша алғашқы кеңестік ұшақтарда үгіт-насихат жүргізіп барды. Агитоблет өте қызықты болды, жарқын көріністер менің басымды толтырды...",- бұл қысқаша сөз тіркесі жазушының біздің өлкемізде болуына тікелей қатысы бар.

1925 жылдың жазында (азаматтық авиацияны дамыту мақсатында құрылған ерікті әуе флотының ресейлік қоғамы) әскери-техникалық білімді насихаттау мақсатында еліміздің шалғай аудандарына ұшуларды ұйымдастырды. Сол кезде жергілікті газет жазғандай, "авиациялық және химиялық қорғаныс компаниясына байланысты жергілікті жерлерде үгіт жұмыстарын жүргізу үшін КСРО-ның әртүрлі қалалары мен ауылдарына 200-ге жуық ұшақтарды жіберді" ("Красный Урал", 1925, 18 шілде).

В. Ивановтың ұшуға қатысуы жазушының қазіргі заманның материалына терең үңілу әрекеті, елде болып жатқан өзгерістер сипатын, әсіресе шалғай аудандарда драмалық түрде өткенін түсіну, күрделі әлеуметтік оқиғалардың әсерінен адам тұлғасында бекітілген жаңалықты көру сияқты түсінген жөн.

Жазушының Орал қаласына келуі әдеби қоғам өміріндегі елеулі оқиға болды, оның үстіне пайда болған УАПП "Маститой" автор тарапынан қолдау көрсетуді қажет еткен.

30 шілде күні Пролетар жазушылары қауымдастығының бастамасымен әдеби кеш ұйымдастырылды. Ол өзінің бірнеше әңгімелерін оқыды ("Дите", "өзі туралы әңгімелер", "Нежинские огурцы", "Сағаттар"). Оралдықтар 1 тамызда "Красный Урал" газетінің атап өтуінше, жазушыны және оның әңгімелерін өте жылы қарсы алды. Әдеби кеште оқыған шығармаларды таңдау бірнеше оғаш: бұл - жазушының ең жақсы шығармалары емес. Онда бұл таңдауды тек көркем және тақырыптық шешімдердің әртүрлілігін көрсетуге ұмтылумен ғана түсінуге болады, жазушы ретінде "партизандық повестерден" кейін - оқырманға адам сипатындағы бейнеде жаңа нәрсе ұсына алады. Олар шын

мәнінде әр түрлі, бұл оқыған шығармалар: егер "өзі туралы әңгімелер" азаматтық соғыс оқиғалары туралы баяндайтын болса, әңгіме драматизмімен ерекшеленеді, онда "Нежинские огурцы" және "Сағаттар" күлкілі элементтен тұрады.

Батыс Қазақстан облысында болу ол үшін жемісті және нәтижелі болды. Жазушы "Казаки" романымен белсенді жұмыс істейді, онда жергілікті емес, жалпы халықтық мүддені білдіретін жаңа мәселелерді шешуге тырысты. Ойланған жұмыстың негізіне Күләш туралы бұрыннан белгілі сюжет алынды. Бірақ бұл танымал әңгімеде ғана емес, әлеуметтік төңкеріс жағдайында кейбір жалпы халықтық этикалық көріністердің күйреуін көрсететін нақты әлеуметтік-психологиялық материалда да бар.

"Казактар" романы В. Ивановпен жазылмаған: жазушының ойы мен нақты өмірлік материал арасында айқын қарама-қайшылық пайда болды. Оралдағы казак тұрмысының және әлеуметтік қатынастардың шынайы бейнесін жасау үшін Оралға барған сапардан қысқаша әсерлер жеткіліксіз болды. Кейінірек В. Иванов жиналған материалды, "Кремль" романының "Казаки" романының идеяларын пайдалануға тырысты, бірақ тағы да сәтсіздікке ұшырады.

Сапардан алған әсерлері аз әдеби формада, әңгімеде немесе очеркте ғана көрініс табады. Всеволод Иванов жасайды цикл "Бірі-Жайық притчей" ("Про екі аргамаков Туралы" және "Казачке Марфе") және әңгіме "Гафир және Азамат". Олардың жалпы пафос белгілі "Құпия" жинағымен тығыз байланысты (1927 ж.), оның құрамына алғашқы екі шығарма кірді.

"Яицкие притчи" азаматтық соғыс материалына негізделген, жазушының басқа шығармалары бойынша кейбір таныс адамдарды адамның күрделі, қарама-қайшы әлеуметтік және психологиялық жағдайларда өз жолдарын іздеу себептерін қайталайды. В. Ивановтың жаңа кейіпкерлері өмірдің ең басты сұрақтарына жауап іздейді-адам болмысының мәні, адамның мінез-құлқының себептері мен себептері (сыртқы емес, ішкі, рухани), драмалық шатасқан жағдайларда. Жазушы революцияның әсерінен ескі әлем мен патриархалдық адамгершілік қатынастардың ыдырау процесін көрсетеді, бұл 20-шы жж. прозада бірнеше рет пайда болды.

Жазушы казак тұрмысының материалында - әр түрлі дәуірлердің тоғысында болған адамның мінезіндегі ішкі

өзгерістер процесі, адам тұлғасында ақылсыз, ескі әлемге қатысты кейбір сезімдердің, ұсыныстардың сынуы болып табылады.

Всеволод Вячиславович Ивановтың бұл шығармалары жазушының шығармашылық өмірбаянында маңызды рөл атқарды.

Әдебиеттер

1. Иванов в. В., о нем // Фокин Н.И., Щербанов Н.М. Русское литературное Приуралье. -Кемерово-Орал,1995. - С. 37-41.
2. Ашғалиев. М. Всеволод Иванов орал Өңірі// орал Өңірі. -1982. - 2 наурыз.
3. Фокин Н. Всеволод Иванов және біздің өлке // орал Өңірі. - 1980. -20 сент.

Есімдердің алфавиттік көрсеткіші

«А»

Абдолов Ы.	38
Абдуллин Ғ.	35
Әбілов Х.	38
Абуханова А.	20
Авиценна	31
Айталиев Ш.	16, 48
Айтасов М.	38
Айтиев Қ.	15
Айтушев Ф.	37
Айшуақ хан	32
Айшуақов Б.	32
Ақмамбетов Ғ.	16
Ақтамберді-жырау	31
Ақтанов М.	33
Аронов Қ.	28
Аронұлы С	32
Асанов Ж.	34
Атоян П.	26
Ахметов К.	25
Аюпов Б.	38

«Ә»

Әбілғазиев Б.	38
Әбілғазыұлы А.	32
Әбілқасова Д.	15
Әбуғалиев І.	29
Әжімұратов Қ.	16
Әлімжанов Ә.	20
Әкімова З.	37
Әубәкіров Я.	23, 73

«Б»

Байжанов Ж-М.	22, 67
Баймағамбетов Қ.	36
Байпақов Қ.	27
Байтанаев Ә.	30

Бақтыгереев Т.	22
Балашов А.	37, 58
Батыров М.	27
Бегалин С.	27, 83
Бекмаханов Е.	17
Бекмаханов М.	32
Бекмаханова Н.	27
Бектаев Қ.	28
Бекхожин Қ.	30
Бозов Н.	39
Бөкин Т.	19
Бөкеев Ғ.	33
Бөкейханов М.	35
Бөкейханов Н.	34
Брусиловский Е.	26
Бутин М.	16

«В»

Ворожейкина О.	22
Вяткин М.	23, 69

«Г»

Губарев Г.	23, 72
------------	--------

«Ғ»

Ғабдуллин М.	27, 79
Ғаязов А.	18
Ғұбайдуллин А.	29

«Д»

Дарбаева Т.	22
Дауымов С.	16
Дияров Қ.	26
Добряев П.	24
Доронин Г.	21, 64
Досанов С.	15
Досқалиев М.	37
Досмұхамедов Ж.	35

Доспамбет-жырау	31
Дулатов М.	27, 84

«Е»

Елагин А.	24
Ерғалиев А.	25
Ерғалиева Г.	27
Еркебаев С.	23
Ерубасева Ж.	36
Есеева Г.	22
Есенберлин І.	15,45

«Ж»

Жақыпов М.	19
Жақыпов Х.	24
Жандарбеков Қ.	15
Жантикин М.	18
Жищенко А.	16
Жұбандықов К.	34
Жұмағалиұлы А.	35
Жұмағалиев А.	18, 62
Жұмаш молла	34

«З»

Зарипов Г.	24
Здродовский П.	20
Зрелов И.	37

«И»

Ибалиева М.	19
Иванов В.	37
Иманғалиев Қ.	28
Ипмағамбетов М.	30, 95

«К»

Камалов С.	29, 92
Керімбеков С.	36
Копытин В.	15
Короленко В.	21

Көтібарұлы Е.	34
Куличев И.	23, 74
Культюшнов Н.	18
Кушаев Г.	18
Күсепқалиев Д.	34

«Қ»

Қадырбаева А.	27, 82
Қажымұратов С.	18
Қазанғапұлы Т.	28, 89
Қазтуған-жырау	31
Қалдаяқов Ш.	23
Қанатбаева Ә.	28
Қаратаев Б.	34
Қаратаев М.	30
Қараш Ғ.	34
Қасым хан	31
Қожамбайұлы Қ.	33
Қоңыратбаев Ә.	24
Қошқарбайұлы Ш.	34
Қуатов Ә.	22
Құнанбаев А.	9, 23, 69

«Л»

Левшин А.	32
Леман А.	33
Лепехин И.	24
Лессинг	32

«М»

Мағауин М.	16
Мадиров Қ.	21
Манкеева Ж.	19
Масленников И.	24
Махимов Т.	24
Мәметов А.	36
Молдағалиев Б.	17
Молдағалиев Ж.	25, 76
Момышұлы Б.	30

Мусин Ч.	17, 52
Мұқанов М.	25
Мұқанов С.	19
Мұқашев С.	39
Муллан Ж.	34
Мұхамбетов А.	38
Мұхаммед	31
Жамал Мухаммед	31
Мұханбетчина А.	21
Мырзағалиев Т.	16
Мырзалиев Қ.	15, 43

«Н»

Нагурный В.	23
Назарбаев Н.	21, 65
Найзаұлы Ж.	34
Нарықов А.	21
Нәжімиденов Ж.	28
Небольсин П.	33
Неталиева Қ.	19
Нұрмақов Н.	19

«О»

Ойшыбаев Б.	17, 39
Омарғалиев М.	25, 77
Оспанов Қ.	18

«Ө»

Өтегенов Н.	37
-------------	----

«П»

Плещеев А.	15
Потанин Г.	25
Пышкин Б.	21

«С»

Савичев Н.	32
Салауаткерей	35
Самсонов А.	30

Сапарғалиев М.	20, 63
Сарбупин Н.	35
Сармалай	33, 100
Сәрсенбаев Ә.	25
Сарыбаев Ш.	18, 55
Сәдуақасов С.	36
Сәтпаев Қ.	22
Северцев Н.	19
Сержанов М.	36
Стрелец Д.	23
Сүлейменов Ә.	39
Сүйіншәлиев Х.	36
Сұлтанқожа-ұлы М.	33
Сыздықов К.	29
«Т»	
Тәтикара акын	32
Тәжібаев Т.	17, 53
Тәтібаев Қ.	35
Тәуке хан	31
Тоқай Г.	35
Тілендиев Н.	18, 60
Тұрлығұлов Т.	29
«У»	
Уәлиханов Ш.	26
«Ү»	
Үсенұлы У.	32
«Ф»	
Әл-Фараби	31
Федин К.	36, 101
Фрунзе М.	17,
«Х»	
Хангелдіұлы Р.	32
Ханыков Я.	33
Хасанғалиев Е.	17, 26

Хасанов С.	20
Хасанова І.	27
«Ч»	
Чесноков Н.	20
Чуриков Н.	29, 96
«Ш»	
Шалкииз-жырау	31
Шамсутдинов Х.	36
Шевченко Т.	22, 26, 78
Шолохов М.	20
Шомбалов М.	37
Шүкірәліұлы Қ.	32
Шығаев Ш.	33
Шығайұлы Д.	32, 98
Шымырлы Е.	33
Шыңғысхан	31
«Ы»	
Ысқақов А.	27
«І»	
Ізімғали әулие	35

МАЗМҰНЫ

Құрастырушыдан.....	3
Қазақстан Республикасының мемлекеттік және ұлттық мейрамдары.....	10
Кәсіби мерекелер мен аталып өтелетін күндер.....	10
2020 жылы атап өтілетін және еске алынатын айтулы күндер тізбегі.....	15
Айы мен күні белгісіз 2020 жылы еске алынатын күндер	31
Мырзалиев Қадыр Ғинаятұлының туғанына 85 жыл.....	42
Ільяс Есенберлиннің туғанына 105 жыл.....	44
Айталиев Шмидт Мұсаұлының туғанына 85 жыл.....	46
Бекмаханов Ермұханның туғанына 105 жыл.....	49
Чапай Ғабдығалиұлы Мусиннің туғанына 85 жыл.....	51
Туғанына 105 жыл Төлеген Тәжібайұлы Тәжібаев ҚазССР Ғылым Академиясының академигі.....	52
Шоры Шамғалиұлы Сарыбаевтың туғанына 95 жыл.....	53
Александр Георгиевич Балашовтың туғанына 95 жыл.....	56
Нұрғиса Атабайұлы Тілендиев туғанына 95 жыл.....	58
Абдолла Жұмағалиевтің туғанына 105 жыл.....	59
Махмұд Сапарғалиевтің туғанына 110 жыл.....	60
Геннадий Николаевич Дорониннің туғанына 75 жас.....	61
Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың туғанына 80 жас.....	62
Байжанов Жаяу Мұса туғанына 185 жыл.....	64
Михаил Порфирьевич Вяткиннің туғанына 125 жыл.....	66
Абай (Ибраһим) Құнанбайұлының туғанына 175 жыл.....	67
Григорий Миронович Губаревтің туғанына 95 жыл.....	70
Яхия Әубәкірұлы Әубәкіров туғанына 95 жыл.....	70
Иван Андреевич Куличевтің туғанына 100 жыл.....	71
Жұбан Молдағалиевтің туғанына 100 жыл.....	73
Мақсұт Константинович Омарғалиевтің туғанына 75 жыл.....	74
Тарас Григорьевич Шевченко (170 жыл (1850) бұрын Орал қаласында болған.....	76
Ғабдуллин Мәлік туғанына 105 жыл.....	77
Айсұлу Қадырбаеваның туғанына 70 жас.....	79
Сапарғали Ысқақұлының Бегалин туғанына 125 жыл.....	80
Міржақып Дулатов туғанына 135 жыл.....	82

Жүмекен Сабырұлының Нәжімеденов туғанына 85 жыл.....	84
Тәттімбет Қазанғапұлының туғанына 205 жыл.....	86
Сухан Мақсұтұлы Камаловтың туғанына 85 жыл.....	89
Мендігерей Ипмағамбетовтың туғанына 145 жыл.....	92
Николай Степанович Чуриковтың туғанына 110 жыл.....	93
Дәулеткерей Шығаевтың туғанына 200 жыл.....	95
Сармалайдың туғанына 185 жыл.....	97
Константин Александрович Федин 110 жыл бұрын Оралда болған.....	98
Всеволод Вячиславович Иванов Қазақстан Республикасы, Орал қаласында болған күніне 95 жыл.....	99
Есімдердің алфавиттік көрсеткіші	103

Көлемі 6,9 б.т. Тапсырыс № 128

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің
Редакциялық баспа орталығы.

Орал қаласы, Н.Назарбаев даңғылы, 162.